

INTOHIMON TUMMA KUKKA

TOIVO KOSKI

INTOHIMON TUMMA KUKKA

ROMAANI

ARVI A. KARISTO OSAKEYHTIÖ

Kuuma, rohkea, kirkas, hellä
olkoon tunteemme kypsä viini,
hehku kuoleman kynnyksellä,
syksyn ylpeä georgiini.

Sarkia.

1.

Koulutuskeskuksen upseeristo oli illastanut.

Suojeluskuntatalon ravintola oli täynnä miehiä; odotettiin juuri ylimääräistä uutislähetystä radiosta. Siellä täällä istui upseeriryhmä tuijotellen mietteissään eteensä. Oli tupakkapula. Jonkin aikaa sitten oli rintamalta kuulunut valituksia, ettei tupakkaa ollut siellä riittävästi saatavissa. Nyt se oli haravoitu kotijoukoilta rintamamiehille liiankin tarkoin. Upseerit olivat juroja, eversti lopetti ateriansa ja sytytti sitten ärsyttävän hitaasti sikaarinsa. Jotkut nuoremmat upseerit kysyivät jälleen ravintolan johtajattarelta, milloin tupakkaa taas ilmestyisi kauppoihin.

Ovelta kuului liikettä. Pari uupuneen näköistä, ilmeisesti lomallesaapunutta vänrikkiä teki asennon ja astui sitten peremmälle tiedustellen tarjoilijattarelta, oliko ravintolassa lupa syödä muidenkin kuin esikuntaupseereiden. Radiosta alkoi kuulua uutisia, tietoja taisteluista Kannaksella, selontekoa vangeista ja sotasaaliista. Yksi ja toinen upseereista nyökäytti päätään,

ikäänkuin he olisivat odottaneetkin taistelujen viriävän juuri sillä suunnalla. Tilannetiedoitus oli lyhyt ja hämärä, mutta edettiinhän kuitenkin; ja upseerit poistuivat tyydytettyinä.

Molemmat rintamaltatulleet kävivät kursailematta pöydän antimiin käsiksi. Kapteeni Kuusisto, ainoa ravintolaan jäänyt esikuntaupseeri, totesi heillä olevan mainion ruokahalun. Peitelläkseen hymyään tarttui hän pöydällään olevaan aikakausilehteen ja alkoi silmäillä sen sivuja, kaivoi sitten taskustaan piippunsa ja rupesi täyttämään sitä huomaten harmikseen, että tupakkaa oli jäljellä enää vain päiväksi tai pariksi.

Vänrikit olivat ehtineet jo jälkiruokaan, ja Kuusisto kuuli, kuinka he yrittivät hakkailla Ruthia, pitkää ja hoikkaa lottaa, joka oli tänään palvelusvuorossa. Keskustellessaan tyttö ikäänkuin vakoili Kuusistoa, nähdäkseen, minkä vaikutuksen hän oli tehnyt. Hän oli pian oikea kaunotar, hänessä oli rotua. Vielä vuosi tai pari, ja hänen jäsenensä ja vartalonsa, joissa oli vielä tyttömäistä hoikkuutta ja kulmikkuutta, pyöristyisivät, ja kaikki piirteet tulisivat pehmeämmiksi. Kuusisto oli nähnyt hänessä aluksi vain harvinaisen sopusuhtaisen ruumiin ja vasta myöhemmin kiinnittänyt huomionsa hänen käsiinsä ja kasvoihinsa. Tytön iho oli moitteeton, hänen kasvonsa säännölliset ja pienet, silmät olivat suuret ja harmaat. Kuusisto ei tavallisesti kiinnittänyt huomiota naisten silmiin, hänen mielestään oli julkeaa

tuijotella ketään, mutta hän oli kerran sattumalta tehnyt sen havainnon, että Ruth ohikulkiessaan vilkaisi häneen. Tapaus toistui, ja Ruth oli joutunut hämilleen.

Kuusisto syventyi lehteensä ja koetti häivyttää tytön mielestään. Ravintolassa ei ollut muita kuin hän ja nuo kaksi vänrikkiä. Hän oli hyvillään saadessaan olla melkein yksin. Kohta hän tulisi olemaan aivan yksin; hän menisi kotiinsa, ottaisi ryypyn konjakkia, tuijottaisi ja hypistelisi hetken pistoolinluotia, joka oli otettu hänen ruumiistaan keväällä vuonna 40. Sitten hän menisi nukkumaan ja ajattelisi kranaatinsirua, joka oli vielä hänen hartioissaan. Se peijakas muistutti aina olemassaolostaan hänen heittäydyttyään vuoteeseensa. Se teki hänen yönsä monesti aivan sietämättömiksi, sillä puolivälissä neljääkymmentä oleva reservikapteeni ja kirjailija, joka oli yhden kunnon pojan ja muutaman kelvottoman romaanin isä, ei päivätyönsä päätettyään kaivannut mitään muuta kuin kunnollista unta.

Vänrikit vilkaisivat kelloon ja lähtivät. Vanhempi heistä muistutti hiukan kapteeni Rantaa, jota Kuusisto oli äskettäin pääkaupungissa vieraillessaan joutunut sattumalta saattamaan hänen viimeiselle matkalleen. Kuusisto otti muistilehtiön taskustaan. Siinä oli hänen tämänpäiväinen kansliatyönsä, sonetti.

Hän pyöritteli ajatuksissaan täytekynäänsä ja kirjoitti Surumarssi-otsakkeen sijaan Marche Funèbre.

Soi surumarssi. Saatto sotilaan
vie läpi katukuilun asemalle.
Päät paljastuvat. Lähden seuraamaan
ja joudun kattoholvin vierustalle.

Soi surumarssi. Virsi veisataan
ja kenttäpappi puhuu vainajalle:
hän lähti kauas suureen armeijaan,
sen Suuren Komentajan lipun alle.

Soi surumarssi. Juna viheltää
ja joku nainen hiljaa nyyhkyttää,
kun ruumisvaunu häipyy kauas, kotiin.

Soi surumarssi. Rivit asentoon!
Hän rauhaa suurta, syvää nauttikoon.
Me elämme, me käymme uusiin sotiin.

Metsänhoitaja Lauri Ranta, hänen opiskelutoverinsa, oli vanhan, Erik Sursillin tyttärestä polveutuvan pappissuvun jälkeläinen, jonka hillitty käyttäytyminen sai hänet Ostrobotnian riemuisissa illoissa näyttämään kovin vieraalta ja kodittomalta. Kuusisto ihmetteli joskus, miksi niin oivallinen Baudelairen tuntija oli valinnut metsänhoitajanuran. Ranta kohautti silloin olkapäitään ja syytti klerikaalisesti rasitettua sukuaan siitä, että hänen oli pakko palata luontoon. Hän rakasti Laura Westzynthiusta — vanha bohemi maisteri

Bergstedt sanoi hänen tekevän »lauraturtöitä» — valmistui kaikkein korkeimmin arvosanoin, hylkäsi Metsähallituksen pääkaupungissa tarjoaman paikan ja häipyi jonnekin Lappiin, missä miehen seurana ovat silmänkantamattomat aarniometsät ja jäykät, kiroilevat sutkit. — Laura Westzynthius matkusti pian sen jälkeen Etelä-Amerikkaan, eikä Kuusisto tavannut enää koskaan kumpaakaan.

Ennen lähtöään näytti Ranta sonettikokoelmansa Kuusistolle, joka ei ollut edes aavistanut ystävänsä olleen runoilijan. Se oli laudaturtyö, modernin Petrarcan rakkaussonetit modernille Lauralle. Niitä parempia ei ollut kukaan Suomessa kirjoittanut, mutta Ranta tuhosi kokoelmansa sen vuoksi, että hänen Lauransa olikin ollut vain illusio, chimère.

In Memoriam. Ranta oli sonetin taikuri, hänen rakkaussonettinsa — varsinkin »Kiitäjäperhonen»-sikermän runot — olivat sensuelleja ja loistavia. Kuusisto tunsi itsensä avuttomaksi, hän oli tyytymätön omaan kyhäykseensä. Hänen sanavarastonsa oli varmaan yhtä laaja kuin Rannan, hänkin tunsi sonetin tekniikan, mutta kuitenkin puuttui hänen Marche Funèbrestaan jotakin, ja juuri siksi Surumarssi soikin niin disharmonisesti. Se oli teennäinen, siinä oli vain neljätoista säettä, loppusoinnut, ontuvia jambeja.

Hän epäröi hetken, mutta kirjoitti sitten sonetin alle täydellisen nimensä, ajatellen, että lehti jättäisi sen

muuten julkaisematta. Piippu oli sammunut, ja hän sytytti sen uudelleen polttaakseen sen loppuun ennen lähtöään. Ylhäältä juhlasalista kuului hiljaista pianonsoittoa. Hämärsi jo. Lotat laskivat pimennysverhot alas ja sytyttivät sähkön. Kuusisto nousi, kopisti piippunsa tyhjäksi ja pisti muistilehtiön taskuunsa. Kranaatinsiru hartioissa muistutti jälleen olemassaolostaan.

— Kapteeni Kuusisto. Herra kapteeni!

Ääni oli hätäinen. Se oli Ruth, joka toi kahvia ja leivoksia.

Kuusisto pysähtyi.

— Mutta enhän minä halua enää mitään, sanoi hän ihmeissään.

Tyttö tapaili sanoja.

— Ette ... ette ... nähkää ... katsokaa ... herra kapteeni, tänään on minun merkkipäiväni, minun syntymäpäiväni, minä täytän tänään kahdeksantoista vuotta.

Kuusisto ojensi kätensä.

— Niinkö? Minä onnittelen teitä. Minulleko yksin? Miksi juuri minulle?

Hän huomasi tytön punastuvan ja korjasi sanojaan.

— Mahdotonta olisikin tarjota koko upseerikunnalle, sanoi hän. Kaikkihan on kortilla,

— Niin, niin, sanoi tyttö.

Hän ei tietänyt, miten olisi jatkanut keskustelua. Edeltäpäin valmiiksi suunnitellut sanat ja lauseet tuntuivat nyt kangistuvan hänen kurkkuunsa.

Minä annan hänen voittaa aikaa, ajatteli Kuusisto. Hänkin tunsi itsensä hiukan neuvottomaksi kaataessaan kermaa tytölle ja itselleen.

— Hyvää kahvia, sanoi hän. Mutta mistä tiesitte, että omenaleivokset ovat minun heikkouteni?

— Te kysyitte niitä kerran, sanoi tyttö. Melkein jokainen upseeri pyytää joskus hajamielisyydessään sellaista, mitä ei ravintolassa ole ollut sodan syttymisen jälkeen. Everstikin tilasi kerran itselleen suklaata.

Tyttö hypisteli kahvikuppiaan. Kuusisto katseli häntä puolittain harmistuneena, puolittain huvittuneena, tietämättä mitä sanoisi tai tekisi.

— Tiedättekö, minä olen jo kolmenkymmenenviiden? sanoi hän vihdoin. Olen tasan kaksi kertaa niin vanha kuin te.

Tyttö vilkastui.

— Ettepäs. Teidän täytyisi olla kolmenkymmenenkuuden, jos olisitte kaksi kertaa minua vanhempi.

Kuusisto naurahti.

— Tuo oli sarvipäätelmä, sanoi hän.

Tyttö kaatoi hänelle toisen kupin. Hänen kätensä olivat kauniit, mutta niiden iho punersi hiukan. Hän oli varmaankin pessyt astioita ravintolan keittiössä.

— Onko totta, että te kirjoitatte kirjan Taipaleesta? kysyi tyttö.

— En, en kirjoita.

Kuusisto rypisti otsaansa valehdellessaan. Kukahan

oli senkin kielitellyt? Hän oli todellakin aikonut kirjoittaa kirjan talvisodasta, mutta se oli jäänyt kesken. Kirjoittakoot muut, sellaiset, jotka eivät ole itse olleet mukana.

— Minä osaan melkein ulkoa teidän viimeisimmän romaaninne, naurahti tyttö. Luin sen koulussa matematiikan tunnilla. Me olimme kaikki siihen aivan hullaantuneita, me tytöt.

Kuusisto katsahti häneen tutkivasti. Arvostelijat olivat pidelleet romaania pahoin, mutta se oli päässyt siitä huolimatta neljänteen painokseen. »Turmiollisin romaani nuorisolle Afroditen Kuvastimen ilmestymisen jälkeen», oli muuan arvostelija kirjoittanut ja kehoittanut sen tekijää koettamaan, sopisiko myllynkivi hänen kaulaansa. Kristillinen Kansa oli laatinut romaanin johdosta pääartikkelin ja pannut sen otsakkeeksi: »Älä johdata meitä kiusaukseen».

— Sen jälkeen en ole kirjoittanut mitään muuta kuin yhden filmiscenarion, sanoi Kuusisto vaihtaakseen puheenaihetta.

— Oi, minä arvasin sen! huudahti tyttö. Valse Boston! Minä sanoin, että käsikirjoitus oli aivan varmaan teidän tekemänne, vaikkei filmissä teidän nimeänne mainittukaan. Minä tunnen teidän tyylinne.

Tyttö juoksutti sormiaan pöytäliinalla. Hän oli musikaalinen, hän oli nyt omalla alallaan, ja hänen itseluottamuksensa palasi.

Kuusisto hymyili. Hänellä oli ollut sentään sen verran taiteellista kunnianhimoa, ettei hän ollut halunnut nimeään filmiscenarioon.

— Se oli paras kotimaisista, jatkoi tyttö. Minä olen nähnyt sen kolmeen kertaan. Mutta kenenkä se oli, se valssi? Se oli yksinkertaisuudessaan ihmeellinen.

— Gerald Hastingsin vanha Babette. Sitä soitettiin siihen aikaan, kun minä olin teidän ikäisenne ja opettelin tanssimaan, naurahti Kuusisto muistaessaan olleensa silloin niin rakastunut, ettei voinut kompastumatta tanssia tyttönsä kanssa.

— Minä uskon sen, sanoi tyttö vakavasti. Sen täytyy olla totta, muuten te ette olisi voinut sitä sillä tavoin kirjoittaa.

Hänen silmäteränsä olivat oudon tummat, ja Kuusiston oli pakko välttää hänen katsettaan.

— Ei, ei se ollut aivan totta, mutisi hän. Mutta hiukan sinnepäin.

Kuusisto tunsi olonsa tukalaksi. Kuka oli katsonut häntä noin aikaisemmin? Hänen vaimonsa? Ei, Ingrid oli ollut aina hyvin hillitty, heidän avioliittonsa oli ollut onnellinen, mutta perin poroporvarillinen. Jälleen muistui Bostonvalssi ja eräs nuori tyttö hänen mieleensä.

Hän hengähti syvään, komentohihna natisi, ja kranaatinsiru palautti hänet jälleen todellisuuteen.

— On jo myöhä, sanoi hän nousten. Minä kiitän.

Tyttö tarrautui hänen käsivarteensa.

— Ei, ei, älkää menkö, älkää jättäkö minua, älkää välittäkö heistä, noista toisista. Tarjoilijattaret eivät tiedä mitään, minä olen sanonut... olen valehdellut, että otan teiltä tunteja suomenkielessä. Ei herätä kenenkään huomiota, että me istumme ja puhelemme keskenämme. Oi, minä tiedän, mitä te kohta aiotte sanoa minulle, te sanotte, miksen minä ole valinnut jotakin nuorempaa, jotakin noista vänrikeistä ja luutnanteista, joita tämä talo on aivan täynnä. Mutta minä en, voi, minä en pidä heistä. Tiedättekö, minä olen ollut täällä tarjoilijattarena vain teidän takianne, minä olen hakkaillut kaikkia upseereita, minä olen koko ajan tietänyt olleeni naurettava... että te olette käsittänyt, miksi minä olen koettanut kiinnittää teidän huomiotanne itseeni, miksi minä olen ruvennut narriksi... teidän takianne. Minä... minä...

Sanat olivat tulleet yhtenä ryöppynä. Viimeinen, ratkaiseva sana oli jäänyt lausumatta, mutta ei ollut mitään epätietoisuutta siitä, mikä se sana olisi ollut.

Mies katsoi ympärilleen. Ravintola oli jo aivan tyhjä, ja tarjoilijattaret alkoivat korjata liinoja pöydiltä. Kukaan ei ollut huomannut heitä.

Minä olen kaksi kertaa niin vanha kuin hän, ajatteli Kuusisto koettaen välttää tytön katsetta. Olen kolmekymmenviisivuotias leski, minulla on viisivuotias poika, olen kirjoittanut muutamia romaaneja ja taistel-

lut kolmannen luokan vapaudenristin. Mitä minä voisin tehdä? Poiminko ruusun, joka kukkii? Ei, hän ei kuki vielä, hän on vasta nupulla. Entä jos toinen avaa sen karkeammin kuin minä? Hänen mieleensä muistui nainen, johon hän ei ollut koskenut ja joka oli sitten heittäytynyt erään ratsumestarin syliin. Helvetti, jotkut ratsastivat naisten sydämiin kannuksineen päivineen tietämättä, että he olivat korvikkeita korvikkeiden aikakaudella, käsittämättä, etteivät he itse, vaan monesti heille aivan vieras mies oli aiheuttanut sen janon, jota he tyydyttivät. Kenties luonnon parantava voima, vis medicatrix naturae, vaikutti sotien aikana herkkään naissukupuoleen ja kiihoitti sitä täyttämään kansakunnassa sen aukon, minkä aseellinen suonenisku oli aiheuttanut. Helvetti, se vanha majuriveijari oli puhunut sittenkin totta kertoessaan, että tykistön ensimmäisessä maailmansodassa tulittaessa erästä luostaria oli kaunis nunna heittäytynyt hänen kaulaansa ja huutanut: minä en voi kuolla viattomana, minä en tahdo!

Viereisestä pöydästä kuului kolinaa. Oli ravintolan sulkemisaika, ja tarjoilijattaret nostivat tuoleja pöydille alkaen lakaista lattiaa.

— Meidän täytyy lähteä, sanoi Kuusisto. Minä saatan teidät kotiin.

He astuivat kadulle. Kuusisto tarttui tytön käsivarteen, ja he kulkivat äänettöminä läpi puiston. Leh-

musten lehdet kahisivat, ja puutarhurin unohtama suihkukaivo solisi illassa.

He pysähtyivät suuren, valkean huvilan portille.

— Minä en voi, sanoi Kuusisto. Ymmärrättehän, etten minä voi.

Hän tunsi tytön käsivarret ympärillään ja hänen nuoren ja hoikan ruumiinsa puristuvan itseään vasten kuin jousen, niin että teki aivan kipeää. Jotakin kosteaa hipaisi hänen poskeaan, ja tyttö irroittautui. Sitten kuului portin narinaa, muutamia nopeita askeleita hietikkokäytävällä, ja hän oli kadonnut.

Oli jo myöhäinen, mutta Kuusistoa ei vielä haluttanut mennä kotiin. Hän palasi takaisin ja pysähtyi suihkulähteen kohdalle aikoen istahtaa penkille. Siellä oli jo joku rakastunut pari. Hän hymähti ja jatkoi kulkuaan. Lehmusten ja kastanjain lehdet rapisivat. Alkoi hiljaa sataa. Hän kulki kuitenkin eteenpäin ja pysähtyi sillalle. Oli valoisa kesäyö, ja joessa näkyi selvästi pisaroiden aiheuttamia renkaita, ei, nehän olivatkin yöperhosia, jotka parveilivat häälennollaan ja putosivat suoraan virtaan. Silloin tällöin kuului keveä loiskahdus. Puuvillatehtaan koneet olivat seisoneet jo monta viikkoa, ja kalat olivat tulleet rohkeiksi. Ne herkuttelivat luonnon niille vedenpinnalle kattamalla ruokapöydällä, ja jotkut kiihkeimmät ja nälkäisimmät ponnahtivat ylös tavoittaakseen perhosen ilmasta. Sade taukosi, mutta perhosia ilmestyi vedenpinnalle yhä

enemmän, aivan kuin valkoisia lumihahtuvia. Puuvillatehtaan rakennukset olivat hiljaiset ja autiot. Raaka-ainetta ei ollut, ja tehtaantytöt, pumpulienkelit, olivat nyt kuin kedon kukkia, jotka eivät työtä tee eivätkä kehrää. Kadulta kuului matalaa puhetta ja naisten kikatusta. Ryhmä lomallaolevia sotamiehiä tyttöineen saapui sillalle ja pelästytti kalat piilopaikkoihinsa.

Kuusisto jatkoi matkaansa ja palasi pitkän kierroksen tehtyään asuntoonsa. Hän oli toivonut väsyvänsä kävelymatkalla ja nukkuvansa sen jälkeen helposti, mutta tyttö jäi yhä kummittelemaan hänen ajatuksiinsa. Ruth Lohjelm. Naapuripitäjässä oli Lohjelm-niminen iäkäs tsaarinupseeri, kenties tyttö oli hänen kaukainen sukulaisensa. Hän sytytti vielä piippunsa, vaikka hän tiesi, ettei unesta olisi sen jälkeen toivoakaan.

Riisuutuessaan hän tarkasti itseään kolmiosaisen peilinsä edessä. Se oli ylellisyyskapine, mutta makuuhuone oli vielä samassa kunnossa kuin se oli ollut hänen vaimonsa eläessä. Näkyi selvästi, että hänen tukkansa alkoi lähteä otsalta. No niin, hänhän olikin jo puolivälissä neljättäkymmentä. Hänen päätään särki, ja hän otti aminophenazonia, ajatellen varuskunnan lääkärin olleen oikeassa sanoessaan eilisiltana, että sodan sielullinen rasitus ilmeni naisissa paljon aikaisemmin kuin miehissä. Vai olikohan tuo kaikki vain hänen kelvottomien romaaniensa tytössä aiheuttamaa mielenjärkytystä? Kirottua, ettei hän ollut julkaissut niitä edes salanimellä.

2.

Kuusisto heräsi sireenin soidessa. Pukeutuessaan hän vilkaisi peiliin ja ihmetteli turvonneita kasvojaan. Kaksi uniläkepulveria, jotka olivat saaneet hänet hetkeksi nukahtamaan, kivistivät nyt hänen ohimoitaan. Kylmä vesi virkisti hiukan, ja saapuessaan komendantinvirastoon tunsi hän itsensä jo paljon paremmaksi.

Eversti oli jo paikalla, ja päivystävä upseeri selosti hänelle yön tapahtumia. Varhain aamulla oli ollut raju ukonilma, ja salamat olivat sytyttäneet naapuripitäjässä metsäpalon. Yöllä oli kaikeksi onneksi hiukan satanut, eikä kulo ollut päässyt vauhtiin. Paloauto ja komppania miehiä oli sentään lähetetty matkaan auttamaan paikallisia ilmasuojelujoukkoja.

Oli vielä kovin varhaista, mutta kanslian ilma tuntui Kuusistosta tukahduttavalta, ja hän pyysi ja sai everstiltä luvan lähteä palopaikalle.

— Älä mene niin lähelle, että turmelet univormusi, huusi eversti ikkunasta hänen noustessaan pyöränsä selkään.

Oli elokuun puoliväli. Pelloilla oli ruiskuhilaita, ja

paikoitellen oli jo leikattu vähän kauraakin. Sato näytti jäävän heikonpuoleiseksi, sillä alkukesä oli ollut kovin kylmä ja kuiva. Kulo oli lähes kymmenen kilometrin päässä kaupungista, mutta hän ajoi nopeasti ja arveli ehtivänsä paikalle puolessa tunnissa. Matka virkisti häntä, ja hän unohti edellisen illan tapahtumat. Harmikseen huomasi hän ajaneensa vähän harhaan ja päätti sitten oikaista mutkan kulkemalla kapeaa peltotietä pitkin suoraan palopaikalle. Savun tuntu oli jo voimakas. Metsiköstä porhalsi esiin suuri uroshirvi ja lasketti aivan hänen ohitseen. Se oli pelästynyt kuloa ja sammutusmiehiä, se painoi sarvet niskaansa, loikkasi keveästi yli aidan ja juoksi sitten kömpelöstä ruhostaan huolimatta kumman notkeasti poikki suon, astumatta kertaakaan harhaan. Hämähäkinseitit kimalsivat kasteisessa ruohikossa, ja peltokanaparvi pyrähti jyskyen siivilleen Kuusiston pyörän edestä.

Hänen saapuessaan palopaikalle oli kulo jo melkein tukahdutettu; metsää oli ehtinyt palaa vain parisen hehtaaria. Nokiset miehet hoitivat jälkisammutusta, ja Kuusisto pysähtyi torjuntakomppanian päällikön, nuoren vänrikin luokse tiedustellen, kenenkä metsä oli.

— Se on Koskelan kartanon, kenraali Lohjelmin, vastasi touhukas vänrikki. Hänen pojantyttärensä on meidän ravintolassamme tarjoilijattarena.

Vänrikki kuului ilmeisesti Ruthin ihailijoihin.

Metsä oli Koskelan kartanon, kenraali Lohjelmin.

Kuusiston mieleen palautui vanha, originelli tsaarinupseeri, jonka kuusikymmenvuotista vaellusta hän oli joskus kaupungin lehden toimittajana ollessaan joutunut selostamaan. Nekrologia ei ollut vielä näkynyt, tämä tunnettu kennel- ja hevosmies oli siis pian seitsenkymmenvuotias. Kuusisto hymähti. Hän muisti lyöneensä kerran totalisaattoriajoissa vetoa Lohjelmin Hannibal-nimisen hevosen puolesta. Juoksijan nimi viehätti häntä, ja hän oli närkästynyt huomattuaan suosikkinsa hävinneen. Tavallinen suomalainen pattijalka oli voittanut ylhäisen karthagolaisen ainakin kolmella hevosenmitalla.

Kuusisto heittäytyi pitkäkseen ruohikkoon arvellen, ettei kenraali tietenkään vaivautuisi lähtemään paikalle parin hehtaarin kulon takia. Melkein kaikkien Suomen Vanhan Kadettikoulun käyneiden upseereiden sanottiin ylenneen kenraaleiksi, kunhan he vain siirtyivät Venäjälle ja palvelivat aikansa jossakin garnisoonissa. Ainakin yksi suomalainen — Ramsay kaiketi — oli ollut Semenovin kaartin komentajana. Ja täällä kummitteli kenraali Lohjelm, semenovilainen hänkin. Hän oli siirtynyt Venäjältä vallankumouksen puhjettua Kaukaasian kautta Persiaan ja palannut kotimaahansa vasta vapaussodan päätyttyä. Ruth oli siis kenraalin pojantytär. Mitähän ukko tuumisi, jos hän ilmestyisi jonakin kauniina päivänä Koskelaan pyytämään tytön kättä? Pakahtuisi tietenkin raivosta. Leskimies, re-

servikapteeni ja kirjailija, joka oli vietellyt hänen pojantyttärensä!

— Kahvi kuumana ja tyttö nuorena!

Joku sotamies oli leikannut sukkeluuden. Se oli tarkoitettu lotille, jotka saapuivat kulopaikalle höyryävän kenttäkeittiönsä kanssa.

Vänrikki jätti muutamia miehiään vartioimaan kuloaluetta ja lähti sitten komppanioineen kaupunkiin. Kuusisto olisi päässyt kotiin autolla, mutta hän huomasi polkupyörämatkan virkistävän eikä halunnut bensiininkatkun turmelevan mielenrauhaansa. Hän lähti ajamaan järven ympäri; paluu sitä tietä oli parisen kilometriä pitempi, mutta hän tunsi olevansa nyt oivallisessa kunnossa. Hän ajoi Koskelan ohi. Kartanon corps de logis hohti elokuun auringossa. Se oli kaksikerroksinen, vanhaa herraskartanotyyliä. Puisto oli tuuhea ja laaja, puutarhassa näkyi sen sijaan olevan siellä täällä aukkoja. Kaksi pakkastalvea oli tuhonnut osan hedelmäpuista. Kookas, suoraryhtinen vanhus leikkasi pensasaitaa, ja Kuusisto mietti, oliko se puutarhuri vai kenraali itse. Aivan terassin juurella loisti punainen kukkapenkki. Neilikoita, ei, ne olivatkin georgiineja.

Kahvi on parasta kuumana ja tyttö nuorena, ajatteli Kuusisto sivuutettuaan kartanon. Sotamies ajatteli selvästi ja ratkaisi asian murtkattomasti. Hän oli herrasmies — ainakin hänen piti olla — ja juuri sen täh-

den oli hänen luovuttava nuoren tytön rakkaudesta. Ja kuitenkin hän oli jo ehtinyt rikkoa erästä kymmenistä käskyistä, ei teoin, vaan ajatuksin ja katsein. Ajatus, sana ja teko, ne olivat kaikki keskenään samanarvoiset. Voisiko täytetty teko enää pahentaa ajattelemalla tehtyä syntiä? Hänelle oli tarjottu kristallipikarillinen jaloa juomaa, hän oli juopunut jo sen punaisesta väristä. Miksi hän ei kohottaisi sitä huulilleen? Maistamalla maun tietää. Ei, sellainen johtopäätösten teko oli skolastiikkaa, jesuiittojen kasuistiikkaa, ja se johtaisi mielettömyyteen, ad absurdum.

Kolme nuorta neitosta ajoi häntä vastaan. Heidän hameensa olivat lyhyet, eikä Kuusisto tietänyt, johtuiko se muodista vai kankaiden puutteesta. Puusilkkiä oli runsaasti, ja se puki naisten moitteettomia jalkoja heidän polkiessaan reippaasti eteenpäin. Tultuaan hänen kohdalleen nykäisivät he kaikki ikäänkuin vaistomaisesti hamettaan polviensa suojaksi. Kuusisto oli huvittunut ja harmistunut ja ajatteli, olivatko neitoset pitäneet häntä satyyrinä, jonka pelkkä näkeminen herätti heidän häveliäisyydentunteensa. Vai oliko mahdollista, että he vaistosivat, missä mielentilassa hän oli ja mitä hän oli äsken Ruthista ajatellut? Eihän ollut aivan mahdotonta, että miehen ajatukset voitaisiin arvata hänen kasvoistaan ja katseestaan.

Hän pysähtyi vastamäessä ja alkoi pyyhkiä hikeä kasvoiltaan. Suopursu tuoksui. Hän käveli mäen harjalle

ja lepäsi siellä uudelleen. Järvi kimalteli hänen jaloissaan. Harju oli luonnonihana, näkötorni siinsi puiden välistä, ja hänen teki hiukan mieli pistäytyä sinne juomaan lasi mehua. Oli onni, että seutu kuului kokonaisuudessaan samalle kartanolle. Näköala kärsisi huomattavasti, jos metsä olisi hakattua ja rinteet täynnä huonostirakennettuja töllejä. Tuossa olisi erinomainen huvilanpaikka, mutta tuskinpa kenraali möisi aariakaan millään hinnalla; ukolla ei luultavasti ollut pienen rahan puutetta.

Oli puolenpäivän aika, kun Kuusisto palasi kaupunkiin. Hän ajoi suoraan ravintolaan ja tapasi siellä varatuomari Korven, joka oli määrätty koulutuskeskukseen lakimieheksi. Sotatuomari, luutnantti Korpi oli Kuusiston luokkatoveri, ja hän oli vasta edellisenä iltana saapunut kaupunkiin Helsingistä, missä hän oli toimessa jossakin hallituksessa.

Kuusisto tiedusteli Korvelta pääkaupungin kuulumisiä. Korpi ei ollut tavannut ketään hänen ystävistään. Heidän seurapiirinsä olivatkin aivan erilaiset, ja kaikki heidän harvat yhteiset tuttavansa olivat nyt hajallaan ympäri maata.

He söivät hetken äänettöminä. Sitten Korpi muisti jotakin ja hymähti.

— Maisteri Arne Bergstedtin, Bohemi-Bergstedtin, tapasin joitakin viikkoja sitten. Hän sanoi Iikan olevan edelleen sinun parhaan teoksesi.

— Hyvin mahdollista.

Kuusisto naurahti. Iikka oli hänen viisivuotias poikansa. Bergstedt oli kirjallisuudenarvostelija, joka oli puolustanut häntä aina koko voimallaan, silloinkin, kun hänet oli Potifarin vaimo-romaanin johdosta leimattu dekadentiksi.

— Bergstedt sanoi olevansa salapoliisi ja kysyi, tiesinkö minä, kuka oli toistakymmentä vuotta sitten kirjoittanut Ajan Valvojaan jonkun sonettisikermän. Sanoin, etten tietänyt asiasta mitään ja että sellainen rikos vanhenee kymmenessä vuodessa.

— Mikä oli sikermän nimi?

— Se muistutti jotain hyönteistä.

— Kiitäjäperhonen!

— Aivan niin. Voit tunnustaa huoletta isyytesi. Bergstedt piti runoja erinomaisina.

— Vahinko vain, etteivät ne ole minun kirjoittamiani. Eikö Bergstedt todellakaan tiedä, kuka on sonettien tekijä?

— Ei.

Kuusisto oli alakuloinen. Ranta oli hävittänyt sonettikokoelmansa ja vienyt salaisuuden mukanaan hautaansa.

Ruthia ei näkynyt, kenties ei tänään ollutkaan hänen palvelusvuoronsa. Kuusisto ajatteli hetken, mitenkä Korpi olisi menetellyt hänen asemassaan. Olisikohan

hän ottanut huomioon lakipykälänsä vai olisiko hän mitään analysoimatta käynyt suoraan asiaan, in medias res?

Kuusisto lähti aterioituaan everstin puheille neuvottelemaan uusista kutsunnoista, jotka olivat kohdakkoin odotettavissa. Hän seurasi asiaa selostavan upseerin esitystä hajamielisenä, hänen ajatuksensa katkeilivat. Hän pohti omaa probleemaansa ja oli jo kerran löytävinään sen ratkaisun. Sitten hän alkoi tuntea voimakasta itsehalveksuntaa, hän melkein inhosi itseään huomatessaan, ettei hän kyennyt kontrolloimaan ajatuksiaan.

Illalla tuli tuomari Korpi lupauksensa mukaan hänen luokseen taskussaan kunnon piipputupakkaa ja muutamia sikaareja. Korvaukseksi hän vaati Kuusistoa pelaamaan kanssaan erän shakkia. He olivat kumpikin hyviä pelaajia, mutta Korpi oli perehtynyt teoreettiseen puoleen enemmän kuin Kuusisto ja tämän oli parinkymmenen siirron jälkeen todettava, että hänen oma hyökkäyksensä kuningatarsiivellä oli epäonnistunut ja että vastustaja oli saanut aloitteen käsiinsä ja alkanut painostaa.

— Minä ajattelen tänään liian hitaasti, liian raskaasti, sanoi Kuusisto. Sinä sopisit mainiosti jonkin joukko-osaston komentajaksi.

— Divisionan vai armeijakunnan? naurahti Korpi.

— Sinä kelpaisit vaikkapa armeijan operatiivisen

osaston päälliköksi. Siinä tarvittaisiin sinun ranskalaista intelligenssiäsi.

Kuusistoa hymyilytti. Vanha naula veti; Korpi teki virhesiirron ja peli tasoittui.

He pelasivat hetken aivan äänettöminä. Kuusisto luopui aikeestaan kertoa Korvelle Ruthista. Oma, pieni salaisuus tuntui nyt miellyttävältä. Hän oli kuin koulupoika, jonka ensimmäinen rakkaus tahrattaisiin lokaan, jos joku syrjäinen saisi siitä vihiä.

— Mitä tarkoitetaan täysi-ikäisyydellä? kysyi hän vihdoin.

Talonpoika uhkasi hänen kuningatartaan. Korpi pelasi moukilla aivan ilmiömäisesti.

Korpi tarkasteli mietteissään shakkilautaa. Hänen tapanaan oli aina hieroa leukaansa, milloin hän suunnitteli uutta offensiivia.

— Talonpojissa on shakkipelin sielu... varo kuningatartasi... sillä on vain yksi mahdollinen ruutu... Capablanca teki tämän vastasiirron Berlinin turnauksessa... Alechin suosittelee toista jatkoa...

Sitten Korpi ikäänkuin heräsi.

— Mitä sinä sanoitkaan? Täysi-ikäisyys? Toisin sanoen: milloin joku henkilö on alaikäinen. Haluatko minulta ilmaisia neuvoja?

Kuusisto naurahti.

— Ajattelin vain uuden romaanini sankaritarta. Aion jättää hänet perin nuorena jonkun elostelijan käsiin.

— Katkelma tekeilläolevasta teoksestani, murisi Korpi. Tuo sinun viimeinen siirtosi ei ollut täysi-ikäisen tekemä. Keres teki saman virheen ja hävisi Bogoljuboville.

Korpi oli analysoinut paljon pelejä, mutta Kuusisto ei voinut olla huomauttamatta, ettei tällä kertaa ollut sentään kysymys suurmestareista, vaan kahdesta hyvänpuoleisesta amatööripelaajasta.

Korpi huomasi harmikseen, että Kuusisto selviytyi tukalasta tilanteestaan kuningattarien vaihdolla.

— Ratsuväellä ei ole nykyään merkitystä muualla kuin shakkilaudalla, sanoi Kuusisto shakatessaan.

— Eikä paljon siinäkään, naurahti Korpi vieden hänen hevosensa. »Todellisuus on tarua ihmeellisempi — shak— minä olin neljänkymmenen vuoden ikäinen neitonen — shak — nuori ja viaton — shak shak — minulla oli kaksi lasta, kun minä huomasin — shak — että miehet ovat petollisia.»

Kuusisto keksi pelastavan siirron, ja Korven puhetyyli muuttui.

— Hitto vieköön, sanoi hän. Me protestantit olemme liian suvaitsevaisia. Katolisella ajalla oli olemassa niin sanottu indeksi, kiellettyjen kirjojen luettelo, ja jokainen siinä mainittu teos poltettiin julkisesti kaupungin torilla.

— Sellainen indeksi olisi pitänyt polttaa kaikkein ensimmäiseksi, hymähti Kuusisto.

— Arvostelijat pitävät sinua eräänä kirjallisuutemme vääränä profeettana.

— Bergstedt ei.

— Häntä sanovat hänen kolleegansa juoppohulluksi. Sinun on parannettava tapasi.

— Kaikki riippuu konjunktuureista.

— Se on erittäin lieventävä asianhaara, hymähti Korpi. Anna sankarittaresi sentään kasvaa täysi-ikäiseksi, ennenkuin jätät hänet sydämettömän vivöörin syliin.

— Hän haluaa itse tulla vietellyksi.

— Sellaista ei saa tapahtua, ja jos sellaista tapahtuisikin, niin siitä ei pitäisi ainakaan kirjoittaa.

Korpi alkoi penkoa asiaa juristin perinpohjaisuudella. Sanottuaan ensin sen, mitä merkitsi olla kaksikymmentäyksivuotias, selosti hän vielä holhous-, rikos- ja köyhäinhoitolakia. Sitten hän syventyi asian lääketieteelliseen puoleen ja kertoi, mitä siinä suhteessa merkitsi esimerkiksi se seikka, että tyttö oli täyttänyt viisitoista tai seitsemäntoista vuotta. Kaiken aikaa hän seurasi valppaasti peliä ja keskeytti esitelmänsä silloin tällöin »shak»-sanalla. Kuusistosta tuntui siltä, että Korvessa oli ikäänkuin kaksi henkilöä: lakimies, joka puhui jostakin kaukaa selvästi ja kirkkaasti, mutta koneellisesti kuin robotti, ja hänen varsinainen minänsä, joka siirteli nerokkaasti nappuloita shakkilaudalla. Ei ollut ihme, että Korpi oli erinomainen simultaanipelaaja. —

Seitsentoistavuotias tyttö oli siis jo tavallaan täysi-ikäinen. Ruth muistui jälleen voimakkaasti Kuusiston mieleen, ja Korven onnistui saada häneltä lähetti aivan yllättäen. Olisikohan sittenkin parasta keventää sydäntään kertomalla hänelle? Ei, olkoon vain entisellään. Kaikkihan oli nyt ohi, ja Kuusisto oli varma, ettei hänelle tulisi samanlaista tilaisuutta toista kertaa.

Sitkeä peli päättyi viimein remissinä. Korpi tarvitsi asuntoa, sillä hän uskoi komennuksensa olevan pitkäaikaisen, ja Kuusisto suostui vuokraamaan hänelle parihuoneet talonsa alakerrasta. Korpi lupasi muuttaa seuraavana päivänä hänen luokseen. Tänään ei ollut ketään kunnostamassa huoneita, sillä toinen palvelijattarista oli pojan mukana maaseudulla ja toinen asui kaupungilla.

Lähtiessään pyysi Korpi häntä illalliselle hotelliinsa, mutta Kuusisto tunsi itsensä väsyneeksi ja jäi kotiin. Hänellä ei ollut enää niitä voimia kuin ennen. Työpäivä alkoi huomenna säännöllisesti, ja hän tarvitsi yönsä levätäkseen. Se aika oli jo ohi, jolloin hän oli ollut niin terve ja voimakas, ettei yhden yön valvominen vaikuttanut mitään hänen hermostoonsa.

Oli myöhäinen elokuun ilta, kadut olivat miltei tyhjät. Ikkunasta näkyivät puuvillatehtaan korkeat savupiiput. Nyt oli se aika, jolloin ennenvanhaan viimeinen työvuoro palasi tehtaasta. Silloin kulki ikkunan ohi loppumaton jono mustia miehiä, kalpeita naisia ja

nuoria, liian aikaisin kehittyneitä neitosia, pumpulienkeleitä, joiden vaatteissa näkyi valkoisia pumpulihahtuvia. Tytöt olivat kääriineet liinan turbaaniksi päähänsä, etteivät heidän hiuksensa olisi takertuneet koneisiin. Heidän oli nyt mukauduttava uusiin olosuhteisiin, ja valtiovallan oli sijoitettava heidät toisille työmaille. Kenties oli muutos heille edullistakin; tehdastyöhän oli kovin kuluttavaa ja epäterveellistä. Nyt palasi voimalaitokselta vain pieni miesryhmä, joka huolehti siitä, että koneet pysyivät kunnossa. Heidän mentyään olivat katu ja tori aivan tyhjät, ei, tuolla tuli vielä joku sotamies tyttöineen. He näyttivät kumpikin hyvin nuorilta, sotamies oli varmaankin vapaaehtoinen, melkein poika vielä. He pitivät toistensa kädestä kiinni ja vaelsivat keskellä autiota katua kuin kaksi onnellista ja rakastunutta lasta.

3.

Ruth erosi Kuusistosta lamaantuneena, väsyneenä ja nöyryytettynä ja heittäytyi huoneessaan riisuutumatta vuoteeseensa. Hän oli yksin, koko suuri talo oli aivan autio. Rouva Berger, hänen äitinsä serkku, oli matkustanut kuukaudeksi Helsinkiin, ja insinööri Bergerkin oli pääkaupungissa järjestämässä puuvillatehtaan raaka-aineostoja. Keittäjätär oli kesälomalla sadonkorjuussa; nuori, kaunis sisäkkö oli solminut sota-avioliiton ja häipynyt kersantteineen »sinne jonnekin», eikä hänen tilalleen ollut vielä saatu uutta.

Ruth koetti olla ajattelematta ja muistamatta mitään. Hän oli sommitellut kokonaisen romaanin, tänä iltana oli siinä pitänyt tapahtua jotakin ratkaisevaa. Ruokasalissa oli valmiiksi katettu pöytä, samppanjaa ja hedelmiä. Hän oli suunnitellut romaanin luvun valmiiksi sen pienimpiä yksityiskohtia myöten, mutta siitä ei ollut tullutkaan mitään huippukohtaa, vaan pieni ja harmillinen episodi. Hän itki. Hän tunsi nöyryytystä ja häpeää, kipua ja vihaa. Viha häipyi kyynelten mukana, mutta kaikki muu jäi jäljelle. Hän koetti ryhdis-

täytyä ajatellen, että ensimmäinen rakkaus kaikkine tuskineen oli vain kuin tuhkarokko, vain lastentauti, joka hänen oli nyt kestettävä. Yrjö! Missä tuon nimen viehätys oikeastaan piili? Assosiatioissa? Kenties naisen rakastaman miehen nimi oli aina kaunis, oli se mikä hyvänsä, kunhan se vain herätti hänessä mielikuvan, joka sai kasvot loistamaan ja sydämen tykyttämään.

Nuoruudenrakkaudelle ja tuhkarokolle on se yhteistä, ettei kumpaankaan kuole, ajatteli hän koettaen päästä tasapainoon. Hänen onnistui vihdoin vapautua lamauttavista ajatuksistaan, ja jäljelle jäi vain noloudenden tapainen tunne siitä, ettei hän varmaankaan voinut enää milloinkaan tavata Kuusistoa punastumatta. Häntä lohdutti sentään se, ettei Kuusisto voinut gentlemannina kertoa asiasta muille, ja tähän asti oli hänen itsensä onnistunut pitää kiintymyksensä kokonaan toisilta salassa. Ihmisten silmissä naurunalaiseksi tuleminen oli monta vertaa pahempi kuin kahdenkeskinen häpeä.

Hän makasi vuoteessaan kauan ja liikkumattomana, puristaen kasvojaan päänaluseensa. Pimeys tuntui niin turvalliselta, se ikäänkuin salasi hänen alennuksensa häneltä itseltäänkin. Sitten hän vavahti ajatellen, ettei mikään olisi voinut koskea häneen näin kovasti.

Hän koetti yhä paeta hedelmättömiä itse-esittelyjään, ja hän nousi ja laskeutui alakertaan. Ruokasalin ikkuna oli jäänyt auki, ja huoneeseen oli tullut pehmeää puutarhantuoksua. Hän kurkoittautui ikkunasta niin

kauas kuin voi ja hengitti syvään. Tihkusade oli tauonnut. Oli lämmin ja täyteläinen elokuun yö; ilmassa ei ollut vielä syksyn lahoavien lehtien tuoksua. Mikä ei tähän mennessä ollut kukkinut, se jäisi iäksi hedelmättömäksi. Harmaa varjo häilyi edestakaisin lehmusten välissä. Se oli lepakko, se asui vanhassa kottaraispesässä, jonka asukkaat olivat jo aikoja sitten hävinneet ties minne. Hyönteiset törmäilivät ikkunaruutuihin, ja muuan suuri, pehmeäsiipinen yöperhonen hipaisi hänen kasvojaan kadoten sitten sireenipensaisiin päin nopeasti ja äänettömästi kuin nuoli. Keskikesällä oli sireenimajassa kiitäjäperhosia. Ne saapuivat auringonlaskun aikaan, ne eivät levänneet milloinkaan, eivät edes mettä imiessään; ne lensivät siihen asti, että kuolivat. Sireenejä sanottiin kreivinkukiksi, ja kiitäjät olivat arkoja ja ylpeitä perhosten aristokraatteja. Suurimmat ja hienoimmat sammuttivat janonsa vain sireenien latvakukissa. Yö oli kuin Kuutamosonaatin Adagio; kevyt henkäys kosketti murattia ja villiviiniä, ja ne tuoksuivat ja kahisivat kuin naisen silkkinen iltapuku. Yö oli ihmeellinen ja avaruus oli ääretön. Tähti putosi, niiden sanottiin lentävän Laurinpäivän tienoilla, ja tähdenlennon aikana lausuttu toivomus toteutui. Oliko todellakin olemassa toisia aurinkokuntia ja toisia maailmoja? Millaisia ne mahtoivat olla? Oliko Mars-tähdessä asukkaita? Kunpa voisi siirtyä sinne!

Hän huokasi, sulki ikkunan ja laski pimennysverhot

paikoilleen. Pöytä oli katettu kahdelle, ja nyt hän muisti, ettei hän ollut syönyt mitään koko päivänä. Hän aikoi istuutua, mutta sitten hänen mieleensä juolahti hassu ajatus, ja hän kiiruhti huoneeseensa ja vaihtoi pukua. Hänen työpukunsa alla olivat sopivat alusvaatteet — hän oli suunnitellut kaiken jo aikaisemmin — ja hänen tarvitsi vaihtaa vain hame ja kengät tullakseen iltapukuiseen asuun. Peilissä hän näki hoikan vartalonsa ja tyttömäiset käsivartensa. Hän huokasi. Potifarin vaimo! Hän ei kyennyt herättämään Kuusiston intohimoja. Iltapuku oli hänen parhaansa, se oli Lelongin utuinen runoelma. Hän naurahti hiukan katkerasti. Rouva Bergerillä oli itsellään muuan nuoruudenaikainen pukunsa tallella, jota hän joskus ylpeillen näytti sanoen: tällä puvulla on saatu mies!

Hän laskeutui alakertaan, sytytti kandelaaberin ja korjasi pöydällä olevia kukkia. Hän maistoi ensin vain hiukan hedelmiä, mutta sitten hänen ruokahalunsa heräsi, ja hän meni keittiöön etsimään lisää. Kaikki oli jo ehtinyt jäähtyä, mutta maistui siitä huolimatta oivalliselta. Samppanja nosti punan hänen poskilleen, ja hän valitsi vielä itselleen savukkeen. Häääteria ilman sulhasta! Hän avasi radion. BBC lähetti vielä, se oli Hawaijimusiikkia, tietenkin sieltä tuli Etelämeren laulu ja kuningatar Liliuokalanin Aloha Oe. Sitten aloitti asema Non Stop-ohjelman, ja hän sulki kiireesti radion. Saksofonin ulvonta koski hänen korviinsa.

Hänen vuoteensa lakanat olivat viileät, ja hän rauhoittui hetkeksi, mutta tuska palasi jälleen, tällä kertaa uutena ja outona. Rouva Storm, tohtori Brita Storm! Hän oli huono nainen, miehestään eronnut vampyyri, joka oli tuhonnut yhden ja vaani nyt toista. Tasan kaksi kuukautta sitten olivat tohtori Storm ja Kuusisto illastaneet ravintolassa. Sen naisen puku oli ollut julkea, se oli ollut punainen, aivan liian punainen, décolleté. Ruthin oli kuitenkin vastahakoisesti itselleen tunnustettava, että rouva Storm oli hyvin kaunis ja että avokaulainen puku sopi hänelle erinomaisesti. Sillä puvulla kyllä sai miehen pauloihinsa.

Hänet valtasi halu uskoutua jollekin, mutta hän ei tietänyt, kenelle olisi sydäntään keventänyt. Päiväkirja! Siihen tuli nyt vain päiväys ja tyhjä lehti: »Kirjoittamaton lehti voittojen kirjassa». Hänen vanhempansa olivat kuolleet, rouva Berger oli poissa, eikä hän ollut koskaan täysin luottanutkaan hänen vaiteliaisuuteensa. Hän huokasi. Katolisilla oli naimattomat paterinsa, jolle he ripittäytyivät, mutta protestanttisilla papeilla oli rouvansa, jotka kyllä urkkivat salaisuudet tietoonsa. Mutta isoisä? Isoisä oli hänen ainoa mahdollinen rippi-isänsä, hän ymmärsi, hän oli nähnyt maailmaa, hänen vaitioloonsa voi luottaa.

Ruth katkeroitui jälleen ja ajatteli, millainen tohtori Storm olisi äitipuolena ja miten hän kurittaisi Kuusiston pientä, viisivuotiasta poikaa, Iikkaa. Sitten keinui-

vat vuode ja seinät niin kummallisesti, että hän nousi hetkeksi makuulta. Kello oli jo puoli viisi, idän taivaalla oli outo, verenpunainen ruskotus. Hän hämmästyi, hän ei huomannut olleensa horroksissa. Hän alkoi pelätä, että hänen oli tavattava Kuusisto aamiaisella, ja hän alkoi etsiä verukkeita saadakseen lomaa. Hänen oli ilmoitettava, että hän oli sairastunut ja että hänen oli lähdettävä maaseudulle lepäämään. Huomenna, ei, jo tänään oli hänen soitettava isoisälle ja pyydettävä tätä hakemaan hänet autolla kartanoonsa.

Nuoruudenrakkaus on yhtä välttämätön ja vaaraton lastentauti kuin tuhkarokkokin, ajatteli hän urhoollisesti. Mutta kuinka kipeää se saattoikaan tehdä! Tuska kouristi häntä taas, ja hän puri peitettään, ettei huutaisi. Sitten pääsivät nuoruus ja uni voitolle, ja hän nukahti.

4.

Kuusistolla oli vapaapäivä, ja hän lähti poikansa kanssa jaloittelemaan. Poika tahtoi puistoon, ja hän myöntyi arvellen, ettei tenavasta olisi siellä niin paljon huolehtimista, kun autot eivät saaneet ajaa hiekkakäytävillä. Poika oli vilkas viisivuotias ja pyrki tavan takaa juoksemaan nurmikolle. Hän oli tullut äitiinsä, hänen kasvonpiirteensä olivat eloisat ja kauniit.

— Isä, kuuletko, ukkonen käy! huusi poika. Sano, isä, miksi ukkonen jyrisee, vaikkei näy pilviäkään.

Hän oli kovin tiedonhaluisen näköinen ja katsoi isäänsä silmät pyöreinä.

— Se on tykkien jyskettä Hangosta, vastasi isä pysähtyen kuuntelemaan.

Hankoon oli matkaa linnuntietä yli sata kilometriä, mutta sopivan sään ja tuulen vallitessa saattoi jyske kuulua tännekin asti.

— Nyt minä tiedän! huusi poika. Kenraali Nenosen koirat haukkuvat!

— Juuri niin, mutisi isä.

— Ne ovat varmaan niitä pitkiä pyssyjä, joita traktorit vetivät, touhusi poika.

Äänsi »traktori»-sanan aivan oikein, ajatteli isä tyytyväisenä. — Poika saattoi olla hyvinkin oikeassa. Patteri traktorien vetämää raskasta tykistöä oli vierinyt kaupungin lävitse sodan alkupäivinä.

Nurmikolla hääri muutamia vanhuksia ja nuoria poikia. Heinä oli kasvanut liian pitkäksi ja se oli niitettävä viikatteella, kun ruohonleikkuukoneeseen ei ollut saatu moottoriöljyä. Isä ja poika kulkivat eteenpäin ja pysähtyivät suihkukaivon äärelle, joka porisi rauhoittavasti kahden vanhan ja kyhmyisen lehmuksen välissä. Isä tarttui poikansa käteen.

— Älä astu, etkö näe, että nurmikon laidassa on kukkaistutuksia, sanoi hän.

— Isä, isä, tiedätkö, mitä suihkukaivo puhuu? kysyi poika.

Lapset ovat kovin tiedonhaluisia, ajatteli isä. Oli vahinko, että äiti oli kuollut pojan syntyessä. Äiti oli ollut viisaustieteiden maisteri ja kielten lehtori kaupungin tyttökoulussa. Hän olisi voinut varmaankin selittää, mitä kieltä suihkukaivo puhui.

He jatkoivat matkaansa kasvihuoneelle päin ja kulkivat sitten puutarhan ohitse. Pensaiden takaa näkyi omenia ja luumuja, ja Kuusisto hymähti muistaessaan olleensa siellä koulupoikana varkaissa. Kas vain, pensasaidassa oli aukko samassa kohdassa kuin ennenkin,

nykyinen polvi ei näyttänyt olevan edeltänyttä huonompi. Omena ei putoa kauaksi puusta... Entinen puutarhuri suojeli hedelmiään ketunraudoilla, mutta tuskinpa miinakenttäkään estäisi poikia näpistämästä syyspimeillä omenia.

He saapuivat insinööri Bergerin valkean huvilan portille, jonne Kuusisto oli saattanut Ruthia. Hän hiljensi vaistomaisesti askeleitaan. Die Leiden des alten Werthers. Ruthia ei näkynyt. Huvila tuntui asumattomalta, portti oli lukossa ja verhot oli vedetty ikkunoiden eteen. Oli hyvin mahdollista, että insinööri Berger oli kesälomalla ja hoiti jossakin kylpylaitoksessa sydäntään.

Kuusisto poikkesi rantatietä metsään. Toinen tie vei järvelle, mutta hän ei halunnut mennä sinnepäin, koska poika kärttäisi häntä varmaan uimalaitokselle.

Tie kiemurteli aivan joenrantaa pitkin, ja he istuutuivat nurmikolle lepäämään. Oikealla puolella oli vanha urheilukenttä ja valkoinen soittolava; täällä oli tapana viettää kesäisin laulujuhlia. Poika alkoi viskellä kiviä jokeen, hän yritti ilmeisesti saada kiven lentämään toiselle rannalle, mutta heitto ei kantanut sinne asti.

— Heitä näin, neuvoi isä. Sinähän heität niinkuin tytöt. Käsi täytyy taivuttaa. Sillä tavalla!

Kivi lensi jo hiukan kauemmaksi. Huomenna valittaisi poika kipua käsivarressaan, isä tiesi sen omasta kokemuksestaan pesäpalloajoiltaan.

Aurinko paahtoi, ja hän oikaisi itsensä rantapenkereelle. Tuon tuostakin putosi kivi jokeen, ja renkaat soluivat eteenpäin yhä suurentuen ja heikontuen, kunnes niitä ei enää voinut eroittaa vedenpinnasta. Ihmiselämä oli maailmankaikkeudessa yhtä helposti unohtuva ja omaan mitättömyyteensä hukkuva kuin kiven synnyttämä rengas vedessä. Ihminen, maailma, koko tämä aurinkokuntakin oli vain hiukkanen maailmankaikkeudessa, olkoonpa niinkin, että silläkin olisi rajansa, niinkuin joku tiedemies julkesi väittää. Jumalan oli varmaankin hyvin jännittävää katsella tätä maapalloa sekä sen hyörinää, niinkuin suurta muurahaiskekoa, — vai oliko se sielunvihollinen, joka välistä tyrkki ilkeän pojan tavoin kepillä kekoa, nähdäkseen, minkä vaikutuksen se teki sen asukkaihin. Vai olivatko ne oikeassa, jotka väittivät sotien syntyvän sen tähden, että auringossa oli pilkkuja ja että planeettain konstellaatio oli tavallisuudesta poikkeava? Mutta kuka aiheutti auringonpilkut? Mikä planeettain konstellaation? Empirismi johti aina skeptisismiin. Mikään ei merkinnyt maailmankaikkeudessa mitään, mutta jotakin täytyi pitää jonakin, ettei ihminen sortuisi.

Suuri sudenkorento räpytteli kaislikossa ja väijyi saalistaan. Kuusisto tunsi helpotusta seuratessaan sen liikkeitä ja antaessaan ajatustensa levätä. Sudenkorento — kansa nimitti sitä pirunpuntariksi — pysyi ilmassa liikkumattomana ja syöksyi sitten nuolena uhrinsa

kimppuun. Se oli oikea pieni peto. Oli hyvä, ettei poika huomannut sitä, muuten hänen olisi taas selitettävä, mistä se tuli ja minne se meni. Elämän ja kuoleman probleema pysyi ikuisesti ratkaisemattomana. Ehkä kaikki olikin vain unta, ehkä ihmiset olivatkin vain unissakulkijoita, jotka vasta kuollessaan heräsivät painajaisestaan. Kerran, satoja vuosia ennen Kristusta, uneksi kiinalainen filosofi Chuan Tzu olevansa perhonen. Herättyään hän ajatteli: olinko silloin ihminen, joka uneksi olevansa perhonen, vai olenko nyt perhonen, joka uneksii olevansa ihminen?

Poika valitti jo käden tekevän kipeää heittäessä. He lähtivät jälleen liikkeelle ja kulkivat rantatietä pienelle huvimajalle, Vänta Litelle. Kuusisto huomasi ihmeekseen sen olevan aivan tyhjä. Tie kiersi oikealle ja kääntyi sitten suurena kaarena jälleen kohti puistoa. Vasemmalla aukeni tehtaankartanon laaja, salaojitettu pelto sileänä ja tasaisena kuin suuri biljardipöytä. Se oli noin neliökilometrin suuruinen, ja Kuusisto arveli, että se sopisi mainiosti lentokentäksi. Pellon takana näkyi hylätty tiilitehdas, ja siltä suunnalta kuului ammuntaa. Alokkaat olivat radalla harjoituksissa.

Kasvihuoneen kohdalla oli tie tehnyt täyden ympyrän ja johti puiston laitaan. Poika oli väsynyt, ja he istuutuivat penkille levähtämään. Kookas, solakka nainen kulki lehmuskäytävällä, ja Kuusisto tunsi kasvojensa kuumenevan. Tuosta vartalosta, käynnistä ja ryh-

distä hän ei voinut erehtyä. Eräs mieletön yö kaksi kuukautta sitten palautui hänen muistiinsa, ja hän käänsi katseensa toisaalle.

— Brita, Briitta-täti!

Poika oli jo tuntenut ja hyökkäsi kädet levällään lehmuskäytävälle.

Kuusisto puri huultaan. Se pieni vintiö, siltä ei jäänyt mikään huomaamatta. Poika oli jo ehtinyt tulijan luokse, ja Kuusisto näki jäntevän naisvartalon kumartuvan ja käsien kohottavan pojan korkealle ilmaan. Brita oli hänen koulu- ja opintotoverinsa, lääketieteen lisensiaatti, joka valmisteli parhaillaan väitöskirjaansa. Hän oli suuri ja kaunis, ja Kuusisto vertaili hänen suoraa ja solakkaa vartaloaan monen tuntemansa lukeneen naisen kumaraan ruumiiseen. He tulivat nyt yhdessä, poika riippui hänen käsivarressaan. Hänen luonaan nosti Brita pojan vielä kerran korkealle ilmaan, ennenkuin ojensi kätensä.

— Terve! sanoi hän suoraan tapaansa, ottaen sitten lapsen syliinsä.

— Sinä olet paljon, paljon kasvanut, nuoriherra, sanoi hän. Näetkö, tuolla on kukkiva agave. Se tekee hedelmää vain kerran sadassa vuodessa.

Kuusistoa hymyilytti, hän huomasi Britan haluavan antaa hänelle toipumisaikaa. Herra varjelkoon, Brita oli ollut vuoden naimisissa ja kaksi kertaa kihloissa, hän ymmärsi ja osasi käsitellä miehiä.

— Muistan joskus lukeneeni, että norsu saa yhden poikasen sadassa vuodessa, mutisi hän istuutuen.

— Sinä sitten olet samanlainen kuin ennenkin, nauroi Brita ja hyväili pojan tukkaa. Missä te olette olleet?

— Kuljimme pitkin rantatietä. Iikan onnistui heittää kivi joen yli.

— Minä heitin kolme kiveä joen yli, selitti Iikka.

Brita hymyili ja puristi pojan syliinsä.

— Vieläkö Vänta Lite on paikallaan? kysyi hän. Joillakin oli kymmenen kaksikymmentä vuotta sitten tapana pitää sitä kohtauspaikkanaan. Muistatko?

Brita vilkaisi Kuusistoon hattunsa alta.

— Siellä ei ollut nyt ketään, vastasi Kuusisto vältellen. Meidän oli oikein hauska maata rannalla auringonpaisteessa.

— Sinun ei pitäisi pohtia kaiken maailman asioita. Sinä et ole realisti.

— Kranaatinsiru antaa minulle nykyään kylliksi ajattelemisen aihetta, sanoi Kuusisto. — Itsekseen hän tuumi: hän on oikeassa, minun ei pitäisi ajatella liian paljon; minä en kohta ole varma siitä, olenko perhonen vai ihminen.

— Anna minun leikata se pois, pyysi Brita. Tiedätkö, Berlinissä kuuntelin yhden lukukauden professori Klempereriä. Se mies on hoitanut vuorineuvos Stiernstråhlea.

— Niinpä Stiernstråhle sitten kuolikin, naurahti Kuusisto, ja hänen hyvä tuulensa alkoi palata.

— Oletko lomalla? kysyi hän.

— En. Sain komennuksen tänne sotasairaalaan lääkäriksi. Se ei ole minun vikani.

— Ei, eipä tietenkään, myönsi Kuusisto.

— Toissapäivänä väittelin tohtoriksi, sanoi Brita. Vastaväittäjäni oli professori Bäcklund.

— Niinkö? Mikä oli väitöskirjasi nimi.

Brita lausui pitkän ranskankielisen lauseen, jossa oli latinalaisia ja kreikkalaisia sanoja ikäänkuin siteenä.

— Se on minulle hebreaa, hymähti Kuusisto. Piditkö puolesi?

— Tietysti. Sinähän olet ainoa mies, jonka kanssa minä en ole tullut toimeen.

He istuivat hetken äänettöminä.

— Väitöskirja käsitteli identtisiä kaksoisia, jatkoi Brita vihdoin. Minä tiedän melkein kaikki meidän identtiset kaksoisemme. Ne ovat ruumiillisesti ja henkisesti täysin samanlaisia, ne ovat oikeastaan vain yksi henkilö.

Kuusisto naurahti.

— Lehtori Järvisellä on identtiset kaksoset, sanoi hän. Lehtori kertoi minulle, että hänen tukistettuaan jostakin syystä Jussia, tuli hänen luokseen myöskin Heikki ja sanoi: »Isä, tukista minua ihan yhtä kovasti kuin Jussiakin.»

Brita hymyili. Hän istui Iikka sylissään ja nojasi huolettomasti taaksepäin. Poika huomasi hänen rinnassaan jonkun neulan ja alkoi irroittaa sitä. Brita punastui ja työnsi telmivän pojan hiukan kauemmaksi luotaan.

— Sinulla on hyvä ammatti, sanoi Kuusisto. Minua harmittaa joskus, että jätin lukuni kesken.

— Sinähän olet jatkuvasti yksi meidän nuorista kirjallisista kyvyistämme, kiusoitteli Brita.

— Minä olen kokeillut melkein kaikkea, huokasi Kuusisto. Lopulta päädyin kaikkein huonoimpaan ammattiin, kirjailijan ammattiin.

Brita nousi ja otti Iikkaa kädestä.

— Ilma on viilentynyt, sanoi hän. Te vilustutte, poikaparat, teillä ei ole kummallakaan manttelia yllänne. Brita piti yhä pojan kättä omassaan heidän kulkiessaan pitkin lehmuskäytävää. Koivujen reunustamalla valtatiellä marssi parhaillaan jalkaväkikomppania uimalaitokselle.

Iikka touhusi.

— Ei passaa nyt mennä maantielle! huusi hän.

He poikkesivat sivukäytävälle, ettei heidän tarvinnut kulkea pölyssä. Brita alkoi selittää pojalle, ettei saanut sanoa »ei passaa», vaan »ei pidä» tai »ei sovi». Kuusisto käveli mietteissään ajatellen, että he kerran abiturientteina olivat olleet rakastuneita toisiinsa. Brita oli tullut ylioppilaaksi seitsemäntoista- ja hän itse kaksi-

kymmenvuotiaana, mutta huolimatta kolmen vuoden ikäerosta oli Brita tuntunut aina olleen paljon kokeneempi kuin hän. Brita oli aina ollut realisti, hän oli nähnyt asiat sellaisina kuin ne todella olivat.

— Mitä sinä taas haudot päässäsi? kysyi Brita.

—Ajattelen sitä merkillistä ilmiötä, että koulutoverit menevät hyvin harvoin keskenään naimisiin. Mistä arvelet sen johtuvan?

— He oppivat koulunpenkillä pitämään toisiaan sisarina ja veljinä, vastasi Brita hetken mietittyään.

He saapuivat puistosta kadulle. Brita päästi pojan käden irti.

— Juokse, juokse meidän edellämme, sanoi hän. Me koetamme saada sinut kiinni.

— Sinä olit koulupoikana saamaton nahjus, sanoi hän Iikan ehdittyä vähän kauemmaksi. Muistan, kun kerran palasimme tanssiaisista. Kuu sai meidät unohtamaan sen, että yö on nukkumista varten, ja me istuimme kahden puistossa tuolla, aivan suihkulähteen reunalla. Toivoin silloin, että olisit suudellut minua edes poskelle, mutta sinä kiusasitkin minua koko ajan deklamoimalla Gripenbergiä. Ainakaan minä en elä soneteilla ja kuunpaisteella. Herra varjelkoon, kuinka rakastunut minä olin sinuun siihen aikaan!

— Romanttinen nuoruudenrakkaus suojeli minua, mutisi Kuusisto. Luulen, että vain harva mies on ollut kaksikymmenvuotiaana niin puhdas kuin minä.

— Joitakin kuukausia sitten huomasin, että sinä olet edistynyt paljon rakkausasioissa, sanoi Brita kiusoittelevasti.

— Er klädnings doft i luften dröjde kvar,
lik sidenrassel snårens viskning var,
i dröm mot handen stödde jag min haka,
deklamoi Kuusisto.

— I parken hördes näktergalens sång,
men världen var mig tom och tiden lång,
Ni gick förbi, Ni såg er ej tillbaka,
naurahti Brita. Niin kävi sinulle ja niin käy jokaiselle, joka uneksii ja ajattelee sonettimitalla.

— Onko minun käsitettävä tämä jonkinlaiseksi vihjeeksi? hymähti Kuusisto.

— Herra varjelkoon! Ei! huudahti Brita melkein kiivastuen. Saisit heti rukkaset korvillesi. Minä en voi vieläkään unohtaa enkä antaa anteeksi sitä, että et suudellut minua palatessamme konventin tanssiaisista.

— Enkä minä voi enää korjata laiminlyöntiäni?

— Et.

— Luulen, että olin kehityksessä sinua paljon jäljessä, vaikka olinkin sinua kolmisen vuotta vanhempi, mutisi Kuusisto.

— Olin Helsingissä Bostonvalssisi ensi-illassa, sanoi Brita hetken kuluttua. Minussa oli sen verran koulutytön turhamaisuutta, että pidin itseäni sen sankarittarena.

Kuusisto katseli häneen. Britan kasvoilla oli kevyt punerrus. Hän tiesi olleensa teoksen innoittaja.

— Sinä olet jo toinen nainen, joka tietää scenarion olevan minun tekemäni, vaikka en ole maininnut siitä kenellekään, sanoi hän. Mistä arvasit sen?

— Nainen ei arvaa mitään, nainen vaistoaa, sanoi Brita hiukan ivallisesti. Niinhän sinä kirjoitit viimeisessä romaanissasi. Olen muuten sitä mieltä, että te kirjailijat saisitte jättää rakkauden fyysillisen puolen tutkimisen kokonaan meidän lääkärien asiaksi.

— Minä olen nähnyt ja kokenut yhtä ja toista sen jälkeen, kun me istuimme yhdessä kuutamossa ja deklamoimme sonetteja, murisi Kuusisto harmistuneena.

Kaksi koulutuskeskuksen luutnanttia kulki ohi, ja Kuusisto huomasi heidän katseensa viipyvän tavallista kauemmin hänen seuralaisessaan. Hän tunsi mustasukkaisuutta, mutta samalla hiukan itserakkautta, sillä luutnanttien silmistä kuvastui ihailun lisäksi myöskin kateutta. Hangon suunnalta kuului jälleen tykkien jyskettä. Nuori, vastaleivottu kornetti kulki onnellisena ohitse huomaamatta heitä, hän näki rohkeita päiväunia ja komensi hakkapeliittojaan Stålhandsken tavoin hyökkäykseen, »kohti Wallensteinin pattereita, eskadroonittain, lau-katen!» Kuusisto ja Brita kulkivat äänettöminä, kumpikin ajatteli samaa, kumpikin odotti, että toinen olisi ottanut puheeksi sen, mitä tapahtui muutama kuukausi sitten. Nyt se oli jo myöhäistä.

He olivat tulleet Kuusiston talon edustalle, ja poika odotti heitä kädet ojossa. Brita nosti hänet vielä kerran ilmaan.

— Mikä sinun nimesi olikaan? kysyi hän kiusoittelevasti.

—Yrjö Iisakki, niinkuin isänkin, sanoi poika. Mutta sano sinä vain minua Iikaksi.

Hoitajatar tuli portaille ja vei vastaanpyristelevän miehenalun keittiöön.

— Hyvästi, Iikka!

Brita katseli pientä kadun ja talon välistä maatilkkua. Ruoho oli leikattu huolellisesti, ja muutamat kukkaistutukset loistivat siinä pieninä, erivärisinä saarina.

— Sinä harrastat kukkia, sanoi hän.

— Niin, oikeastaan yksinomaan georgiineja. Minä olen melkein asiantuntija niiden suhteen. Näetkö noita suuria, tummanpunaisia? Haluatko niitä?

— Kiitos, vain yhden.

Kuusisto ojensi hänelle suurimman ja kauneimman.

— Se sopii sinun hiuksiisi, sanoi hän.

— Mitä nuo suuret, tiilenpunaiset kukat ovat? kysyi Brita.

— Japanilaisia tiikeriliiljoja, lilium tigrinum.

— Ei, älä anna niitä minulle nyt. Menen suoraan sotilaspiiriin enkä voi viedä niitä vielä muassani. Poikkean joskus toiste ja haen ne sairaalaan.

Brita kiinnitti georgiinin takkiinsa.

— Tuomari Korpi on kaupungissa, sanoi hän vilkaisten Kuusistoon. Meitä on nyt täällä kolme saman vuoden ylioppilasta. Voisimme pitää joskus luokkakokouksen.

Kuusisto katsoi häntä kiinteästi. Korpi oli ollut joskus aivan mieletön Britan takia.

— Sinä pidät lapsista, sanoi hän. Minä näin, miten sinä nostit Iikan syliisi.

— Huomaako sen siitä tavasta, miten ottaa lapsen syliinsä?

— Kyllä.

— Soita minulle joskus, sanoi Brita. Iikka on terve, mutta voithan sentään antaa hänelle joskus kalanmaksaöljyä. Tuskin se vahingoittaisi sinua itseäsikään.

Hän kääntyi lähteäkseen, mutta pysähtyi vielä.

— Se kranaatinsiru on tullut sinulle aivan pakkomielteeksi. Ellet halua, että minä vapautan sinut siitä, niin matkusta professori Bäcklundin luo Helsinkiin.

Kuusisto katseli hänen käyntiään. Hänen vartalonsa oli pitkä ja solakka, notkea kuin floretti. Nuori vänrikki kulki hänen ohitseen ja katsoi taakseen. Brita, Brita olisi voinut perustaa dynastian, ajatteli Kuusisto ihmetellen, miksi tämän avioliitto oli ollut lapseton. Sitten hän muisti Britan sanoneen, että naisella piti olla oikeus määrätä, kuka oli hänen lapsensa isä. No

niin, insinööri Grönman oli siis punnittu ja köykäiseksi havaittu.

Keittiöstä kuului ääniä. Iikka selitti hoitajattarelle, kuinka kauas hän oli viskannut ja kuinka kauhean vaikea taito kivenheittäminen oli.

5.

Kuusisto noudatti Britan neuvoa ja lähti seuraavalla viikolla Helsinkiin professori Bäcklundin yksityissairaalaan. Edellinen sotilaslääkäri oli sanonut kranaatinsirpaleen olevan verrattain vaarattoman, mutta hänen hermojaan ärsytti pelkkä tietoisuuskin siitä, että hänen ruumiissaan oli osa projektiilista, joka oli tappanut kolme miestä ja haavoittanut useita muita. Hänet otettiin heti vastaan, kun hän oli sanonut, kuka häntä oli suositellut, ja leikkaus suoritettiin röntgenkuvauksen jälkeen vielä samana iltana. »Pieni juttu, pieni juttu», selitti professori Bäcklund, mutta leikkauksesta tuli kuitenkin pitkäaikainen, sillä kranaatinsirpale oli tunkeutunut kyljestä sisään ja pysähtynyt vasta lapaluuhun.

Kuusisto punnitsi tuskin sormenpään kokoista kuolemanlähettilästä kädessään ja mietti, antaisiko hän sen Britalle, joka oli leikillään luvannut teettää siitä itselleen muistosormuksen. Hän ihmetteli, miten niin pieni raudankappale oli painanut joskus kuin lyijykuorma hänen hartioissaan. Professori sanoi kaiken johtuneen

hermostosta. Kranaatinsirpale oli vikuuttanut jotakin hermokeskusta.

Professori nauroi ja kertoi hänen narkoosissa puhuneen kiinalaisesta filosofista, joka oli muuttunut perhoseksi. Hän oli myöskin esittänyt kiinalaisen Li-Tai-Pen perhosaiheisia sonetteja. Kuusisto oli ymmällä. Perhoseksi muuttunut filosofi oli tietenkin Chuan-Tzu. Li-Tai-Pen runoihin hän oli tutustunut vain Klabundin saksankielisinä käännöksinä, mutta niiden joukossa ei ollut ainoatakaan sonettia, tuskin kiinalaiset edes tunsivat sonettimittaa, niin ikivanha ja runsas kuin heidän runoutensa olikin. Ja sitäpaitsi kertoi professori hänen esittäneen sonetit suomeksi eikä saksaksi. Kuusisto tiedusteli, oliko hän kertonut myöskin jostakin metsänhoitajasta ja naisesta, jonka nimi oli Laura, mutta professori vakuutti hänen pysyneen koko leikkauksen ajan »Suezin itäpuolella». Hän oli narkoosissakin, jolloin tajunnan kynnys on erittäin matalalla, säilyttänyt Rannan sonettien salaisuuden naamioimalla niiden tekijän kiinalaiseksi Li-Tai-Peksi.

Haava parani nopeasti ja professori antoi hänen muutaman päivän päästä nousta vuoteesta. Hänelle oli lähetetty kaksi kukkalaitetta. Toinen, toissapäivänä saapunut, oli hänen pojaltaan Iikalta. Brita oli ilmeisesti ollut hankkeen takana, sillä tervehdys oli kirjoitettu hänen käsialallaan. Toinen, pieni sininen hyasintti, jonka hieno tuoksu oli leijunut vasta tämän päivän hä-

nen huoneessaan, oli askarruttanut hetken hänen ajatuksiaan, mutta pieni kultainen kruunu kortin ylälaidassa ja pyöreä, tyttömäinen käsiala kielivät sen olevan Ruth Lohjelmilta. Mistähän tyttö oli saanut tietää hänen olevan täällä? Koulutuskeskuksessa oli asiasta perillä vain komentaja ja Brita. Brita oli vaiti kuin muuri; herra eversti oli siis ilmaissut salaisuuden Ruthille.

Kuusiston toipuminen edistyi hyvää vauhtia ja tietäen, että tohtori Brita Storm, eräs hänen etevimmistä oppilaistaan, oli koulutuskeskuksen lääkärinä, salli professori hänen palata kotiinsa. Hänellä oli vielä paljon lomastaan jäljellä, ja hän vietti ensimmäiset päivät kotonaan suloisessa joutilaisuudessa. Sitten voimat palasivat, ja hän alkoi tuntea jälleen mielenkiintoa sanomalehtiin ja kirjallisuuteen. Tuomari Korven palattua iltaisin työstä he kuluttivat aikaansa pelaten shakkia ja kuunnellen radiota.

Kesä alkoi vaihtua syksyksi; aamuisin oli maa joskus jo hiukan härmässä. Vaahteranlehdet kellastuivat, ja Kuusisto peitti georgiininsa iltaisin pergamiinipaperilla. Kukat olivat kotoisin Meksikon ylätasangoilta, ja niiden oli vaikea sopeutua kuudennenkymmenennen leveysasteen ilmastoon. Iikka ja keittäjätär korjasivat talteen tomaatit. Iikka oli niihin kovin ihastunut; ne maistuivat paremmilta kuin kalanmaksaöljy, ja Riittatäti oli sanonut niissä olevan paljon vitamiineja.

Eräänä päivänä toi tuomari Korpi kaksi lippua »iloi-

seen asemiesiltaan» ja houkutteli Kuusistoa lähtemään mukaansa. Kaupungin ja koulutuskeskuksen näyttelijät olivat vähän aikaisemmin järjestäneet »vakavan illan», joka oli tehnyt Thalian palvelijat todella vakaviksi, sillä se oli tuottanut pelkkää tappiota. »Iloisen asemiesillan» tarkoituksena oli siis kassanvajauksen peittäminen.

Työväentalon juhlasali täyttyi ääriään myöten, ja illan huvimestari Kettunen oli loistavalla tuulella. Heti alkuseremonian jälkeen seurasi parodia Kuusiston Bostonvalssista. Siihen oli siroteltu kaksimielisyyksiä, ja se sai runsaasti suosionosoituksia; aploodit raikuivat varsinkin loppukohtauksessa, jolloin rakastavaiset valssin soidessa »istuivat, katsoivat toisiaan silmiin ja pitivät toistensa kädestä kiinni». Sitä seurasi Tango Argentino. Amatööritanssijapari esitti sen hyvin, ja yleisö seurasi hienostunutta, vaikealiikkeistä salonkitanssia henkeään pidättäen.

Kuusisto ja Korpi lähtivät väliajalla lämpiöön ja tapasivat siellä Britan.

— Sinähän olet jo jalkeilla, sanoi Brita. No, se kranaatinsiru, tuleeko siitä sormus vai rannerengas?

— Tuskin kumpaakaan, hymähti Kuusisto. Se on nyt minun työpöydälläni. En olisi uskonut niin pienen sirpaleen ottavan mieheltä sisua.

— Tunsin kerran erään insinöörin, joka teki kihla-

sormuksensa Lapista huuhtomastaan kullasta, huomautti Korpi.

— Tarkoitatko insinöörikapteeni Lahtelaa, joka kaatui talvisodassa Suomussalmella? kysyi Brita.

— Tarjosiko hän sormustaan sinullekin? — Korpi oli itse kosinut Britaa kahdesti.

Brita kohautti olkapäitään.

— Bostonvalssi leivottiin Bostonkakuksi, mutta tuosta argentiinalaisesta tangosta minä todella nautin, sanoi hän. Ein neues Tanz entstand dies' Jahr, so raffiniert und wunderbar. Muistatko, herra tuomari, miten me viidennen luokan tytöt opetimme teitä nuoria herroja tanssimaan? Puolet meistä saivat liikavarpaita siitä hyvästä.

— Minä kompastelen tangossa vieläkin, myönsi Kuusisto. Ja kuitenkin tango on minusta hienoudessaan aivan valssin veroinen. Maailmansodan jälkeiset neekerirenkutukset ovat kuolleet, mutta tango elää yhä.

— Tango, noli tangere, sanoi Brita katsahtaen Kuusistoon. Tango merkitsee oikeastaan kosketusta.

— Se levisi jo ennen ensimmäistä maailmansotaa kuin kulkutauti, selitti Korpi. Valentino teki sen entisestään kansanomaisemmaksi, hänhän oli erinomainen tanssija.

Korpi puhui Valentinosta hiukan halveksivasti.

— Rudolph Valentino oli minun suuri idolini ennen-

vanhaan, huokasi Brita. Hänen kadehtijansa parjasivat häntä Vaselinoksi.

— Hänen tukkansa olikin aina sileä kuin nuoltu, hymähti Kuusisto.

— Hyväksi tanssijaksi tuleminen edellyttää absoluuttista sävelkorvaa, eikä minulla sitä ole, myönsi Korpi. Sinä, Brita, olet sentään aina ollut niin hyvä tanssija, ettet ole antanut kenenkään miehen astua varpaillesi.

Brita kohautti jälleen olkapäitään. Voikohan Korpi milloinkaan unohtaa saaneensa häneltä rukkaset?

— Mieheni oli vähällä polkea minut lokaan, sanoi hän katkerasti.

Kuusisto ei ollut milloinkaan aikaisemmin kuullut hänen soimaavan miestään. Insinööri Grönman oli tosin Britaa kymmenisen vuotta vanhempi, mutta hän oli ikäisekseen hyvin nuorekas ja komea. Kaupungissa käytettiin hänestä nimitystä arbiter elegantiarum.

— En näe everstiä enkä komendanttia, sanoi Korpi. Ehkä he ovat aavistaneet tämän illan olleen liian kevyen.

— Eversti matkusti tänään Helsinkiin, tiesi Kuusisto.

— Ja onhan meillä täällä sen sijaan eräs kenraali, jatkoi Brita.

— Kuka? kysyi Korpi.

Kenraalimajuri Lohjelm pojantyttärineen. He jäivät väliajaksi paikoilleen saliin.

Kuusisto vilkaisi häneen. Aavistikohan Brita mi-

tään? Ainakin hän oli aivan rauhallinen, kylmä ja hillitty kuin kuva. Britallahan ei ollutkaan mitään syytä ruveta kiistelemään nuoren tytön kanssa jostakin kirjailijasta, hänhän oli jättänyt upporikkaan insinöörinkin hyvin tuskattomasti.

— Emmeköhän mekin lähde paikoillemme, tokaisi Brita. Minut valtaa nikotiininhimo, kun näen teidän polttavan.

— Sanotaan, ettei tupakanpoltto ole naisille terveellistä, mutisi Korpi.

— Koska se alentaa hedelmällisyyttä, naurahti Brita. Hyvin mahdollista. Olen myös kuullut sanottavan: terve nainen ei miestä kaipaa.

Korpi aikoi vastata jotakin, mutta samassa soi kello, ja he lähtivät takaisin saliin. Aivan eturivissä huomasi Kuusisto heti Ruthin vaalean pään ja hennot hartiat. Hänen vieressään istui harmaatukkainen vanhus suorana ja ryhdikkäänä. Kuusisto arvioi kenraalin olevan suunnilleen seitsemänkymmenvuotias. Kymmenisen vuotta sitten hän oli laatinut lehteensä kenraalin elämäkerran, ja hänen mieleensä oli jäänyt erikoisesti se, että Lohjelmia oli jo Suomen Vanhassa Kadettikoulussa kutsuttu toveripiirissä nimellä Hannibal. Kummallista, kuinka lähtemättömästi jokin pikkuseikka saattoi painua muistiin. Tuo harmaa pää oli komentanut tykistörykmenttiä Karpaateilla ja divisionaa Kaukaasiassa. Nyt näkyi Ruth nojautuvan häneen ja kuiskaavan jo-

takin. Näyttämöllä esitettiin oivallisesti osia baletista Ruusu-Unelma, mutta Kuusisto oli vaipunut omiin ajatuksiinsa eikä huomannut tanssijattaria, jotka olivat temmanneet katsojat valtoihinsa.

Seuraavalla väliajalla Kuusisto tapasi Ruthin ja kenraalin lämpiössä. Hän pysähtyi häikäistynä. Ruth oli hiukan kalpea, hänellä oli yksinkertainen, vartalonmukainen iltapuku; näytti siltä kuin hänellä ei olisi ollut liivejä. Hänen huulensa olivat hiukan avoimina, ja hän hymyili.

Kiitäjäperhonen! Laura! ajatteli Kuusisto tuskallisesti.

Ruthin onnistui ohjata isoisänsä hänen luokseen.

— Isoisä, tämä on kapteeni Kuusisto, sanoi hän nopeasti.

Kuusisto ojensi kätensä tervehtiäkseen kenraalia, mutta Ruth pyydysti sen itselleen ja puristi sitä kiihkeästi. Kenraalin silmät olivat harmaat, viisaat ja tunteettomat, hän näytti hiukan hymyilevän.

— Te olette jalkaväen upseeri, sanoi kenraali ikäänkuin päästäkseen keskustelun alkuun.

— Suoritin asevelvollisuuteni kenttätykistössä, mutta olin talvisodassa jalkaväkikomppanian päällikkönä, vastasi Kuusisto.

— Minä olen myös tykkimies, selitti kenraali. Aloitin Semenovin kaartin tykistössä.

Ruth nauroi ja tarttui hänen käsivarteensa.

— Isoisä, sinä olet jo berdanin aikainen kenraali, sanoi hän.

— No, no.

Ruth pujotti toisen kätensä Kuusiston kainaloon, ja he istahtivat yhdessä ravintolahuoneen sohvalle.

— Olen kuullut teistä paljon, sanoi kenraali. Pojantyttäreni kertoi teidän voittaneen ylivoimaisesti, kun äänestettiin, kuka oli teidän koulustanne lähtenyt kuuluisin henkilö. Kenraali Koro oli toinen ja professori Lehtinen kolmas.

— Luulen pojantyttärenne värvänneen luvattomasti ääniä minun hyväkseni, sanoi Kuusisto huvittuneena. Kenraali Korohan on meidän etevä taktikkomme ja professori Lehtinen havittelee fysiikan Nobelpalkintoa.

— En ensinkään, väitti Ruth. Me tytöt äänestimme kaikki teidän puolestanne, mutta poikien äänet jakaantuivat tasan kenraalin ja professorin kesken.

Ruth oli välitön ja rohkea, isoisän läsnäolo näytti ryhdistävän häntä.

— Teidän ei ollut varmaankaan kovin miellyttävää kuunnella, miten teidän Bostonvalssinne soitettiin penkin alle, sanoi Kenraali. Elokuvasta minä pidin, mutta haluaisin nähdä sen puhenäyttämöllä, sillä olen hiukan vanhanaikainen. Minun on harmikseni tunnustettava, etten ole lukenut enkä nähnyt mitään muuta teostanne.

— Se ei ole suuri vahinko, se, sanoi Kuusisto.

Kirottua, ettei mikään pysy salassa, ajatteli hän. Hän

oli kuullut viime aikoina aivan tarpeekseen omista kyhäyksistään.

— Oletteko ollut asemiesilloissa milloinkaan aikaisemmin? kysyi hän vaihtaakseen puheenaihetta.

— En, vastasi kenraali. Kansan on saatava enemmän leipää ja vähemmän sirkusleikkejä.

Hän on aristokraatti ja stoalainen, ajatteli Kuusisto.

— Päätoimittaja näyttää kovin synkältä, sanoi hän vilkaistuaan sivulleen. Luulen tämän illan aiheuttavan vielä pitkän polemiikin lehden yleisönosastossa.

— Tämä ei ole sentään mitään niihin kabarettiohjelmiin verrattuna, mitä minä näin nuoruudessani Pietarissa ja Moskovassa. Minä en pidä kaksimielisyyksistä. Ruusu-Unelman koreografia ei ollut ollenkaan hullumpi, mutta baletin järjestäjillä ei ilmeisesti ollut tarpeeksi voimia esittää se kokonaisuudessaan.

— Isoisä on balettomaani, selitti Ruth. Hän on nähnyt madame Khsesinskajan tanssivan Kuolevan Joutsenen.

— Ja Fokinin ja Pavlovan Joutsenlammen, lisäsi kenraali. Ruth on ollut viime aikoina kovin alakuloinen, ja minä koetin virkistää häntä tuomalla hänet tänne. Hän on väsynyt, hän oli »iskunuorena» upseeriravintolassa.

— Olen unohtanut kiittää kukastanne, sanoi Kuusisto.

Ruth joutui hiukan hämilleen.

— Meidän oli vaikea saada teidän osoitettanne, sanoi hän.

— Eversti kieltäytyi ilmoittamasta sitä vieraillessaan luonamme, murisi kenraali, ja hänen silmänsä välähtivät. Minun täytyi lahjoa hänet parhaimmilla sikaareillani. Ruth tahtoi aivan välttämättömästi muistaa teitä, enkä minä mahda hänelle enää yhtään mitään. Olen peräisin berdanin aikakaudelta. Pelkään tulleeni liian vanhaksi.

— Sinäkö liian vanha, isoisä! sanoi Ruth hellästi ja puristi hänen käsivarttaan.

— Tupakkatilanteen on pian parannuttava, mutisi Kuusisto. Upseereilta voi muuten ostaa minkä sotasalaisuuden hyvänsä.

Kenraali rypisti otsaansa, ikäänkuin hän ratkaisisi jotakin hyvin vaikeaa probleemaa.

— Minä ja Ruth . . . me olemme kovin iloisia teidän nopeasta parantumisestanne. Saitteko pitkän toipumisloman?

— Minulla on vielä toista kuukautta lomastani jäljellä.

— Voisitteko viettää sen luonamme? Mitä arvelette, herra kapteeni, jos Ruth hakisi teidät ylihuomenna? Minä korjautin vanhan Lincolnini ja asennutin siihen puukaasuttimen. Ruth ajaa kuin poika. Odotamme vieraaksemme myöskin Ruthin pikkuserkkua, luutnant-

ti Vuorelaa, ja ruotsalaista vapaaehtoista paroni von der Reckeä. He haavoittuivat samasta konekiväärisuihkusta, ja se teki heistä eroittamattomat ystävykset.

— Aiotteko perustaa toipilaskodin? ihmetteli Kuusisto.

Hän katsahti Ruthiin, ja hätävalhe, jonka hän oli keksimäisillään, tyrehtyi hänen huulilleen.

— Minä tulen, tulen hyvin mielelläni, sanoi hän.

Ruth naurahti vapautuneesti.

— Meidän uusi Packardimme on sotapolulla, selitti hän. Se on pitkä ja kapea; isoisä pelkäsi aina, että minä ajaisin sen käänteissä nurin. Vanhan Linkku pysyy paljon tukevammin maankamaralla.

— Ottakaa joku upseeritovereistanne mukaanne, jos pelkäätte ajan käyvän liian pitkäksi minunlaiseni vanhan ukon seurassa, sanoi kenraali vielä. Eihän meillä ole edes kunnollista perhekummitustakaan. Näkemiin, herra kapteeni.

— Tuletteko? kysyi Ruth puristaen Kuusiston kättä.

— Minä tulen aivan varmasti, vastasi Kuusisto.

— Tunsitko heidät ennestään? kysyi Korpi Kuusiston palattua paikalleen.

— Olen tavannut ukon kerran aikaisemmin, valehteli Kuusisto.

— Missä?

— Ala-Kämpissä, tokaisi Kuusisto kiusaantuneesti. —

Häntä harmitti, hän ei voinut itsekään ymmärtää, miksi hän oli valehdellut.

—Tyttö on oikea kaunotar, sanoi Brita mietteissään.

Ohjelma jatkui. Kuusisto seurasi sitä hajamielisenä, ja hänen katseensa ja ajatuksensa suuntautuivat tuon tuostakin edessä istuvan tytön hentoon vartaloon. Hän nosti vaistomaisesti kätensä otsalleen, josta tukka oli jo hiukan alkanut lähteä. Hänen ruumistaan lämmitti kummallisesti, tyttö koristi olemuksellaan koko salia. Mitä hän oikeastaan etsi hänen hauraasta vartalostaan? Omaa kadonnutta nuoruuttaan? Sitten häneen iski äkillinen häpeäntunne ja hänen mieleensä muistui muuan Somerset-Maughamin näytelmä Etelämereltä, jossa pappi, joka oli laivamatkalla koettanut käännyttää huonoa naista, lankeaakin itse ja hukuttautuu aluksen tullessa satamaan. Hänen korviinsa jäi soimaan naisen viimeinen repliikki, jonka tämä sinkoaa suoraan katsomoon:

— Kaikki te miehet olette samanlaisia sikoja!

Syysilta oli ihmeellinen, mutta hän oli kovin hiljainen ja hajamielinen heidän palatessaan työväentalolta. Brita oli tehnyt välirauhan tuomari Korven kanssa ja salli hänen saattaa itsensä kotiin.

6.

Kenraali soitti hänelle varhain aamulla ja ilmoitti Ruthin tulevan päivällä kaupunkiin kahdentoista junalla saapuvia vieraita vastaan. Hän pyysi kapteeni Kuusistoa suomaan hänelle sen ilon, että tulisi samassa autossa. Matkatavaroista ja -tarpeista ei tarvinnut paljonkaan huolehtia; maakartanossa kulki elämä vielä vanhaa latuaan ja korttikaudesta huolimatta oli siellä aina yhtä ja toista suuhunpantavaa.

Kuusisto sulloi kaikkein välttämättömimpiä tavaroitaan matkalaukkuunsa ajatellen, ettei hänellä ollut enää mitään peräläntymisen mahdollisuutta. Hän oli varma siitä, että Ruth oli kaiken takana. Saattoi myöskin olla mahdollista, että kenraali oli huomannut Ruthin kiintyneen häneen ja kutsunut hänet kartanoonsa nähtyään yksinäisyyden vaikuttavan tyttöön turmiollisesti. Ukon silmät olivat tavattoman älykkäät, hän oli ihmistuntija jos kukaan. Sitäpaitsi saattoi hän itsekin olla sopivan seuran puutteessa.

Tuomari Korpi vihelteli huoneessaan. Hän oli ollut »iloisesta illasta» lähtien erinomaisella tuulella.

— Mitä juonia sinä oikeastaan punot mielessäsi? kysäisi Kuusisto.

— Gogitationis poenam nemo patitur, hyräili Korpi lähtien Komendantuuriin. Ketään ei saa rangaista siitä, mitä hän ajattelee.

Ketään ei saa rangaista siitä, mitä hän ajattelee, toisti Kuusisto. Hän oli saanut usein hävetä omia mietteitään; oli hyvä ettei mitään ajatuksenlukukonetta ollut vielä keksitty. Kuusisto oli sentään hämmästynyt, että nainen, jonka takia Korpi oli ollut kerran aikaisemmin aivan narri, pani miehen pään uudestaan pyörälle sallimalla tämän saattaa itsensä asuntoonsa.

Kello lähenteli jo kahtatoista, eikä Ruthia vielä näkynyt. Hän myöhästyy, se on naisten tapa, ajatteli Kuusisto. Vai olikohan hän ajanut ensin asemalle ottamaan niitä nuoria junkkereita vastaan? Junan piti tulla kymmenen minuuttia yli kahdentoista.

Tasan puoli yksi pysähtyi katuoven eteen suuri, harmaa auto, ja Ruth ryntäsi sisään. Hänen päässään oli autoilijan lakki, ja hän melkein hukkui avaraan nahkatakkiinsa.

— Minä myöhästyin! nauroi hän puristaen Kuusiston kättä poikamaisen toverillisesti. Minä en ole vielä oikein perillä näistä uusista puukaasuttimista; auto lakkoili puolimatkassa ja minun täytyi ryömiä kerran sen allekin.

— Nenänpäässänne on vielä korjaamisen varaa, neuvoi Kuusisto. Nokea. Eteisessä on peili ja pyyheliina.

— Olen pukenut autonkuljettajamme varusteet päälleni, selitti Ruth. Hän on sodassa, meiltä on sodassa viisi miestä ja seitsemän hevosta.

Hän pysähtyi peilin eteen, ja Iikka kosketti ihmeissään kädellään hänen nahkatakkiaan. Hänellä ei tuntunut olevan kiirettä, hän puhdisti nenänpäänsä noesta ja nosti sitten kätensä niskaansa ja alkoi korjata hiuksiaan. Kuusisto tunsi kipeän vihlaisun. Hyvä Jumala, odottaako tyttö, että hän syleilisi häntä takaapäin ja suutelisi häntä niskaan, juuri tuohon, mihin autolakki jätti paljaaksi osan ihoa! Kuusisto tarttui matkalaukkuunsa ja kiiruhti autoon tyttöä odottamatta.

Iikka riippui Ruthin takinliepeessä, kunnes hoitajatar ehti hätään. Kuusisto näki pojan heiluttavan vielä ikkunasta kättään.

Auto oli upea Lincoln, ja se hurisi tasaisesti.

— Ajammeko ensin asemalle? kysyi Ruth.

— On hyvin todennäköistä, etteivät he ole enää siellä, vastasi Kuusisto. Voimmehan kuitenkin käydä katsomassa.

Auto kääntyi asemakadulle. Ruth hoiti ohjauspyörää lujin, tottunein kädenliikkein. Hänen ihastuksensa oli kasvanut intohimoksi ja hän oli isoisänsä

luona katunut, että hän oli luopunut Kuusistosta niin houkkamaisesti. Rakastunut tyttöhupakko! Potifarin vaimo oli riippunut Josefin vaatteissa, kunnes tämä oli jättänyt viittansa ja paennut. Olisikohan Kuusisto paennut, jos hän olisi tarrautunut hänen komentohihnaansa? Yhä uusia ja uusia ikäluokkia kutsuttiin aseisiin, miltei kaikki miehet, pojatkin, häipyivät sinne jonnekin. Kotiseutu oli muuttunut Amazoniaksi, ja moni kaunis ja hieno nainen näytti menettäneen kokonaan itsehillintänsä. Hän turvautui epätoivoissaan Kuusistoon. Kuusisto oli haavoittunut, hän sai jäädä kotiin, ja lisäksi hän oli ainoa mies, jota kohtaan Ruth ei tuntenut fyysillistä vastenmielisyyttä. Hän oli houkutellut isoisänsä asemiesiltaan saadakseen edes nähdä Kuusiston. Hän hymyili, hän huomasi siellä tehneensä Kuusistoon jonkinlaisen hämäännyttävän vaikutuksen.

— Kuka oli se nainen, joka oli toissapäivänä teidän seurassanne asemiesillassa? kysyi hän.

— Tohtori Storm. Me olemme luokkatoverit.

— Hän on hyvin kaunis.

— Hän sanoi teistä aivan samoin.

— Niinkö? — Ruth hämmentyi ja puraisi huultaan.

— Ettekö tunne häntä? Hänhän on kaupunkilaisia.

— Luulen nähneeni hänet kerran aikaisemmin.

Ruth ajoi hetken ääneti peläten Kuusiston huomaavan hänen mustasukkaisuutensa.

— Hoitaako hän teitä? kysyi hän vihdoin.

— Ei, ei suinkaan. Hän on kyllä koulutuskeskuksen lääkäri, mutta minä olen käynyt perhelääkärimme tohtori Lahtisen luona.

— Tiedättekö, minä haluaisin olla tohtori voidakseni hoitaa teitä.

— Minun täytyisi siinä tapauksessa luopua Lahtisesta, joka on hoitanut minua koko ikäni.

Ruth aikoi sanoa jotakin, mutta kadunkulmasta ilmestynyt kuorma-auto pakotti hänet kiinnittämään huomionsa muualle.

— Ihmeellistä, että puukaasulla voidaan liikkua ensinkään, sanoi Kuusisto. Minä luulen, että puuaidat häviävät hyvin nopeasti maantienvarsilta.

— Ei, eivät ne sentään kelpaa, naurahti tyttö.

Nuoret herrat eivät olleet todellakaan enää asemalla.

— Sanokaa, mihin me nyt ajamme, huokasi tyttö rypistäen otsaansa.

— Seurahuoneelle.

— Miksemme yhtä hyvin aja Suojeluskuntatalolle.

— Siellä ei ole anniskeluoikeuksia.

— Pikkuserkkuni ei ole maistanut ennen tippaakaan, hänelle ei ole kelvannut edes minun valmistamani marjaviini.

— Hän on ollut nyt sodassa. Hänellä on toverinsa

mukanaan, ja minä tiedän, että lujimmat ystävyydensiteet vahvistetaan lasin ääressä.

— Te olette oikea Sherlock Holmes, nauroi tyttö.

Hän käänsi tottuneesti auton ja pysäytti sen sitten.

— Emmekö keskustelisi hiukan? sanoi hän.

Kuusisto ei ollut yllättynyt; Ruthilta saattoi odottaa mitä hyvänsä.

— Meidän on ensin saatava ne nuoretherrat käsiimme. Sitäpaitsi pitävät ihmiset meitä silmällä. Näettekö, tuolla on päätoimittaja Reponen, hän voi kehrätä meistä lehteensä pakinan ja tarpeen tullen vaikka jatkbromaanin.

— Mutta minulla ei ole paljoa puhuttavaa, vastusteli tyttö. Keskustelkaamme vain yhden savukkeen ajan.

Hän otti savukelaatikon käsilaukustaan.

— Tällaista ette ole varmaankaan polttanut pitkään aikaan. Abdullahia, varustettu ruusunlehti-imukkeella. Isoisälläni on muutamia laatikoita. Minä toivon, ettei hän huomaa yhden niistä kadonneen.

— Abdullahilla te voitte hurmata kenen hyvänsä, sanoi Kuusisto vetäen savua syvään henkeensä.

— Pelkään, että minun on turvauduttava niin epärehelliseen keinoon, sanoi tyttö alakuloisesti.

— No niin. Haluaisin tietää: tekö vai isoisänne toivoitte minun viettävän loma-aikani kartanossanne?

— Sekä hän että minä. Me molemmat.

— Ja mitä osaa minun on näyteltävä tässä komediassa?

— Älkää sanoko niin, kuiskasi tyttö, ja hänen äänensä vavahti.

— Farssiko siis? Onko minun oltava narri vai clowni?

— Antakaa minulle anteeksi, sanoi tyttö nöyrästi. Katsokaa... odottakaa... minä selitän teille kaiken. Tiedättehän, että vanhempani ovat kuolleet; äitini kuoli syntyessäni, ja isäni teki pian sen jälkeen itsemurhan. Syy oli isoisän, hän ajoi isäni luotaan ja teki hänet perinnöttömäksi. Äitinihän oli vain... ymmärrättehän... Se oli rakkautta, mutta isoisä käsitti sen vain uhmaksi ja itsepäisyydeksi. Niin, isoisä katui liian myöhään, ja otettuaan minut luokseen hän lupasi, ettei asettaisi mitään esteitä minun...

— Teidän mahdolliselle rakkausavioliitollenne, täydensi Kuusisto. Se ei ollut komedia, se oli tragedia. Pelkään isoisänne menneen toiseen äärimmäisyyteen antaessaan teille niin vapaat kädet. Hän on saattanut erehtyä teidän harkintakykyynne nähden, ja myöskin silloin on olemassa vaara, että hänen pojantyttärensä tulee onnettomaksi. Oletteko lukenut raamattua? Muistatteko Jeftaa ja hänen tytärtään? Kenraali Jeftakin menetti varomattoman valansa vuoksi tyttärensä.

Lukenut raamattua! Ruth värähti ja katsoi häneen; hänet valtasi jälleen kartanon yksinäisyyden kiihoit-

tama, tyydyttämätön intohimo. »Mutta Josefilla oli kaunis vartalo ja kauniit kasvot. Ja tapahtui jonkun ajan kuluttua, että hänen isäntänsä puoliso iski silmänsä Josefiin...»

— Älkää nöyryyttäkö minua enää, sanoi Ruth toinnuttuaan. Ajattelin, etten voi vajota enää alemmaksi, olenhan kerran suorastaan tarjoutunut teille.

— Voi tuhat ja yksi yötä! huokasi Kuusisto. No niin, minulla ei ole mitään syytä kieltäytyä täysihoidosta maakartanossa, jota pidetään eräänä valtakunnan hienoimpana. Toivon teidän ja isoisänne kyllästyvän minuun ennenkuin loma-aikani on kulunut loppuun.

Ruth polkaisi auton käyntiin.

— Te ette pidä minua erittäin älykkäänä, sanoi hän. Luulen kuitenkin käyttäväni isoisäni minulle suomaa oikeutta hyväkseni.

Hän oli äsken pelännyt Kuusiston loukkaantuvan ja palaavan takaisin. Nyt oli hänen äänessään uhmaa ja itsetietoisuutta, ikäänkuin hän olisi äkkiä huomannut tulleensa täysi-ikäiseksi.

— Entä pikkuserkkunne ja paroni von der Recke? kysyi Kuusisto. Oletteko aivan varma, ettei isoisällänne oli mitään salaisia toiveita tai suunnitelmia heidän suhteensa?

Ruth katsahti häneen. Erik, hänen pikkuserkkunsa, oli todellakin isoisän suosikki.

— En ole todellakaan ajatellut sitä aikaisemmin, sa-

noi hän. Muistan isoisän puhuneen pikkuserkustani verrattain usein. Paroni von der Recke tulee joka tapauksessa luoksemme aivan sattumalta, hänhän on Erikin asetoveri.

— Puhuminen ei ole painostamista, sanoi Kuusisto. Luulen sitäpaitsi, etteivät mitkään isoisänne pakotteet teitä pelottaisi. Teissä on rotua.

— Sitä oli isässänikin. Ja isoisässä myöskin, mutta kenraali Jefta on sidottu valaansa.

Ruthin naurussa oli nyt hyvin vähän koulutyttöä, ja Kuusistosta tuntui siltä kuin tämä olisi kehittynyt naiseksi muutamassa viikossa. Ja kenraali oli aivan varmaan sanansa mittainen. Hän oli herrasmies, hän ja hänen konjakkinsa eivät olleet peräisin tältä kelvottomalta vuosisadalta.

Auto pysähtyi.

— Siinä on Seurahuone, sanoi Ruth. Kohta näemme, onko teillä taipumuksia myöskin salapoliisiromaanien kirjoittamiseen.

— Minä tulen mukaan, selitti Kuusisto astuen vaunusta. Olen tullut loogillisesti ajatellen siihen tulokseen, että meidän on pidätettävä heidät. Ehkä he eivät halua lähteä suosiolla, he ovat voineet aloittaa jo ravintolavaunussa.

He löysivätkin kadonneet Seurahuoneen ravintolasta, missä von der Recke selitti vilkkaasti ruotsalaisen punssin erinomaisia ominaisuuksia. Paroni näytti

tulleen suoraan Auerbachin viinikellarista. Hänen vanhempansa olivat balttilaisia emigrantteja, mutta hän itse oli syntynyt Suomessa ja puhui suomea verrattain hyvin. Vuorela oli pitempi, hoikempi ja hillitympi, ja Kuusisto piti juuri häntä ensiksi paronina. Vuorela oli sotilas, hänen äitinsä oli Lohjelm.

Ruth esitteli heidät kursailematta, von der Recke pyysi heitä istuutumaan, mutta Ruth ja Kuusisto selittivät, että kenraali varmaankin huolestuisi, jos he viivyttelisivät. He olivat jo muutenkin toista tuntia myöhässä.

von der Recke huokasi ja maksoi laskun.

Luutnantti Vuorela kävi soittamassa kenraalille.

— Ukko on kirotun täsmällinen, sanoi hän palattuaan puhelimesta. Hän närkästyi kuultuaan meidän olevan täällä; hän puhuu aina suutahtaessaan »rykmenttinsä kunnian kautta».

— Isoisä on pian seitsemänkymmenen, selitti Ruth hiukan harmistuneena. Hän on aina aktiivipalveluksessa, hän siirtyy reserviin vasta kuoltuaan.

— Myöhästyminen johtui kaasuttimen joutumisesta epäkuntoon, sanoi Kuusisto.

Auto liukui nopeasti ja tasaisesti eteenpäin. Kuusisto istui Ruthin vieressä ja näki, miten hänen kapeat, pienet kätensä puristivat ohjauspyörää rystyset valkeina. Tyttö hymyili itsekseen. Satoi hiljaa, ja tuulilasin kuivaaja pyyhki lasia. Tie oli kolea ja pellot

olivat autioita. Kuusistoa alkoi viluttaa, mutta eräässä käänteessä painautui tytön vartalo kevyesti häntä vasten ja lämmin aalto raukaisi häntä kummallisesti, Syyserotiikkaa, ajatteli hän. Asetoverit keskustelivat vilkkaasti, ja hän näki peilistä heidän poikamaiset kasvonsa. Hänen oma elämänsä oli täynnä muistoja ja kokemuksia, joista hänen olisi ollut vaikeata luopua, mutta tänään, juuri tällä hetkellä hän olisi tahtonut olla kymmenen vuotta nuorempi. Hän olisi vieläkin voinut kilpailla noiden kahden kanssa, mutta hän tunsi sisimmässään, ettei se olisi ollut oikein. Nuoruus etsiköön nuoruutta. Sanottiin, että aviollinen rakkaus saattoi useimmissa tapauksissa säilyä vain viitisen vuotta. Tekisikö hän oikein sitoessaan nuoren tytön itseensä muutamiksi vuosiksi, joiden jälkeen mahdollinen vieraantuminen tuntuisi entistä katkerammalta? Mutta kuinka hyvä ja lämmin hänen nyt olikaan olla! Hän rakasti syksyä. Johtuikohan se siitä, että hän oli syntynyt syksyllä, vai siitä, että hänen ruumiinsa oli kesän aikana imenyt itseensä voimaa auringosta ja vitamiineja ravinnosta ja oli vammastaan huolimatta jälleen uudistunut?

Maantie oli kuoppainen, ja Kuusistosta tuntui, että vaunu oli kuin vene, joka kuljetti heitä kohti kartoittamattomia rannikoita. Kolme miestä ja nuori, kaunis tyttö! Entä jos he todella olisivatkin Etelämeren haaksirikkoisia ja lähestyisivät parhaillaan asumaton-

ta, paratiisimaista korallisaarta? Ainoastaan sivistyneen yhteiskunnan ulkopuolella hän voisi taistella Ruthista, ja hän uskoi, että hän olisi kyennyt nujertamaan nuo kaksi nuorukaista. Kulttuuri oli pahasta, se oli keksinyt gentlemannikäsitteen, ja se rajoitti hänen vapauttaan hienoin, näkymättömin verkoin kuin valtava hämähäkki. Se pakotti hänet perääntymään häpeällisesti taistelukentältä. Ja kuitenkin oli Ruth hänen puolellaan, Ruth rakasti häntä, ja se olisi lisännyt hänen voimansa kymmenkertaiseksi.

Auto kääntyi maantieltä kartanoon vievälle koivukujalle. Kartano ei ollut Etelämeren autio korallisaari, sen hienostunut päärakennuskin todisti sen kuuluvan sivistyneeseen yhteiskuntaan. Pihalla näkyi kaikille herraskartanoille tunnusomainen suuri, pyöreä, kukkaisistutuksin reunustettu nurmikko. Ruskea irlantilainen setteri ryntäsi tulijoita vastaan.

— Nana, Nana! varoitti Ruth ja kaarsi auton portaiden eteen.

Kenraali ilmestyi terassille, ja hänen takanaan näkyi valkotakkinen hovimestari.

— Tee on valmiina olohuoneessa, sanoi kenraali, ja hänen katseensa viivähti nuorissa luutnanteissa. Se on oikeaa, se on ainoa tavara, mitä minä olen hiukan varannut itselleni. Venäjällä opin pitämään hyvästä teestä, Anton keittää sitä entiseen tapaansa samovaarilla.

Anton, harmaantunut hovimestari, järjesti teepöydän kädenkäänteessä. Vuorela istui kenraalin vieressä, ja Kuusisto näki heidän puhtaan profiilinsa. He olivat kumpikin kookkaita, yli kuusi jalkaa pitkiä, ja hyvin toistensa näköisiä; luutnanttia olisi voinut pitää kenraalin poikana. von der Recke oli puhetuulella; hän ja Ruth pitivät yllä keskustelua, mutta kenraali rypisti silloin tällöin kulmiaan, ikäänkuin hän olisi vieläkin halunnut sanoa jotakin »rykmenttinsä kunnian kautta.»

7.

Kuusisto istui illan yksin kirjastossa. Ruth ja luutnantit olivat menneet varhain nukkumaan; kenraali oli lähtenyt vasta äsken Kuusiston luvattua huolehtia valkeasta, joka oli tehty kolean syysilman vuoksi takkaan. Kuusisto kohensi tulta; kenraali oli vanhoillinen, hän ei ollut antanut laittaa päärakennukseen keskuslämmitystä. Pöydällä oli vielä karahvillinen marjaviiniä ja kaksi lasia; he olivat istuneet jonkin aikaa kahden ja Kuusistosta tuntui siltä kuin kenraali olisi vieläkin hänen lähellään. Vanhus oli suurenmoinen, olisi varmaankin hyvin mielenkiintoista tarkastella itseään hänen silmillään. Hän oli ihmistuntija, hänen silmänsä olivat älykkäät, hän katsoi asioita puolueettomasti ja intohimottomasti. Hän oli lähellä ja kuitenkin kaukana — niinkuin jokainen, joka on saavuttanut sielullisen harmonian.

Kuusistoa ei nukuttanut, ja hän mittaili avaraa kirjastohuonetta askelillaan. Persialainen, pehmeä matto vaimensi hänen askeltensa kaiun, ja hiilloksen aiheuttama hehku seinien tammilaudoituksessa sai koko

huoneen näyttämään salaperäiseltä. Hän sytytti valon. Eräällä seinällä näkyi vanhoja aseita, sapeleita ja pistooleita, ja nurkassa oli hienosti taottu turkkilainen kypärä, varmaankin muisto Kaukasiasta, jossa kenraali oli taistellut maailmansodan viimeisen vuoden. Sen vieressä oli sota-aiheisia tauluja, niiden joukossa originaali Vereshtshagin, sekä kolme oivallista piirrosta, jotka esittivät kenraalia nuorempana upseerina. Kirjakaapit ja -hyllyt olivat täynnä teoksia, etupäässä sotakirjallisuutta De Bello Gallicosta Clausewitziin ja uusimpiin salamasotateoreetikkoihin asti. Joukossa oli kenraalin omiakin opuksia. Kuusisto otti niistä yhden ja aukaisi nimilehden. Se oli ranskankielinen tutkielma Hannibalista ratsuväenpäällikkönä, ja siinä selostettiin Cannaen taistelua ja kuuluisan numidilaisen ratsuväen taisteludoktriinia. Kirja oli painettu Moskovassa vuosisadan alussa, ja tekijänä oli yleisesikuntaeversti Henry de Lohjelm. Nimilehdellä oli tekijän omakätinen päiväys ja merkintä, että kirjaa oli silloin selostettu Venäjän Keisarillisessa Sota-Akatemiassa.

Ranskankieli tuotti Kuusistolle vaikeuksia, sotilaallinen sanasto oli kovin outo, eikä hän jaksanut syventyä numidilaisen ratsuväen taisteluoppiin. Hän laski teoksen Clausewitzin viereen. Kenraali oli joskus ollut suuren puunilaisen lumoissa, tykistöupseeri oli viehättynyt tutkimaan ratsuväen taisteludoktriinia. Hän pysyi vieläkin aikansa tasalla, hänellä oli maan suurin

yksityinen sotatieteellinen kirjasto, ja hän huolehti jatkuvasti sen täydentämisestä.

Kirjoituspöydällä oli jonkun tutkijan laatima kartanon historia. »Koskelan kartano liittyy mitä läheisimmin Lohjelm-suvun vaiheisiin», sanoi tekijä alkulauseessaan. 1600-luvulta lähtien marssi Kuusiston ohi miehiä dynastiasta, joka oli antanut valtakunnalle kolme piispaa, seitsemän kenraalia ja suuren määrän tiede- ja virkamiehiä, niin, myöskin erään maankavaltajan, jonka ainoastaan nopea pako vihollisleiriin pelasti teilaukselta. Kartano oli rakennettu jo satoja vuosia sitten ja täällä, ehkä juuri tässä huoneessa, oli joskus kokoontunut arvokkaita, perukkipäisiä herroja ja kevytmielisiä, rokokopukuisia naisia, täällä oli tanssittu spinetin ja viulun soidessa, ja vanhat tammet saattoivat hyvinkin muistaa nähneensä rakastuneet parit joen rannalla tai kuulleensa kaksintaistelijoiden pistoolien pamahdukset. Vanhoja, historiasta tuttuja nimiä vilahti ohi; kirjan sivuilla oli kuvia hullunkurisesti pukeutuneista henkilöistä, jotka kuuluivat suvun jo ammoin sammuneisiin kreivillisiin ja vapaaherrallisiin haaroihin. Kirjoittaja selosti kartanon historiaa, mutta selvitti myöskin, mitkä koti- ja ulkomaiset ylimys- ja kulttuurisuvut olivat verisitein yhdistyneet kartanoa hallinneeseen dynastiaan. Siinä he nyt olivat! Toiset olivat jättäneet puumerkkinsä kartanoon ja sen vainioihin, toisten maine ja teot olivat piirtyneet

iäksi koko kansan historiaan ja kantautuneet sen rajojen ulkopuolellekin. Suku, klaani. Kaikkien suku oli yhtä vanha, toisten oli tunnettu, toisista löytyi vain hajanaisia merkintöjä kirkonkirjojen sivuilla. Ainoastaan joku erittäin hyvillä fyysillisillä ja psyykillisillä ominaisuuksilla varustettu kantaisä, joku kolmikymmenvuotisen sodan lippujunkkari saattoi iloita piirtäneensä kansaansa satoja vuosia hedelmöittävästi vaikuttavan uoman. Kuusisto laski teoksen pöydälle. Kuolleiden kavalkaadi. Kreivit ja vapaaherrat olivat maatuneet, suvun alemmasta aatelisesta haarasta oli jäljellä vain vanha kenraali ja hänen orpo pojantyttärensä. Kenraali oli suvun viimeinen miespuolinen jäsen; vanhan tavan mukaan särjettäisiin vaakunakilpi hänen haudallaan ja Aateliskalenteriin tehtäisiin merkintä: suku on sammunut miehenpuolelta. Ruthilla olisi vielä oikeus painattaa pieni kultainen kruunu käyntikorttiinsa, ja kerran tai kahdesti vuodessa hän saisi tanssia banketissa Ritarihuoneen parketilla.

Se oli aaveiden ohimarssi. Kuusisto hymähti ajatellessaan, ettei hänellä itsellään ollut sukua siinä mielessä kuin genealogit sen käsittivät. Hänen isänsä, aikoja sitten edesmennyt huumorintajuinen kirkkoherra, oli kerran eräiden kuuluisten henkilöiden seurassa sanonut, ettei hänellä ollut lainkaan sukua, sillä hänet oli pudotettu Hämeen sydämeen suoraan taivaasta.

Kuusisto myönsi, että kenraali oli tehnyt häneen heti

ensi näkemältä hyvin voimakkaan vaikutuksen. Vanhus oli hoikka ja kookas ja oli säilyttänyt ryhtinsä seitsemästä vuosikymmenestään huolimatta, hänen kasvonpiirteensä olivat miellyttävät ja hienostuneet, ja hänen joustava älynsä paljasti joskus räiskähdellessään hiukan skeptillisen ihmistuntijan ja maailmanmiehen. Kenraali oli persoonallisuus, kulttuuriaristokraatti, johon yli kolmisatavuotinen kehitys oli huipentunut. Suvun hiljainen rappeutuminen oli tosin alkanut jo 1800-luvulla, mutta se saattoi siitä huolimatta synnyttää vielä yhden elinvoimaisen yksilön, niinkuin vanha omenapuu kukkii joskus syksyllä, vaikka ei kykenekään tekemään enää hedelmää. Kenraalissa ei ollut huomattavissa mitään rappeutuneisuutta, hän oli erittäin kyvykäs ja oli kohonnut nopeasti upseeriurallaan. Hän oli niitä tsaarinupseereita, jotka säilyttivät armeijan traditioita silloin, kun maalla ei ollut omaa sotalaitosta. Vain onneton sattuma aiheutti sen, että suku kuolisi häneen miehenpuolelta. Eräs yli sata vuotta sitten irtautunut haara versoi sen sijaan Ruotsissa.

Kenraali ja hänen kartanonsa olivat feodalismin rippeitä, reliikkejä, tosin hienoja ja arvokkaita, mutta tuomittuja kuolemaan ja katoamaan antaakseen tilaa nuoremmille ja elinvoimaisemmille. Kenraali oli painanut leimansa koko kartanoon, hän oli tehnyt kaikki itsensä kaltaisiksi, yksinpä vanhan hovimestarinkin. Hovimestari Anton, kenraalin vanha sotilaspalvelija, hiipi huo-

neissa kuin haltia ja käsitteli tottuneesti teepöydässä Rörstrandin posliinia. Kuusisto ei ollut kuullut hänen sanovan muuta kuin »kyllä, herra kenraali» tai »niin, herra kenraali», vaikka kenraali oli väittänyt hänen puhuvan sujuvasti viittä suurta sivistyskieltä ja lisäksi olevan perehtynyt muutamiin Kaukaasian murteisiin.

Ruth muistutti hyvin paljon isoisäänsä, mutta hänessä oli paitsi hienostuneisuutta ja kauneutta myöskin sitä elinvoimaa, jota seitsemänkymmenvuotiaalta tietenkin puuttui. Ruthin tuoreus ja tarmokkuus johtui hänen nuoruudestaan ja kenties myöskin siitä, että hänen äitinsä oli ollut vain porvarillista syntyperää. Tyttö oli muuttunut naiseksi näinä viimeisinä viikkoina, hän oli päässyt perille omasta asemastaan, ja hänen itseluottamuksensa oli lisääntynyt. Kenraali Jefta oli sidottu valaansa ja rakasti pojantytärtään, sillä tyttö oli hänen ainoansa. Ruth oli viimeinen Lohjelm, ja kenraali oli sen tähden valmis tyydyttämään hänen kaikki oikkunsa ja mielitekonsa.

Kirjasto tuntui kovin lämpöiseltä, ja Kuusisto astui ulos parvekkeelle. Oli jo myöhäistä, kellon fosforitaulu näytti puolenyön olevan käsissä. Taivas oli pilvetön, ilma tyyni ja kolea; oli tulossa hallayö. Kuu paistoi puiston tammien ylitse ja valaisi tienoon. Puutarhan laidassa kiilsivät kasvihuoneen lasiruudut, ja toisella puolen jokea törrötti vanha, autio ruukinrakennus, josta oli malminpuutteen ja joen vedenvähyyden takia teh-

ty mylly. Sekin oli nyt aivan äänetön; viljaa sai nykyään jauhaa vain määrätunteina. Kuu oli kylmä ja tunteeton, sen vaitioloon voi luottaa. Puistossa näkyi nytkin kävelevän rakastunut pari, miehen käsivarsi oli tiukasti naisen vartalolla. Mies oli tykistöstä, hänen kannuksensa kilahtelivat, ja alikersantin nauhat välkkyivät hänen olkaimissaan kuunvalossa. Nainen oli avopäin, hänen päällystakkinsa oli rypistynyt selästä, ja Kuusisto oli huomaavinaan siinä heinänkorsia; hän oli maannut nurmikolla. He kulkivat äänettöminä, toisiinsa nojautuen, mitään huomaamatta, ja pysähtyivät keskelle puistoa sijoitetun aurinkokellon ääreen. Kuusisto kuuli pari matalaa naurahdusta. Se oli kuu, joka mittasi noiden kahden aikaa. Kukkaistutukset eroittautuivat hämärästi. Alikersantti vilkaisi ympärilleen ja poimi sitten naiselleen suuren, hehkuvanpunaisen georgiinin.

Hyvä, että hän korjasi sen parempaan talteen, ajatteli Kuusisto. Halla tuhoaa tänä yönä kaikki avomaankukat, paitsi orvokkeja. Aamulla on monta pakkasastetta.

Häntä alkoi viluttaa, hän palasi kirjastoon ja otti lasillisen marjaviiniä. Brita oli kieltänyt häntä polttamasta, mutta kenraali oli jättänyt avonaisen laatikon pöydälle, ja hän sytytti vielä yhden savukkeen. Oli yö, kaikki nukkuivat, kartano tuntui suurelta ja salaperäiseltä. Kuusisto oli joskus kirjoittanut herraskartanoromaanin, ja hän huomasi nyt, kuinka hataraksi se oli jäänyt. Herraskartanoa voi kuvata vain se, joka oli

sen kanssa yhtä lihaa ja verta. Ventovieraan olisi viivyttävä täällä kauan miljööhön perehtyäkseen, ennenkuin kykenisi luomaan teoksen, jolla olisi jotakin taiteellista arvoa. Hänen romaaninsa oli saanut verrattain suotuisan vastaanoton, sitä luettiin, ja moni arvostelijakin erehtyi pitämään sitä hyvänä, vaikka se oli rakennettu melkein kokonaan tyylin varaan. Bergstedtiä hän ei kyennyt pettämään, Bergstedt oli syntynyt herraskartanossa. Aiheen teennäisyys ja sen valheellinen käsittely tuntui Bergstedtistä melkein pyhäinhäväistykseltä; hän ei edes yrittänytkään salata pettymystään, ja hän teilasi Herraskartanon perusteellisesti, vaikka oli puolustanut vähän aikaisemmin Kuusiston Pumpulienkeliä koko arvovallallaan. »— ihmettelen, miksi kirjailija on päästänyt näin hiomattoman tekeleen julkisuuteen. Tuntuu siltä, että hän on menettänyt kokonaan itsekritiikkinsä ja suhteellisuudentajunsa. Ja miksi siitä on tullut joulun best seller? Luultavasti sen tähden, että lukijat ovat yhtä vähän perehtyneet herraskartanoihin kuin tekijä itsekin. Romaani on kehittymättömien lukijoiden mielestä aivan yhtä totuudenmukainen kuin Danten matkakuvaus Helvetistä; kukaan muu kuin tekijä ei ole siellä käynyt eikä kirjoittajan esitystä voida siis väittää valheelliseksi.» Bergstedt oli armoton; hän vetosi vielä yksityiskirjeessäänkin Kuusiston kirjalliseen ambitioon. Hänen mielestään ei riippumattomassa asemassa oleva kirjailija saanut milloinkaan tavoitella yleisön helppohintaista suosiota.

Kuusisto tunnusti nyt Bergstedtin olleen oikeassa. Bergstedt oli aina oikeassa, häntä ohjasi kuudes aisti, hänen kirjallinen vaistonsa. Vahinko vain, että hän oli viime aikoina alkanut juoda; häntä ei aivan syyttä sanottu Bohemi-Bergstedtiksi ja Arne de Liriumiksi. Hän oli juonut paikkansa ja eleli nyt Bohemi-Bergstedtinä pelkällä tilapäistyöllä. Olikohan hän jo päässyt Kiitäjäperhosen tekijän jäljille? Bergstedt tietenkin käsitti, että runoilija, joka oli sepittänyt kaksitoista ihmeellistä sonettia Ajan Valvojaan, oli aivan varmaan kirjoittanut niitä enemmänkin. Kenenkään ensimmäiset ja ainoat sonetit eivät ole niin täydellisiä, eivät edes Rannan, jonka runottarena oli Laura, Laura Westzynthius. Kuusisto oli alakuloinen. Bergstedt voisi ehkä saada selville Kiitäjäperhosen tekijän, mutta hän ei koskaan saisi nähdä Rannan muita sonetteja, sillä niitä ei ollut enää olemassa.

Kuusisto siirtyi makuuhuoneeseen. Kartano, herraskartano, oli Lauri Rannan ja Laura Westzynthiuksen maailma, kahden kiitäjäperhosen paratiisi. Puistoon tunkeutui jostakin huoneesta ohut valonhämy. Ruth? Olikohan Ruth vielä valveilla? Vuode oli pehmoinen, ja Kuusiston ruumiiseen tulvahti jälleen lämpöä, niinkuin autossa Ruthin nojautuessa häneen. Joskus, hyvin kauan sitten, olisi joku varmaankin soittanut luuttua ja laulanut romanssin Ruthin kaltaisen neidon ikkunan alla.

8.

Kuusisto heräsi nukuttuaan seitsemän tuntia. Se oli paljon, hän oli viime aikoina vain harvoin saanut unta neljää tai viittä tuntia enempää. Anton koputti ovelle, toi teetarjottimen huoneeseen ja sanoi aamiaspöydän olevan katettu. Hän oli tänään tavallista puheliaampi ja kertoi kenraalin suunnittelevan parhaillaan metsästysretkeä. Ruth ja nuoretherrat olivat luvanneet tulla mukaan.

Näinä poikkeuksellisina aikoina muodosti kartano ikäänkuin suljetun kokonaisuuden, pienen, suvereenisen valtion, jonka sisäinen rauha ja tavanmukainen elämä jatkui omavaraisuuden turvin entiseen tapaansa, vaikka sodan aiheuttama niukkuus oli varsinkin kaupungeissa selvästi havaittavissa. Kenraali noudatti jäykästi säännöstelymääräyksiä, mutta elintarvikkeiden tuottajien annokset olivat jo itsestäänkin kuluttajien vastaavia annoksia suurempia, ja sitäpaitsi oli vielä mahdollista hankkia niitäkin tavaroita, mitkä jäivät kokonaan korttijärjestelmän ulkopuolelle. Sokeriannokset olivat rajoitetut, mutta mehiläiset, pienet terhakkaat

hamsterit, kulkivat retkillään omilla ja Ei Kenenkään Mailla ja täyttivät kennonsa hunajalla. Lihaa oli niinikään vain määrältä, mutta järvessä oli runsaasti kalaa, metsissä jäniksiä ja lintuja, ja hätätilassa voi turvautua kartanon omaan siipikarjaan. Suuri, hyvinhoidettu puutarha tuotti hedelmiä, juurikasveja ja vihanneksia; viinirypäleitäkin, tummia ja täyteläisiä, näkyi olevan varattu aamiaispöytään.

Kuusiston ruokahalu oli mainio. Pöydässä muuttui puhe välistä von der Recken takia ruotsiksi, sillä luutnantin suomenkielentaito ei ollut kehuttava. Ruth osasi ruotsia heikoimmin, ja hänen täytyi joskus turvautua Antonin apuun.

— Anton on oikea kielilläpuhuja, selitti hän. Tiedättekö, kapteeni, eräs diplomaatti lainasi hänet kerran lähetystönsä kutsuihin.

— Selailin illalla teidän kartanonne historiaa, sanoi Kuusisto kenraalille. Te olette hellinneet näitä seutuja kymmenisen sukupolvea.

— Se kirja oli varmaan erinomaista unilääkettä, lausui kenraali.

Kenraali huomasi luutnanttien hakkailevan kilvan nuorta ja viehättävää emäntäänsä. Hän oli utelias näkemään, osaisiko heistä kumpikaan katsoa pitkin haulikonpiippua; sivutilalla oli peltokanoja vielä kohtalaisesti.

— Me olemme jättäneet jotakin jälkeemme, jatkoi hän sitten. Niin ainakin toivon.

— Kolme piispaa, seitsemän kenraalia ja niin paljon tiede- ja virkamiehiä kuin on tähtiä taivaalla, sanoi Ruth pöydän toiselta puolelta.

Hänen silmissään oli veitikkamainen välähdys, vaikka hän yrittikin pysyä totisena.

— Aivan niin, vastasi kenraali rauhallisesti. Sinä olet oppinut sen jo ulkoa. Se on ollut tarkoituksenikin.

Anton liikkui pöydän ympärillä vanhaan ja tottuneeseen tapaansa.

— Ottakaa siideriä, se on hyvää, neuvoi Ruth. Anton, eikö ole totta, että minä valmistin itse tämän omenaviinin?

— Kyllä, herra, vastasi Anton tuoden jälkiruuan pöytään.

— Hän sanoo minua aina herraksi, valitti Ruth. Anton on kovin hajamielinen.

— Hän on palvellut minua moitteettomasti jo puoli vuosisataa, mutisi kenraali.

Nana, irlantilainen setteri, hiipi ruokasaliin, ja keskustelu siirtyi peltokanoihin, joita oli määrä tänään metsästää. von der Recke alkoi selittää Ruotsissa olevan kotitilansa riistaoloja. Kenraali valitti maittensa peltopyykannan vähentymistä, hän arveli naapuriensa pyydystävän peltokanoja luvattomasti. Niitä oli help-

po tuhota talvella ladoista, kunhan vain varusti oven sopivalla sulkulaitteella. Metsästys- ja Kalastuslehdessä oli ollut myöskin kirjoitus lintujen tuntemattomista suoliloisista; pyyparoilla oli todellakin ihmisen lisäksi vaikka minkä verran vihollisia. Pöytäseurue pohti kauan ketun viekkautta, sillä ovela riistanhävittäjä oli keksinyt varman keinon turkkinsa pelastamiseksi: se oli narrannut itsensä ihmisen laatimaan rauhoituslain turvallisuudekseen. Peltokanat olivat kenraalin sydäntä lähinnä nyt, kun ankarat pakkastalvet olivat hävittäneet hänen fasaaninsa ja kun hän ei enää jaksanut rämpiä jänisten ja metsälintujen perässä.

Kenraali oli heistä ainoa, jolla oli metsästyspuku. Upseerit lähtivät univormuissaan, Ruth oli pukeutunut housuihin ja saappaisiin. Ne sopivat hänen mielestään erinomaisesti aitojen yli kapuamiseen. Häntä oli kauempaa vaikea eroittaa pojasta. Lakki peitti hänen lyhyen tukkansa, ja ainoastaan hiukan kiristynyt takki ilmaisi, että se verhosi tytön vartaloa. Housut ja saappaat pukivat häntä; hän oli vielä niin nuori ja hoikka, ettei lantioiden pyöreys häirinnyt näiden miehisten vaatekappaleiden linjoja, vaikka naiset miltei poikkeuksetta näyttivätkin housupuvussa liian leveälanteisilta. Nana aavisti, mihin oltiin menossa, ja hääri hänen jaloissaan. Kuusisto otti huolehtiakseen hänen pienikaliberisesta englantilaisesta haulikostaan. Haulikoita oli kaikkiaan puolisen tusinaa; tämä ei ol-

lut ensimmäinen kerta, jolloin kartanosta lähdettiin metsästysretkelle.

— Moderni Diana, sanoi Kuusisto kenraalille.

— Minä olen opettanut hänet ampumaan, vastasi kenraali hyvillään. Kerran hän ampui oivallisen kaksoislaukauksen peltokanaparveen.

Kenraali tarkasti huolellisesti aseensa. Hän luotti vanhaan painavaan Greeneriinsä enemmän kuin kevyisiin nykyaikaisiin haulikkoihin.

— Oletteko hyvä ampuja? kysyi hän.

— Minulla on sekä pistooli- että kivääriampumamerkit, vastasi Kuusisto. Pistoolilla olen ampunut ensimmäisen luokan. Haulikkoa en sen sijaan ole pidellyt käsissäni vuosikausiin.

— Minä olin teidän ikäisenänne hyvä lentoonampuja, huokasi kenraali. Niinpä niin. Haulikko on aivan erilainen ase kuin pistooli tai kivääri. Lentoonammunta vaatii ennen kaikkea nopeutta. Mutta tähdätkää aina jotakin tiettyä lintua, sillä vaikka haulikon hajoitus onkin melkoinen, on sentään toivotonta ampua umpimähkään keskelle parvea.

Luutnantit olivat auttaneet Ruthia auton käyntiinpanossa, ja he ajoivat vaunun vajasta pihamaalle. Nana vinkui ja tempoi ketjujaan. Yöllä oli ollut hiukan hallaa, ei kuitenkaan niin paljon kuin Kuusisto oli illalla odottanut, sillä aamuyöstä oli alkanut tuulla. Kuusiston mieleen muistui kaksi rakastavaista, ja hän as-

tui kukkapenkin ääreen, jonka luo pari oli illalla pysähtynyt. Muutamat varret olivat poikki. Halla oli vienyt kukat mennessään.

He lähtivät ajamaan kartanon ulkotiloille, jossa peltokanoja oli eniten. Kapea tie kiemurteli pitkin joenrannan peltoja, ja yksinäinen rusakkojänis pinkaisi auton edessä satasen metriä ennen kuin älysi poiketa syrjään. Se ylitti laajan peltoaukeaman suoraan ja nopeasti. Ruth pysäytti auton, ja he nauroivat kaikki jäniksen hätääntynyttä menoa.

— Paraskaan ajokoira ei saavuta täysikasvuista rusakkoa, selitti kenraali. Tavallinen jänis juoksee kehää, joka on usein varsin pieni, mutta rusakko saattaa laukata kilometrittäin samaan suuntaan, ennenkuin se kääntyy ja kiertää takaisin oleskelupaikoilleen.

— Mutta metsänvartijahan sanoi, että hänen koiransa sai kiinni rusakon, huomautti Ruth heidän jatkaessaan matkaansa.

— Ehkä sen onnistui yllättää jänis makuulta, vastasi kenraali.

He ajoivat metsän lävitse. Kartano oli pinta-alaltaan vieläkin laaja, vaikka se oli torpparivapautuksessa parikymmentä vuotta sitten menettänyt puolet maistaan.

— Isoisä on suurmetsästäjä, selitti Ruth nauraen ohjauspyöränsä takaa. Hän on kerran ampunut karhun. Sen nahka on nyt minun huoneeni lattialla.

— Karhun kaataminen ei ole nykyään sen kummempaa kuin kenttäoikeuden julistaman kuolemantuomion täytäntöönpano, sanoi kenraali. Minä ostin kerran karhukierroksen, eikä talvihorroksistaan herätetyn otson ampuminen uudenaikaisella makasiinikiväärillä ole juuri muuta kuin teurastusta.

— Ennen muinoin käytiin karhua vastaan vain keihäällä varustettuina, lausui Kuusisto. Peli oli silloin hyvin tasaista.

Luutnantit olivat joutuneet karhun kanssa tekemisiin Lapissa, missä otso oli käynyt heidän komppaniansa muonavarastossa varkaissa.

— Tekeytykää kuolleiksi, jos joudutte pulaan, kiusoitteli Ruth. Olen kuullut, että moni on pelastanut henkensä sillä tavalla.

von der Recke väitti uskaltavansa käydä karhun kimppuun vaikka pelkin pistimin.

— Entä te, kapteeni Kuusisto? kysyi Ruth.

Kuusisto hymähti. Hänen mieleensä muistuivat bohemivuodet hänen kirjailijauransa alkutaipaleelta.

— En voi sanoa mitään varmaa, vastasi hän. Olen tavannut vain kaksijalkaisia karhuja, eikä minun käynyt ainakaan leikkiminen.

— Ennenvanhaan oli tapana sanoa, ettei se ollut mikään herrasmies, joka ei ollut velkaa vaatturilleen, sanoi kenraali huvittuneena Kuusiston vastauksesta.

He saapuivat ulkotilalle. Se oli metsän keskellä, ja

sen noin sata hehtaaria käsittävä peltoala oli pyiden tyyssija. Ruth irroitti Nanan ketjuista. Sovittiin, että kenraali ja Ruth ampuisivat ensiksi, sitten Kuusisto ja von der Recke. Luutnantti Vuorelalle suotiin tilaisuus pudottaa peltokananså yksin, toisten häiritsemättä.

Sivutalon väenrakennuksesta ryntäsi pihalle kaksi pientä poikaa. Ei, he eivät olleet nähneet tänään peltopyitä, mutta niitä oli varmaankin paljon; aamuisin ja iltaisin kuului niiden narskutusta metsänreunasta.

He lähtivät liikkeelle. Pellolta oli korjattu vilja, mutta tyhjät seipäät törröttivät vielä paikoillaan. Kenraalin poskille oli kohonnut hiukan punaa, ja hänen silmänsä välähtivät. Yhtäkkiä Nana pysähtyi kesken laukan ja jähmettyi paikoilleen. Kenraali ja Ruth kiiruhtivat koiran luo, se sai käskyn edetä lintuja kohti. Samassa pyrähti taaja poikue ilmaan. Kenraali ampui nopeasti peräkkäin kummallakin piipulla, ja kaksi peltokanaa putosi maahan kuin kivi. Ruth ampui parvesta vasemmalla sivulla erillään lentävää lintua. Ensimmäinen laukaus meni ohi, mutta toinen kaukaa ammuttu pudotti sen nurinniskoin pellolle.

— Bravo! huudahti von der Recke. Nyt on meidän vuoromme, kapteeni.

Kenraali silitti Greeneriään. Hän oli hyvillään, että pyynti oli alkanut kaksoislaukauksella.

— Peltokanan ampuminen vaatii nopeaa toimintaa,

sanoi hän. Tärkeintä on, miten heittää aseen olkaansa. Peltokana, niinkuin kanalinnut yleensä, lentää vain lyhyitä matkoja, mutta se on niin nopea, ettei ole aikaa varsinaiseen tähtäykseen. Haulikon on oltava heti paikallaan.

He kulkivat siihen suuntaan, mihin olivat nähneet parven laskeutuvan. Keskellä peltoaukeamaa joutui Nana aivan ymmälle. Se värisi hermostuneesti, se katsoi vuoroin heihin, vuoroin taas tiukasti eteensä. Kaksi peltokanaa pyrähti ilmaan aivan sen edestä. von der Recke laukaisi hätäisesti pyssynsä molemmat piiput. Kumpikin lintu jatkoi matkaansa; vasta metsänreunassa näytti toisen lento käyvän epävarmasti. Siihen oli sattunut, se laskeutui ja katosi.

Kenraali rypisti kulmiaan.

— Hän ei pidä taitamattomista ampujista, kuiskasi Ruth Kuusistolle. Hän tietää, että peltokana voi kitua vielä kovin kauan.

Nana aikoi lähteä linnun perään, mutta samassa alkoivat siivet jyskyä heidän ympärillään. Ainoastaan Ruth ampui, ja peltokana putosi melkein Nanan niskaan, joka riepoitti sen mielissään haltijattarelleen.

— Peltokana »maastoutuu» aivan kuin paras sotamies, selitti kenraali. Se makaa niin tiukasti, ettei nouse siivilleen, ennenkuin on aivan astua sen päälle.

He aikoivat jatkaa matkaansa, mutta Nana oli sitä mieltä, että ruohikossa oli vieläkin noita harmaita len-

täjiä. Luutnantti Vuorela ja Kuusisto, joka oli jättänyt ampumatta, odottivat vuoroaan. Neljä lintua syöksähti siivilleen aivan heidän jalkojensa juuresta. Luutnantti laukaisi nopeasti heti läheltä, ja linnut jatkoivat vaurioitta lentoaan kaartaen vasemmalle. Kuusisto ampui, ja kaksi viimeistä putosi pellolle, josta Nana ne pian korjasi.

— Te olette pitänyt haulikkoa ennenkin käsissänne, sanoi kenraali hyväksymättä Kuusiston selitystä, että laukaukset oli ammuttu vain hyvällä onnella.

Vuorela ja von der Recke olivat harmistuneita, ja he saivat tilaisuuden yrittää uudestaan Nanan löydettyä metsänlaidasta uuden poikueen. He olivat kuitenkin jo liian hermostuneita, heidän kätensä vapisivat jännityksestä. Neljä laukausta paukahti, linnut olivat erinomaisen ampumamatkan päässä, mutta kumpikaan nuorista luutnanteista ei pudottanut ainoatakaan.

— Ei sulkaakaan, mutisi Kuusisto.

Hän oli kohottanut haulikkonsa ja aikonut ampua luutnanttien jälkeen, mutta laski kuitenkin aseensa. Hänen ei haluttanut ampua hakuammuntaa äskeisen täysosuman jälkeen.

Ruth nauroi ja kiusoitteli luutnantteja.

— Teillä pitäisi olla konepistooli, sanoi hän.

— Taikka haupitsi, täydensi kenraali.

von der Recke yritti lyödä asian leikiksi, mutta

Vuorela näytti olevan pahoillaan epäonnistumisestaan. Hän oli hyvä ampuja, juuri hän oli kenraalille ehdottanutkin metsästysretkeä.

Nana löysi pitkän etsiskelyn jälkeen metsänreunasta von der Recken haavoittaman linnun ja puraisi siltä niskat nurin. Sitten se vainusi uuden parven, ja luutnantit ampuivat jälleen. Parvi oli tiheä, he ampuivat kumpikin keskelle. Näytti aivan mahdottomalta ampua ohi, mutta poikue jatkoi vain lentoaan, ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunut. Ruth ei voinut olla kiusoittelematta, ja harmistuneet luutnantit heittivät pyssyt selkäänsä ja vannoivat, etteivät he ampuisi enää laukaustakaan.

He pistäytyivät kaikki puolillaan heiniä olevaan latoon lepäämään.

— Vahinko, että meidän eväämme jäivät autoon, sanoi Ruth pureskellen ruohonkortta.

Hän oikaisi itsensä heinille, ja Nana tunki kuononsa hänen kainaloonsa, von der Recke katsoi häntä ihastuneena ja nöyryytettynä.

— Huonomminkin olisi voinut käydä, lohdutti Ruth. Toissa syksynä saimme minä ja isoisä kerran vain yhden peltokanan ja senkin vain siitä syystä, että lintu lensi hätäännyksissään puhelinlankaan.

Hän hymyili Kuusistolle, ja hänen hampaansa hohtivat. Heinä tuoksui, ja apilankukka oli takertunut hänen hiuksiinsa.

He palasivat hitaasti takaisin pitkin pellonreunaa. Kuusistoa väsytti, haulikko painoi hänen olallaan. Nana löysi vieläkin poikueen. Luutnanttien haulikot olivat mykkiä, mutta kenraali ampui jälleen erinomaisen kaksoislaukauksen, ja myöskin Ruth pudotti yhden. Aivan lähellä autoa seisoi Nana vielä kerran, ja parvestaan eksynyt peltokana pyrähti jo kaukaa lentoon. Se lensi vasten aurinkoa, ja Kuusisto laski heittolaukauksen sen jälkeen. Hetken näytti siltä, ettei laukaus olisi osunut, mutta sitten alkoivat linnun siivenlyönnit heikentyä ja se putosi.

— Hieno laukaus! huudahti Ruth ihastuneena.

— Rykmenttini kunnian kautta! mutisi kenraali.

Ruth etsi heidän eväänsä autosta, ja he istahtivat aterioimaan. Kenraali oli joskus Ruotsissa ampunut lehtokurppia soitimelta, ja hän alkoi kertoa näistä kummallisista, vaikeasti ammuttavissa olevista linnuista, jotka lensivät tyyninä ja sumuisina kevätiltoina häälentoaan. Ne vaelsivat aina samaa rataa, mutta niiden lento oli nopea ja epävakava, joten ne olivat vielä vaikeammin pudotettavissa kuin peltokanat.

Kuusisto ja Vuorela ottivat Nanan ja lähtivät katsomaan, olisiko pellolla vielä joitakin haavoittuneita lintuja. He kulkivat pitkin entistä reittiään löytämättä mitään; Nana oli haluton etsimään, ja he kääntyivät takaisin. Vuorela pysähtyi ja tarjosi savukkeen.

— Minä tunnen nämä tienoot hyvin, sanoi hän. Kar-

tano on minun toinen kotini; vietin täällä koulupoikana kesälomani.

He seisoivat ja tupakoivat hetken äänettöminä. Kenraali, Ruth ja von der Recke olivat kuulomatkan ulkopuolella. Taivas oli kirkas ja kuulas. Tuuli oli hiukan kolea, mutta ilma oli raikas ja sitä oli kevyt hengittää. Lehtipuut olivat kellastuneet ja ne eroittuivat heleinä täplinä tummanvihreästä havumetsästä.

Kuusisto nosti haulikkonsa korvalliselleen; syystuuli soi omituisesti pyssynpiipussa.

— Toivoisin, että minulla olisi ollut oma haulikkoni, sanoi Vuorela puolustellen itseään.

Kuusisto heitti savukkeensa maahan ja polkaisi sen sammuksiin.

— Englantilaiset haulikot ovat hyviä, sanoi hän. Winner on minusta vielä parempi kuin Greener. Greener on liian painava.

Vuorela seisoi hievahtamatta ja katsoi autoon päin. Hänen kasvonpiirteensä pehmenivät, ja Kuusisto oli näkevinään hymynväreen hänen huulillaan.

— Kerran Ruth, minä ja apteekkarin vanhin poika leikimme kartanon puistossa, sanoi hän. Oli kesä, me olimme nuoria, olimme kaikki paljain jaloin. Apteekkarin Pelleen meni kiusanhenki, hän taittoi nokkosen ja löi sillä Ruthia sääreen. Pelle oli minua vuotta vanhempi, hän oli kookkaampikin kuin minä, mutta minä

tartuin häntä niskaan ja heitin hänet nokkospensaaseen. Pidin häntä siellä niin kauan, että hän nöyrtyi ja pyysi Ruthilta anteeksi. Pelle oli tottunut tappelija, olin aina aikaisemmin hävinnyt hänelle. En ymmärrä, mistä sain silloin niin paljon voimaa ja rohkeutta, että kykenin nujertamaan hänet.

Vuorela puhui hitaasti, aivan kuin itsekseen. Hymynväre oli kadonnut hänen huuliltaan, hänellä oli jälleen ilmeettömät pokerinpelaajan kasvot, ja hän tuijotti hellittämättä autoon päin, missä muut näkyivät valmistautuvan lähtöön.

Kuusisto katsoi Nanaa. Se oli kyllästynyt peltokanoihin ja penkoi nyt innokkaasti myyränmätästä.

— Nyt on syksy, sanoi hän rauhallisesti. Nokkoset ovat jo kuolleet.

Hän taittoi haulikkonsa ja otti panokset piipuista. Ruth viittoi heitä luokseen. Ruth! Kuusisto arvasi, mistä Vuorela oli saanut voimaa apteekkarin Pellen nujertamiseen.

He palasivat takaisin, ja auto lähti kotimatkalle. Kenraali oli hiukan ärtynyt. Nana oli nuori, se oli oppinut tällä matkalla huonoja tapoja. Kanakoira ei saanut koskaan nuuskia myyränmättäitä. Hän päätteli itsekseen, ettei hän antaisi Nanaa enää toista kertaa luutnanttien koekaniiniksi. He turmelivat Nanan, he saisivat tyytyä tilanhoitajan ajokoiriin, jos heidän

mielensä teki vielä lähteä metsästämään. Aseet olivat ensiluokkaiset, ja panokset hän oli täyttänyt itse; vika oli vain ampujissa. Kapteeni oli sentään toista maata. Hän oli ampunut kolmasti, ja kolme lintua oli pudonnut. Viimeinen laukaus oli aivan herkullinen; se osui, vaikka aurinko paistoi suoraan ampujaa kasvoihin ja vaikka lintu oli jo melkein haulikon kantomatkan ulkopuolella. Kenraali silitti vanhaa kanuunaansa. Hän oli ampunut itse pari kaksoislaukausta. Hänellä oli ollut onnea, hänen kätensä ei ollut enää niin nopea ja vakava kuin aikaisemmin ja hänen näkönsäkin oli jo hiukan heikentynyt. Hän oli tullut vanhaksi, ja hän muisti kaipauksella, miten hän oli menneinä aikoina pudottanut jokaisen pyssynsä kantomatkan päähän lentäneen fasaanin. Fasaanit olivat häipyneet autuaammille metsästysmaille, ja pian olisi hänenkin vuoronsa. Hän tukahdutti huokauksensa, kuunteli hajamielisenä von der Recken esitystä saksanhirvistä ja hyväili silloin tällöin Nanan turkkia.

Kuusisto nojautui taaksepäin; häntä hiukan väsytti Professori Bäcklund oli oikeassa, hänen haavoittumisensa oli vain hermokysymys. Heidän ajaessaan metsän lävitse pyrähti teeriparvi lentoon ja laskeutui läheisiin puihin. Ne eivät pelänneet vaunua, viime aikoina niitä olikin ammuttu syysaamuina autoista. Ruth ja hänen pikkuserkkunsa istuivat edessä, ja Kuusisto näki luutnantin hyväilevän katseen viivähtä-

vän nuoressa sukulaisessaan. Nokkospensas. Kukahan heitettäisiin nokkospensaaseen, jos kartano olisi autio korallisaari? Luutnantti kertoi jotakin, ja Ruth hymyili, mutta Kuusisto näki peilistä, että se oli tarkoitettu enemmän hänelle kuin Vuorelalle. Hänen onnistui hymyillä takaisin, häntä liikuttivat tytön kapea niska ja hoikat kädet, joita ohjauspyörä näytti sokeasti tottelevan.

9.

Kenraali istui työhuoneessaan ja penkoi ärtyneenä tupakkapöytänsä laatikkoa. Hän oli kadottanut piippunsa, parhaan piippunsa, jonka Ruth oli tuonut hänelle kaksi vuotta sitten Helsingistä. Se pieni hupakko olisi tuskin osannut ostaa kunnollista, ellei kenraali olisi piirtänyt hänelle mallikuvaa paperille ja käskenyt hänen nimenomaan pyytää oikeaa merkkiä. Useita piippuja oli vielä jäljellä, seinälläkin riippui kaksi pitkävartista, joiden koppa ulottui istuessa miltei lattialle. Toisen pesä oli varustettu kannella; se oli kuin paholaisen pää, ja sen sieraimista tuprusi savua jokaisella puhalluksella. Tupakkapöydällä oli niinikään kaksi vanhaa merenvahaista, mutta nekin olivat liian koristeelliset jokapäiväiseen käyttöön. Kolmas oli elegantti ja yksinkertainen. Hän otti piipun käteensä ja koputti mietteissään sen pesää tupakkapöytään. Se oli jotakin kovaa, tummanpunaista puuta, varsi oli musta ja suora, eikä siinä ollut öljynkerääjää. Hän piti sitä vain etuna, sillä uudenaikainen öljynkerääjä juuri piipun pilasikin vaikeuttamalla sen puhdistamista. Sen ainoa vika oli sen uutuus, sillä sitä oli käy-

tettävä ainakin kuukausi, ennenkuin se olisi »sisäänpoltettu» ja siitä saisi savuja, jotka eivät enää maistuisi puulle. Mitähän, jos hän veisi piipun tallimies Heikkilälle sisäänpoltettavaksi? Idea sekin, mutta siinä tapauksessa olisi miehelle annettava myöskin piipputupakkaa, sillä Heikkilällä oli vain kototupakkaa, kessua.

Hän hymähti, laski piipun pöydälle ja ojensi kätensä sikaarilaatikkoon, mutta voitti sitten mielitekonsa ja otti vain savukkeen. Sikaarivarasto oli vähissä, oli tyydyttävä vain kahteen päivässä. Hitto vieköön, pula-aika piti miehen pakostakin stoalaisena. Mutta sittenkin, sikaari ja piippu, juuri niitä oikea tupakkamies ikävöi. Savuke oli vain korvike; siinä ei palanut puhdas tupakka, vaan myöskin paperi, jonka käry tuntui kovin epämiellyttävältä.

Olohuoneesta kuului luutnanttien rupattelua ja pianonsoittoa. Ruth soitti jotakin nopeaa Brahmsin urkarilaista tanssia, ei, se olikin Montin kulunut csárdás. Sitten kuului Kuusiston ääni, ja Ruth löi räikeän epäsoinnun. Kenraali rypisti kulmiaan ja työnsi savukkeen tuhkakuppiin. Laissez-faire! Olikohan se parasta politiikkaa? Sanktio, mikä se nyt olikaan... pakote... pakotepolitiikkaa hän oli kerran yrittänyt ajaa poikaansa nähden, eikä hänen ollut nyt varsin miellyttävää muistella sen epäonnistumista. Hän sytytti uuden savukkeen. Kadonnut piippu! Se oli valmiik-

si poltettu, ja Ruth oli ostanut sen hänelle syntymäpäivälahjaksi.

Csárdás loppui, ja kenraali alkoi pohtia, missä ja milloin hän oli viimeksi käyttänyt piippuaan. Eilen hän ei ollut käynyt muualla kuin yläkerran taulukokoelmassa ja tallissa. Ruth siirtyi Beethoveniin; kenraali huoahti ja lähti halliin, sulki kultakala-altaaseen toimimaan unohdetun pienen suihkulähteen, joka oli täyttänyt akvaarion reunoja myöten, ja nousi leveitä portaita yläkertaan. Taulukokoelma oli lämmittämätön, mutta hän otti tuolin ja siirsi sen uusimman Schjerfbeckinsä ääreen, jonka asentoa hän muisti edellisenä päivänä korjanneensa. Aivan oikein; tuhkaa oli varissut lattialle, mutta piippu ei ollut tuhkakupissa, jonne hän luuli sen unohtaneensa. Schjerfbeck hohti seinällä. Muutamat mestarilliset viivat ja hillityt värit loihtivat kankaalle hauraan tytönpään. Taulu näytti parhaimmalta juuri tältä etäisyydeltä. Esteettisen mielihyvän tunne valtasi hänet. Hän tunsi lisäksi olevansa patriootti, sillä hänen oli onnistunut pelastaa kotimaahan tämä Schjerfbeck, ja hän halusi myöskin pitää sen hallussaan lahden takaa tulevista houkuttelevista tarjouksista huolimatta. Eteerinen kuva muistutti huomattavasti Ruthia, ja hänen päähänsä pälkähti maalauttaa pojantyttärensä kuva Schjerfbeckillä. Favén oli kenties sentään varmempi, hänhän oli viime aikoina maalannut yksinomaan muotokuvia. Hän siir-

tyi viereiseen saliin, jossa oli hänen ainoa Favéninsa, hänen oma muotokuvansa. Hän sytytti sähkön, sillä kuva oli vaatimattomalla paikalla hämärässä nurkassa. Muotokuva oli maalattu kaksikymmentäviisi vuotta sitten, se oli täysikokoinen ja Favénin parhaimpia, ellei aivan paras. Iltapuku sopi hänelle erinomaisesti; joku amerikkalainen oli erehtynyt pitämään kuvaa Sargentina. Se o l i melkein kuin Sargent! Hän pyyhkäisi kehystä sormellaan. Tomua! Sargent oli jo tomua, hän ja Favén ovat kerran tomua, mutta tuo taulu eläisi; sitä kuljetettaisiin näyttelyihin, siitä otettaisiin värikuvajäljennöksiä taidejulkaisuihin, ihailtasiin, miten taiteilija oli kyennyt loihtimaan kankaalle kasvojenilmeen, mustan frakin ja valkean edun hohteen, niin, kenties tuo taulu saattoi vielä miespolvien jälkeen muistuttaa katsojille, että kerran oli ollut olemassa tykistön kenraalimajuri ja ritari Henrik Lohjelm. Millaista kohtalonivaa! Jäiköhän taiteilijan mallina istuminen todellakin hänen pysyvimmäksi työkseen?

Muotokuvan vieressä oli Zornin etsaus, ja hän aprikoi, voisiko hän vaihtaa sen jonkun ruotsalaisen keräilijän hallussa olevaan Schjerfbeckiin. Tuskinpa vain. Schjerfbeck oli kohoamassa, mutta Zornin osakkeita noteerattiin enää vain amerikkalaisissa nousukaspiireissä.

Häntä alkoi viluttaa, ja hän laskeutui alakertaan

tietäen, ettei kadonnut piippu voinut olla yläkerran muissa huoneissa. Hallissa hän pysähtyi ja kuunteli. Ruth soitti edelleen, tällä kertaa Sibeliusta. Tytön tunnelmat vaihtuivat nykyään kovin nopeasti. Ruth ei herännyt suinkaan liian varhain, hänhän oli jo kahdeksantoista. Odottamattominta oli oikeastaan vain se, ettei muutosta ollut saanut aikaan kumpikaan noista nuorista luutnanteista, vaan tuo keski-ikäinen kirjailija, jalkaväkeen alennettu tykistöupseeri. No niin, kapteeni saattoi olla kelpo tykkimies, hän oli joutunut jalkaväkeen tykkien puutteen takia. Tykistö valloittaa, jalkaväki miehittää. Tankit olivat tehneet tämänkin fraasin täysin mitättömäksi; sodankäynti oli muuttunut jälleen liikkuvaksi. Parhaillaan käytiin Ukrainassa jättiläistaisteluja, ja hyökkäysvaunut, ylpeän ratsuväen nykyiset edustajat, puskivat siellä toisiaan niin kuin villit puhvelit.

Hän otti eteisen naulakosta lyhyen takkinsa ja lakkinsa. Nana tuli ja hieroi päätään hänen polviinsa, se oli paennut Sibeliuksen Valse Tristeä. Hän kumartui ja silitti sen turkkia koiran katsellessa häntä uskollisin ja viisain silmin. Niin niin. Mutta Ruth liukui hänen luotaan hänen voimatta tai edes uskaltamatta ojentaa kättään estääkseen. Hän huokasi. Mitä syntiä hän oli oikein noina vanhoina aikoina tehnyt, kun häntä piinattiin ja rangaistiin nyt näin ... par un raffinement de cruauté.

Oli puolenpäivän aika, mutta hämärsi jo. Alkoivatkohan hänen silmänsä heikentyä? Kenties Ruth oli oikeassa vaatiessaan häntä käyttämään laseja. Tuo Valse Triste teki hänet miltei hervottomaksi, Ruth soitti sen erinomaisesti, ja hän tiesi, kenelle noista kolmesta upseerista se oli tarkoitettu. Hänet valtaa äkillinen mustasukkaisuudenpuuska. Jalkaväenupseereita! Hitto vieköön, mahtaisivatko he kelvata tykistöön edes hevosiksi! Mustasukkaisuus vaihtui vihaksi, hänen teki mieli marssia sisään ja potkaista ulos jok'ikinen noista nuorista junkkareista. Sitten hän hymähti alakuloisesti, tarttui keppiinsä ja astui kuulumattomin askelin pengermälle suljettuaan varovasti oven, etteivät sävelet kantautuisi hänen korviinsa.

Hän pysähtyi terassille. Alhaalla kimalsi joki, ja sen molemmin puolin levittäytyivät pellot, kauempana oikealla kuulsi puiden välistä harmaa järvenselkä. Sannoitetut käytävät halkoivat syksyistä, lohdutonta puistoa; niille ja nurmikoille oli kasaantunut kellastuneita lehtiä. Jotkut myöhäiskukat ja suuri, heleänvärinen lasipallo koristivat hautuumaankaltaista tienoota; tammet, vaahterat, hevoskastanjat ja lehmukset odottivat alastomina talvea, mutta kauempana alkoi havupuiden järkkymätön ja ikivihreä muuri. Hän asteli lehmuskäytävää, kohti järvenrantaa. Hän ei pitänyt puistoista, jotka olivat kiviaidoilla ja rautaristikoilla eroitetut ulkomaailmasta; hänen puistonsa oli avara, ja se muuttui metsäksi miltei huomaamatta.

Hän sivuutti ryhmän kalliokasveja ja tuli vihdoin järvenrannalle. Runsaat syyssateet olivat muuttaneet läpikuultavan, sinivihreän veden liejunharmaaksi; kaislikko oli kuollut, ja puutarhuri oli korjannut suojiinsa arimmat vesikasvinsa. Järven toiselta rannalta näkyi pieni vuori, ja kartanon avoimesta ikkunasta kantautui tuskin tajuttavaa pianonsoittoa. Ruthin toivekonsertti jatkui. Faraon uni, foxtrotti, moderni tanssimelodia rakkaudesta ja kuolemasta, jotka olivat yhtä vanhat kuin ihmissukukin. Hän tuijotti mietteissään vastakkaista rantaa, vuori muuttui pyramiidiksi, ja tuhansia vuosia sitten eläneen faraon maagillinen ääni kuului syvältä sen uumenista. Juuri tällä hetkellä hän tajusi, mikä mielikuva säveltäjällä oli ollut kappaletta luodessa. Vallanhimo, mustasukkaisuus, viidakkorakkaus ja viha, jokainen intohimo päättyi vihdoin viimein resignatioon, kuolemaan. Tuulenhenkäys kosketti hänen kasvojaan, nosti veteen kevyitä aaltoja, ja valkoinen soutuvene kilisytti ketjuaan niinkuin vanki kahleitaan. Hän vaipui jälleen ajatuksiinsa. Pieni vuori kasvoi Kaukasuksen lumihuippuiseksi Kasbekiksi, joka oli hohtanut kerran Fata Morganana sotilastietä vartioivan linnakkeen nuoren komentajan silmiin. Pieni hulluttelu Pietarissa oli sovitettava kolmen vuoden karkoituksella Kaukasian etäisessä garnisoonissa. Ensimmäinen vuosi kului juomingeissa; sitten saapui tykistöakatemiasta karkoitettu insinöörieversti Skobelev, ja kaksi seuraavaa vuotta oli inten-

siivistä opiskelua, sekä teoreettista että käytännöllistä. Skobelev tiesi kaiken tykistä ja tykillä ampumisesta. Mainio mies; tuijotti vain liiaksi kaukaista Kasbekia, alkoi höpistä itsekseen ja ampui lopuksi luodin ohimoonsa. Ukko Skobelev parka! Monta, monta vuotta myöhemmin oli hän itse suorittanut tykistöakatemian, taistellut Linjevitshin johdolla Mandshuriassa ja Brusilovin komennossa Karpaateilla ja palannut vihdoin kenraalimajurina Kaukasiaan. Kasbek oli yhtä valkea ja suunnaton kuin ennenkin, eikä sen maagillinen lumoamisvoima ollut ehtynyt.

Tuuli virisi uudelleen. Hän napitti takkinsa, kutsui Nanaa ja lähti kulkemaan erästä mutkaista käytävää pitkin. Hänen puistonsa oli ikäänkuin luonnonpuisto, sitä oli laajennettu monien miespolvien aikana ja se oli sen vuoksi näennäisesti tyylitön. Muutamia harvoja pääkäytäviä lukuunottamatta oli puisto epäsymmetrinen; puu-, pensas- ja kukkaryhmät eivät olleet minkään barokki- tai rokokotyylin mukaisesti sijoitettuja ja silvottuja, mutta nurmikot ja tiet olivat hyvin hoidettuja, ja jalot puut olivat suuria ja tuuheita. Hän kulki hajamielisenä pitkin lehtimattoa, siirsi silloin tällöin syrjään jonkin myrskyn puusta repäisemän kuivan oksan ja pysähtyi vihdoin vanhan ja onton tammen juurelle, jota Ruth nimitti Metusalemiksi. Hän naputti sen runkoa kepillään ja katseli ontelon suuta odottaen, ilmestyisikö mitään näkyviin. Siellä asui

pieni pöllö, joka liikkui puistossa öisin pehmein, kuulumattomin siivin. Mitään ei näkynyt; pöllö nukkui yhtä sikeästi kuin farao pyramidissaan.

Hän oli ajatuksissaan kulkien tehnyt täyden ympyrän ja joutunut lähelle päärakennusta. Horn-suvun alakerta ja Lohjelmien yläkerta, valkeaksirapatut seinät, punainen tiilikatto, ikkunat ja terassit muodostivat ehjän, silmiähivelevän kokonaisuuden, kodin, linnan ja — pyramidin. Soitto oli tauonnut; kartano oli mykkä, suuri ja salaperäinen. Hän oli rikas. Hän eläisi erinomaisesti koroillaan, jos hän möisi kartanonsa. Atlantin toisella puolella oli miehiä, jotka saattoivat elää korkojensa koroilla, mutta siellä ei ollut kartanoita, joiden peruskivet olivat lasketut ennenkuin Columbus oli löytänyt Amerikan.

Nana hylkäsi hänet ja pujahti sisään. Hän jatkoi matkaansa, kartano tuntui aivan elottomalta. Päivä oli puolihämärä; valot olisi jo voitu sytyttää. Sivuuttaessaan hevoskastanjaryhmän hän ei voinut olla vilkaisematta taakseen. Tuntui siltä, että hän oli kadottamaisillaan jotakin paljon kallisarvoisempaa kuin vanhan piippunsa. Äänettömyys oli paljon tuskallisempi kuin tuo kauhistuttavan hekumallinen, haudantakainen foxtrot. Hänen oli rehellisesti myönnettävä, että Ruth oli virkistynyt paljon sen jälkeen kun Kuusisto ja luutnanttipari olivat saapuneet. Vuorela oli hänen kandidaattinsa, mutta tyttö ei näyttänyt piittaavan

luutnantista. Tervehtyminen oli kokonaan Kuusiston ansiota. Oli joka tapauksessa hyvä, että Ruth kykeni taas soittamaan; kaupungista paluun jälkeen oli häneltä jäänyt kevyinkin sävellys kesken. Olikohan kysymyksessä ihastuminen vai ensimmäinen rakkaus? Missä ihmeessä hän ja kapteeni olivat tutustuneet toisiinsa? Pitikö hormooniteoria paikkansa? Ja Freud ja hänen hullunkurinen psykoanalyysinsä? Vai leikittelikö luonto ihmisillä niinkuin lapsi arpanappuloilla? Hän tunsi äkkiä kiihkeätä kaipuuta menneisiin aikoihin muistaessaan, että hänen vaimovainajansa oli tunnustanut rakastuneensa häneen nähtyään, miten kohteliaasti hän oli avannut hänelle oven heidän mennessään tanssiaisten jälkeen parvekkeelle vilvoittelemaan. Mutta Ruth? Kuka oli avannut hänelle oven? Nyt ei ollut tanssiaisia, mutta tyttöhän oli ollut ravintolassa tarjoilijattarena. Bufetsikka, päähänpisto sekin! Cela n'a pas de sens. Kansliassa hän olisi päässyt paljon helpommalla.

Hän saapui pienelle kummulle, pysähtyi ja nojasi keppiinsä. Kuinka usein hän ja Ruth olivatkaan kulkeneet tätä tietä talleille! Kerran, Ruthin ollessa vasta nelivuotias ja taaperrellessa avojaloin isoisänsä jäljessä, oli ampiainen pistänyt häntä käteen. Tyttö oli itkenyt: »Isoisä, isoisä! Kärpänen istui minun kädelleni!» Niin, isoisä karkoitti silloin kärpäsen ja nosti tytön syliinsä. Kukahan tekisi sen tulevaisuudessa?

Oli sunnuntaipäivä. Kaikki hevoset olivat tallissa, niitä seitsemää lukuunottamatta, jotka olivat sotapolulla ja joiden pilttuut olivat sen tähden tyhjiä. Yhdeksäntoista ajohevosta ja kuusi varsaa rouskutteli heiniä kiinnittämättä häneen mitään huomiota. Pikkutallissa hirnahti Hannibal, vanha konkari, ja Kirppu, seitsenvuotias juoksijatamma, vaihtoi kuuluvasti jalkaansa. Hannibal oli pian kahdenkymmenen, sen jälkeläisten luku oli legio, ja se oli taistellut kolmasti kuninkuusajoissa, häviten vain niukasti Kirppu oli kaunis, ruskea ja valkosukkainen; se odotti makupalaa, sen sieraimet värisivät, ja sen viisaat silmät kiilsivät puolihämärässä tallissa. Oli onni, että Ruthilla oli niin vähän sokeria, muuten hän hemmoittelisi sen aivan piloille. Kirppu oli juossut viime vuonna kuninkuusajoissa, voittanut puolella hevosenmitalla, mutta tuomittu hävinneeksi laukan takia. Hän silitti tamman turpaa. Ei ole mitään. Mutta ensi vuonna, jos sinusta tulee ravikuningas — tai pikemminkin ravikuningatar — niin katsotaan sitten.

Hän alkoi tarkastella Ruthin ratsuhevosen kaviota, johon oli tullut murtuma. Se oli parannettava; Ruth saattoi minä päivänä hyvänsä lähteä ratsastamaan. Varminta olisi kutsua eläinlääkäri, vaikka erikoismallinen kenkäkin saattoi olla avuksi. Hän sipaisi hevosen kylkeä kädellään. Siitä ei lähtenyt karvaakaan, Heikkilä ja tallipoika olivat aivan äsken sukineet ja

ruokkineet hevoset. Tallimies Heikkilä oli Suomen Vanhan Kaartin jefreitteri, ja hän puhutteli isäntäänsä vanhasta tottumuksesta »herra kenraaliksi» muun palvelusväen tyytyessä vain pelkkään kenraaliin. Heikkilä oli suunnilleen hänen ikäisensä, hänen ulkoasunsa oli aina moitteeton ja hänen ryhtinsä hyvä. Kolmivuotinen asevelvollisuus oikaisi miehen selän hänen loppuiäkseen. Heikkilä piti »talon puolta», hän riiteli sisukkaasti hevosottomiesten kanssa hoidokeistaan, ikäänkuin ne olisivat olleet hänen omiaan. Olisikohan hän nytkin jättänyt tahallaan tamman kavion hoitamatta, peläten että se vietäisiin parannuttuaan armeijaan? Seitsemästä hevosesta — Heikkilä nimitti niitä sotavanhuksikseen — oli kaksi jo kaatunut, eikä viiden muun kohtalosta ollut saatu mitään tietoja. Kuka tiesi, millaisten hevosmiesten käsiin ne olivat joutuneet. Hyvä hoito ja säännöllinen ruokinta pitivät kotihevoset ajokunnossa, vaikka appeeseen täytyikin sekoittaa tuota kirottua selluloosaa, sellua.

Kenraali lähti takaisin kartanoon vakuuttuneena, ettei piippu ollut pudonnut talliin. Heikkilä olisi sen varmaan löytänyt; sen ukon katse oli vieläkin yhtä terävä kuin haukan. Hän oli vasemmistolainen, mutta hän näki mainiosti oikeallakin silmällään, kunhan vain katsoi pitkin berdaninpiippua. Heikkilä kertoi mainioita juttuja; viimeksi hän oli kysynyt, tiesikö herra kenraali, miksi papeilla ja muonamiehillä oli niin

paljon lapsia. Muonamies ei ollut perillä syntyväisyyden rajoittamisesta, ja papin oli taas oppinsa velvoittamana lisäännyttävä ja täytettävä maata. Kenraali hymähti. Niin oli ennen vanhaan. Nyt oli kyllä pieniperheisiäkin pappeja ja muonamiehiä.

Hän nousi terassille, ja hänen mieleensä juolahti, että Ruth oli saattanut tahallaan piiloittaa hänen piippunsa; tyttö oli sanonut hänen viime aikoina polttavan liikaa ja pilaavan terveytensä. Ruth! Tyttö ei voinut tietenkään aavistaa, että hän aiheutti omalla vikuroimisellaan isoisälleen useampia unettomia öitä kuin piipullinen tai pari. Vikuroiminen, vikuri! Tallimies Heikkilällä oli suuri varasto nasevia ja oikeaan osuvia sanoja. Ja kannattiko todella pidentää ikäänsä muutamilla raihnaisilla vuosilla luopumalla tupakan tuottamasta nautinnosta?

Olohuone oli tyhjä, kartanosta ei kuulunut hiirenhiiskahdustakaan. Hän kutsui luokseen Antonin, ja palvelija selitti nuorten etsivän jotain salaista käytävää. Samassa kuuluikin kartanon toisesta päästä naputusta, ja kenraali suuntasi kulkunsa sinne päin; hän arvasi, että Ruth oli keksinyt leikin eksyttääkseen luutnantit jäljiltään ja saadakseen olla Kuusiston kanssa kahden. Hän löysikin heidät kustavilaisesta huoneesta. Kuusisto takoi nyrkillään seinälaudoitusta, ja Ruth seisoi jännittyneenä hänen vieressään. Tyttö oli oudon säteilevän näköinen, ja kenraali vilkaisi vais-

tomaisesti leveään vuoteeseen. Se oli valkea ja koskematon.

— Minusta seinä tuntuu ontolta, selitti Kuusisto.

— Se on ontto, siitä johtivat ennen portaat kellariin, vastasi kenraali. Ovi tukittiin vähän yli viisikymmentä vuotta sitten minun ollessani kadettina lomalla. Isäni oli reumatisminen ja kärsi vedosta. Tämä oli silloin hänen työhuoneensa.

— Ei mitään salaista aarretta eikä seinään muurattua kreivitärtä, huokasi Ruth. Mutta katsokaahan, kapteeni, kuinka upea vuode! Isoisä sanoo sitä kahden ja puolen hengen vuoteeksi.

Kuusisto naurahti. Vuode oli todellakin komea ja leveä; siinä olisi voinut maata miten päin hyvänsä.

— Kustaa III nukkui siinä kartanossa vieraillessaan, selitti kenraali. Näettekö, sitä on hiukan korjattu. Meidän vieraamme ovat joskus näpistelleet siitä säröjä, ikäänkuin se olisi jokin pyhäinjäännös.

— Naiset tietenkin, sanoi Ruth ja hypisteli baldakiinia.

— Hyvin mahdollisesti, vastasi kenraali.

Kuusisto hymyili. Hän oli huomannut kenraalin sisäänastuessaan katsahtaneen vuoteeseen ikäänkuin vakuuttuakseen sen koskemattomuudesta.

— Sen ajan pitkäkyntiset olivat onnenpoikia, sanoi hän. Jos joku haluaisi lohkaista nykyaikaisesta rau-

tasängystä tai hetekasta itselleen amuletin, niin olisi hänen pantava vierailulle lähtiessaan pihdit housujensa taskuun.

Anton kutsui heitä teelle, ja Ruth ja Kuusisto lähtivät olohuoneeseen. Kenraali veti vanhan kaappikellon; se ei ruvennut käymään ennenkuin hän oli sitä vähän ravistanut. Hän kaipasi itsekin vähän ravistamista, ja hän avasi siirrettävän baaripöydän, missä oli sifoni, jäätä ja laseja, je sekoitti Antonin suureksi hämmästykseksi kylmän grogin. Tähän vuoden- ja vuorokaudenaikaan! Sen jälkeen hän lähti työhuoneeseensa ajatellen, että hänen oli sittenkin ruvettava polttamaan noita kirottuja savukkeita, kun piippu oli ja pysyi hukassa ja sikaarivarasto oli arveluttavasti huventunut. Hän pyöritteli savuketta hajamielisesti sormissaan. Savuke, sigaretti, paperossi. Jonkun napoleoninaikaisen sotilaan sanottiin keksineen savukkeen. Sotilas oli täyttänyt tyhjän paperisen patruunan tupakalla, ja niin oli sekin keksintö tehty. Sillä vanhalla kaartilaisella oli mahtanut olla hitonmoinen tupakantuska.

Poltettuaan savukkeen puoliksi hän heitti sen tuhkakuppiin ja alkoi penkoa kirjoituspöydälleen ruuhkautunutta kansanhuollon kuitti- ja lomakepinkkaa. Heureka! Siinä se oli! Etsi kaukaa, läheltä tiedät aina löytäväsi! Hän sytytti sen kiireesti. Piippu, Ruthin lahjoittama piippu, oli hänen talismaninsa, tuhat

kertaa tehokkaampi kuin vuode, jossa joku hurmurikuningas oli pari kolme yötä kuorsannut.

Hän veti savua syvään henkeensä, unohti kansanhuollon, avasi salkkunsa ja alkoi tutkia koneellakirjoitettuja paperiliuskoja. Nuori yleisesikuntaupseeri oli lähettänyt hänelle tutkielmansa Brusilovin suuresta offensiivista ja pyytänyt siitä hänen lausuntoaan. Hän täytti piippunsa uudelleen ja syventyi sitten opukseen tehden sen sivuille omia huomautuksiaan ja merkintöjään.

10.

Ruth ja luutnantit pelasivat olohuoneessa vingt-et-un'ia. Panoksina oli savukkeita; Ruth oli voitolla, luutnantit olivat ihastuneet emäntäänsä, ja he hävisivät kilvan. Nana torkkui avoimen, kahdella vanhalla kivääriinpiipulla raudoitetun takan edessä ja oikoi unissaan itseään.

Kuusisto oli vetäytynyt väsymystään syyttäen pelistä ja istui nyt radion ääressä kuunnellen uutislähetystä. Puut räiskyivät, tuli leimusi, ja pelaajien varjot häilyivät aavemaisesti seinälaudoituksessa. Kenraali oli aamulla lähtenyt paroni Forbuksen luo vierailulle. Eversti Forbus oli hänen rykmenttitoverinsa ja omisti erään naapuripitäjän runsaslukuisista herraskartanoista. Sillä seudulla oli aatelisia paljon. Kenraali oli aamiaisella kertonut, että piru oli siroitellut pussistaan aatelisia yhden paikkaansa, mutta naapuripitäjän kohdalla oli pussin pohja revennyt ja loput olivat pudonneet sinne. Kenraali naurahti tätä vanhaa kansantarinaa kertoessaan; hän ja Bergstedt

olivat rehellisiä, ja heidän puheissaan saattoi silloin tällöin huomata hiukan skeptillistä itseironiaa.

— Minä en halua ryöstää teidän kaikkia savukkeitanne, sanoi Ruth kyllästyttyään peliin.

He siirtyivät kaikki takan ääreen. Ruth hyväili Nanan turkkia.

— Nana, Na-na, hyräili hän raaputellen koiraa niskasta. Joku ranskalainen on kirjoittanut Nana nimisen romaanin. Onko se Hugo vai Zola?

— Zola, vastasi Kuusisto.

— Onko se hyvin jännittävä?

— Kuinka niin?

— Isoisä siirsi sen siihen kirjakaappiin, jota hän pitää aina lukittuna.

Kuusisto hymähti. Ruth yritti pysyä vakavana, mutta hän oli varma, että tyttö oli joskus anastanut kielletyn kaapin avaimen ja lukenut Nanan ja muutkin isoisänsä piiloittamat kirjat.

Kuusisto pelkäsi joutuvansa pitämään esitelmän Zolasta ja Nanasta, mutta samassa tuli Anton tuoden päivän postin Hän sai kirjeen; se oli Britalta. Kirjaimet olivat selvät ja kauniit, melkein kuin koulutytön piirtämät. Grafologit olisivat varmaan tehneet Britan käsialasta väärät johtopäätökset, sillä oli aivan mahdotonta pitää sitä käden kirjoittamana, jonka päivittäisenä työnä olivat reseptit. Kirjeessä ei ollut tällä hetkellä edes sairaalan tuoksua. Brita oli parhaillaan Helsingissä

muutaman päivän lomalla ja halusi tyydyttää Kuusiston mielenkiinnon pääkaupungin taidetilaisuuksiin nähden.

von der Recke haki matkalaukustaan kullekin kaksi laatikkoa savukkeita ja ehdotti pokeria. Kuusisto käytti tilaisuutta hyväkseen ja hiipi tiehensä. Anton oli järjestämässä hänen huonettaan, ja hän siirtyi kirjastoon. Olohuoneessa kinasteltiin; von der Recke halusi pelattavan amerikkalaista, Ruth englantilaista pokeria. Kuusisto heittäytyi nojatuoliin. Pokeri, se oli peliä se. Ei kuitenkaan täällä, ei tässä talossa, jossa kaikki oli rauhallista ja turvattua, jossa ei kenenkään tarvinnut panna koko elämäänsä kädessään olevan kortin varaan — tai, mikä oli vielä kovempaa, luottaa kokonaan siihen, että pakasta nousisi uusi, joka täyttäisi kourassa jo olevien aukon. No niin; tottunut pelaaja saattoi kuitenkin suurin piirtein arvioida korttien kulun, sillä lehtiä ei voitu milloinkaan sekoittaa niin perusteellisesti, etteivät ne jaettaessa noudattaisi jonkinlaista järjestystä. Pelitoverien kasvoista saattoi myöskin päätellä yhtä ja toista. Mutta hasardiin turvautuivat vain desperaatit, ja niitähän ei ollut tällä hetkellä pelaajien joukossa.

Kirjoituspöydällä oli hopeinen paperiveitsi, melkein kuin pieni pistin, niin, sehän olikin pistin, ilmeisesti lahja. Kuusisto punnitsi sitä hajamielisesti kädessään. Viime aikoina hän oli huomannut itsessään keskittymisen puutetta, liian nopeaa siirtymistä mielteestä toiseen, hän unohti helposti, ja monet jo valmiiksi suunnitellut

asiat jäivät häneltä tekemättä. Hän kosketti ajatuksissaan pistimen terää. Se oli puukkopistin, kahvassa oli vuosiluku 1909 ja venäjänkielinen omistuskirjoitus. Pistimen muoto tuntui oudolta, sillä hänen tietääkseen ei Tsaarivenäjällä käytetty tuonmallisia.

Hänen korviinsa kuului Ruthin helakka nauru ja von der Recken päivittely. von der Reckellä ei ollut »pokerinaamaa», ja hän oli jälleen hävinnyt. Ruth neuvoi häntä käyttämään pelatessaan monokkelia, sillä sen sanottiin salaavan kasvojenilmeitä.

Kuusisto otti Ruthin naurun ärsyttämänä kirjeen taskustaan ja avasi sen nopeasti. Se tuoksui heikosti lavendelille. Brita arvasi hänen haluavan tietoja pääkaupungin taide-elämästä ja kirjoitti konserteista, ensi-illoista ja näyttelyistä eloisan ja ilmeisesti oikeaan osuneen reportaashin. Tyyli oli hiukan epätasainen; jos Brita olisi vaivautunut sitä hiomaan, olisi hän kyennyt kirjoittamaan julkaisukelpoisen romaanin. Kirje oli pitkä — se oli kirjoitettu kahtena iltana — mutta älykkäät silmänräpäyskuvantapaiset pikku havainnot elävöittivät sitä. — »Terveisiä hyvältä ystävältäsi maisteri Bergstedtiltä. Tapasin hänet Brondalla ja kysyin häneltä, minkälaiset ovat metropoliimme nykyiset kasvot. Hän kehoitti minua katsomaan silmiinsä ja lisäsi: suunnilleen tämäntapaiset. Hänhän kerran leikkasi senkin hienouden, että sinä olit 'mies, joka oli väitellyt itsensä ylioppilaaksi'. Olen samaa mieltä kuin hänkin. Pitää-

kö kirjailijan ehdottomasti olla deekikselle joutunut ylioppilas? Vaikka mainitsemani mietelmä olisi ainoa, minkä Bergstedt olisi lausunut, niin olisi se minusta tarpeeksi hieno taatakseen hänelle kuolemattomuuden.» — (Kuusisto hymähti muistellessaan bohemivuosiaan.) Brita jatkoi: »Täällä juoruttiin, että Sinä olet salanimi Lauri Luoti, jonka talvisotaamme käsittelevä romaani oli päässyt jo neljänteen painokseen. Ostin sen nähdäkseni, kannattaisiko Sinun iloita vai itkeä sen johdosta. Sinun tekemäsi se ei tietenkään ole, mutta joka tapauksessa se on parhaita talvisotaamme käsitteleviä kirjoja. Nehän olivat miltei kaikki kirjallisia keskosia. Tämän tekijä on sentään edes kunnollinen journalisti.»

Britan diagnoosit ovat yleensä oikeita, ajatteli Kuusisto. Olohuoneesta kantautui hieno tupakantuoksu; Ruth oli voitolla, ja hän nautti heti saaliistaan. von der Recke päivitteli, ja Vuorela kuului korottelevan panoksiaan. Kuusisto avasi oman savukekotelonsa, mutta sulki sen huomattuaan, että hänellä oli vain puolisen tusinaa savuketta jäljellä, ja valitsi kenraalin työpöydältä itselleen sikaarin Se oli vieraanvaraisuuden väärinkäyttämistä, hän verotti mielestään liikaa kenraalin sikaareita, mutta tilaisuus teki hänestä varkaan »Wo man raucht, da kannst du ruhig harren...» Sikaari oli oivallinen, Rettig valmisti tupakan ja Fazer suklaan. Hän nautti hitaasti. Neiti Nikotiini oli uskollinen, se ei milloinkaan pettänyt rakastajaansa, se huumasi, lie-

vitti ja kietoi väsyneet ajatukset pehmeään pumpuliinsa.

Sikari sammui. Hän kohottautui ja kulki hiljaa verannalle, ettei herättäisi toisten huomiota. Mikä ilma! Taivas oli kirkas ja kuulas, lännempänä se hehkui kuin pronssi. Taiteilijan olisi sitä vaikea maalata, ja jos joku onnistuisikin kiinnittämään sen kankaalle, niin ei kukaan pitäisi sitä luonnollisena. Aurinko teki vielä viimeisiä, epätoivoisia ponnistuksia vastustaakseen pakkasten tuloa. Vaahteran ja kastanjan lehdet varisivat, ja niissä läikkyi kulta ja violetti; tammet pitivät vielä puoliaan, mutta niidenkin lehtivihreä oli jo vaalentunut. Azaleat ja rhododendronit olivat lakastuneet aikoja sitten, ainoastaan orvokit kestivät näitä harvinaisen varhaisia yökylmiä; ne saattoivat nauraa ensi lumenkin alta. Lasiverannalla paloi vielä ryhmä iriksiä ja suuria, tummanpunaisia georgiineja, jotka muuttivat paikan illalla värikkäiden paperilyhtyjen loisteessa pieneksi talvipuutarhaksi. Hän laskeutui pengermältä puistoon. Maa oli hiukan huurteessa, varisseet lehdet, joita ei ollut vielä korjattu, kahisivat jaloissa, ja etäältä kantautui hänen korviinsa puimakoneen humu. Oli oivallinen metsäilma, ja Kuusisto mietti hetken, menisikö hän lainaamaan tilanhoitajan pystykorvan. Olisi suurenmoista samota metsiä yksin. Jäniksenajoa harrastivat etupäässä juokkosielut, ja sen remu ja häly koski hänen hermoihinsa.

Hän kulki hitaasti ja pitkin hiekkakäytävää ja seisahtui suihkukaivon äärelle. Vesi oli laskettu, ettei se pakkasten tullessa särkisi jäätyessään allasta. Marmorinen, delfiinillä ratsastava vedenneito oli vielä paikoillaan. Se oli orvon näköinen; se ei oikein sopinut tähän vuodenaikaan. Kuusistoa vilutti, hänellä ei ollut manttelia, ja hän kääntyi takaisin. Hän pysähtyi ja katsoi kartanoa. Kieltäytyisikö hän siitä kunnianarkuussyyn, jonkin toisarvoisen seikan takia? Eikö sen hylkääminen ollut moraalista liikaherkkyyttä? Eikö ollut sulaa hulluutta leikkiä gentlemannia aikana, jolloin kaikkialla maailmassa tapettiin ja jouduttiin tapetuksi? Oliko stoalainen filosofia ehdottomasti epikurolaista parempi? Vähät siitä, että hän olisi ikänsä perusteella sopinut Ruthin isäksi. Hän voisi tyydyttää tytön rakkauden- ja hellyydenpuutteen vielä monta, monta vuotta, ja sitten ... sitten saisi Ruth ottaa itselleen rakastajan. Mutta siihen mennessä olisi heillä varmaan jo lapsia, ja perintöruhtinaiden olemassaolo tekisi hänen asemansa horjumattomaksi.

Olohuoneessa tanssittiin. Gramofoni soitti Waldteufelin Doloresta. Waldteufel oli keisarinna Eugenien hovikapellimestari, mutta hänen valssinsa olivat koleita, niistä puuttui Straussin lämpö ja hienous. Kuusiston astuessa sisään liukuivat Ruth ja Vuorela hänen ohitseen, ja heidän kääntyessään häilähtivät tytön kasvot luutnantin olkapään takaa. von der Recke oli käärinyt

Tebrismaton tanssivien tieltä nurkkaan suureksi rullaksi ja istui nyt sillä hoidellen gramofonia. Häviö ei näyttänyt häntä paljon painavan, hän vihelteli ja polki jalallaan tahtia.

Kuusisto deklamoi ajatuksissaan:

On niin kuin koskettaisi uutimia,
kun viulu kutsuu: valssi viimeisin.
Se soittaa jossain Vanhaa Bostonia,
ja varjot liukuu yllä parketin.

Taas katson ihos alabasteria:
on kasvos kylmät, rakkaat kuitenkin,
taas huulillesi painaa suudelmia
ja tukkaas hyväillä mä tahtoisin.

Kuin ennen uumaas käden kiertäisin,
kun viime akordi soi Bostonin
ja valo sammuu yöllä kartanossa . . .

Mut pääni painuu varaan käsien:
jo ammoin tanssin valssin viimeisen,
jo verkkaan kulkee veri valtimossa.

Hän oli koulupoikana ollut ihastunut sonettiin, hän oli rakastanut sen ankaraa, aristokraattista mittaa. Sonetin jokaisen sanan täytyi olla valikoitu ja täysipitoinen, yhden ainoan runon kirjoittaminen oli kestänyt kauan. Jälkeenpäin hän oli huomannut, että hänen

proosatyylinsä, jota arvostelijat olivat pitäneet moitteettomana, oli varmaan hioutunut jo noina koulupoikavuosina. Hän tunsi yksityisen sanan arvon, sanottiin, hän tiesi ja osasi panna painoa yksityiselle sanalle aikana, jolloin koko kaunokirjallisuus oli hukkua tiiliskiviromaanien tulvaan. de Hérédia oli ollut hänen ensimmäinen oppi-isänsä ja Söderberg ja France hänen myöhäisempiä profeettojaan. Hänen sonettiparkansa eivät olleet nähneet päivänvaloa muualla kuin toverikunnan lehdessä, mutta jotkut noista konventtikauden ja pienten baalien aikaisista tekeleistä muistuivat yhä hänen mieleensä.

Ruth ja Vuorela kiersivät jälleen hänen ohitseen. Samassa loppui levy, ja Ruth kääntyi hänen puoleensa.

— Tiedättekö, että nimi Ruth merkitsee englanniksi sääliä? sanoi tyttö alakuloisesti.

— En, en tiedä, vastasi Kuusisto koettaen välttää hänen katsettaan. Tunnen vain Vanhan Testamentin Ruthin. Hänelle on omistettu kokonainen kirja.

— Hän poimi tähkäpäitä Boaksen pellolta.

Ruth aikoi sanoa vielä jotakin, mutta von der Recke oli pannut uuden levyn pyörimään ja kumarsi hänelle. von der Recke tanssi voimakkaammin ja tulisemmin kuin Vuorela, mutta Ruth mukautui joustavasti hänen rytmiinsä. Hänen kätensä puristi rohkeasti tytön vyötäisiä, ja Vuorelan otsalla häilähti pieni pilvi. von der Recken kasvot alkoivat hehkua, hänen täytyi ponnis-

tella voidakseen hillitä itseään. Hänet oli vallannut mieletön halu puristaa tyttö syliinsä ja suudella häntä kesken tanssin. Ruth ärsytti häntä välittömyydellään ja luonnollisuudellaan. Hän halusi olla ensirakastaja, mutta huomasikin olevansa vain pekkää ilmaa, vain korvike, jota tyttö alentui silloin tällöin hakkailemaan, kun tuo toinen, kapteeni Kuusisto, tuo kylmä tolvana, ei näyttänyt tuntevan häneen mitään mielenkiintoa. Kapteenihan oli sitäpaitsi jo keski-ikäinen. von der Recke vaistosi, että häntä kohdeltiin kuin koiraa, kuin Nanaa, jota Ruth raaputti silloin tällöin hajamielisesti niskasta, ajatellen kaiketi, että hänen kätensä hyväili kapteenin jo kaljuuntuvaa päälakea. Jos rivaalina olisi ollut edes Vuorela, niin asia olisi ollut ymmärrettävissä. Mutta ei, Vuorela oli aivan samassa tuskassa kuin hänkin, kapteeni oli lyönyt heidät kummankin laudalta. Se oli luonnotonta. Kapteenihan ei ollut sen suurempi ja komeampi mies kuin hänkään, hänen käytöksensä ja ryhtinsä oli tosin moitteeton, hänen kasvonsa melkein kauniit ja hänen silmänsä kylmät ja viisaat, mutta hänen hymynsä oli joskus kyynillinen ja hänen suunsa vääntyi silloin vinoon, ja sitäpaitsi hän oli jo vanha, auttamattomasti liian vanha. von der Recke oli katkeroitunut. Hän oli ollut kauan poissa ihmisten ilmoilta, ensin Lapin mittaamattomien jänkien ja kairojen takana, sitten miltei yhtä syrjäisessä erämaasairaalassa. Kaunis, elegantti nuori nainen oli siellä harvinainen lintu, ja

ääretön yksinäisyys ja luonnon karuus sai kaikki siviilielämän ilot kymmenkertaistumaan kuvitelmissa. Mutta mikä esti häntä nyt nauttimasta elämästä täysin siemauksin? Le lendemain? Sans lendemain! Viis huomispäivästä. Sairasloma ei kestänyt enää kauan, ja kohta olisi taas edessä matka tuohon Jumalan selän takana olevaan seutuun, jossa seitsenkymmenvuotiaat mummotkin saattoivat ikävöivän miehen silmissä näyttää seitsentoistavuotiailta revyytähdiltä.

Kuusisto poistui huoneesta ennen kuin Ruthin ja von der Recken tanssi oli päättynyt. Hän heittäytyi lepotuoliin, mutta nousi sitten ja otti matkalaukustaan kustantajan palauttaman novellikokoelmansa. Se oli hänen ensimäisensä; hän oli vasta talvisodan jälkeen alkanut kirjoittaa novelleja huomattuaan, ettei hän kyennyt keskittymään pitempiin henkisiin ponnistuksiin. Novellikokoelma oli hyväksytty, mutta erääseen fasaaninmetsästystä käsittelevään kertomukseen oli asiantuntija tehnyt reunahuomautuksen: Bayard on belgialainen tusinahaulikko. Kuusisto otti täytekynän taskustaan ja pyöritteli sitä hajamielisesti sormissaan. Bayard oli kyllä keskinkertainen haulikko, mutta Bayard oli myöskin kuuluisa sotasankari. Hän ja käsikirjoituksen tarkastaja olivat katsoneet kumpikin asiaa eri puolilta, sillä kysymyksessä oleva lause oli todellakin hiukan hämärä. Hän korjasi sen nyt niin selväksi, ettei väärinkäsittäminen ollut enää mahdollista. Hän oli kokoel-

maansa tyytyväinen, hän oli onnistunut ensi yrityksellään verrattain hyvin, vaikka hän olikin erehtynyt luullessaan kirjoittavansa novellikokoelman helpommin kuin romaanin. Novelli oli tosin romaania paljon suppeampi, mutta se oli rakennettava hyvin huolellisesti ja kiinteästi, ja loppuhuipennuksen oli oltava sattuva. Hänen sairaalakertomuksensa olivat sentään koko hyviä, hänellä oli tyyli hallussaan. Mutta tuo loppuveto, siinä olisi parantamisen varaa, sen suhteen oli hänellä vielä paljon opittavaa de Maupassantilta ja Tshehovilta.

Hän laski käsikirjoituksen syliinsä ja nojautui taaksepäin. Ikkunasta avautui näköala puistoon ja puutarhaan, niiden takana häämötti loppumattomalta näyttävä peltolakeus, jossa siinsi siellä täällä latoja, niinkuin harmaita peltokanoja. Kumpi oli kauniimpaa, kumpi taloudellisempaa: tuuheapuistoiset herraskartanot ja niiden laajat pellot vai tiheäänahdetut somat pientilat? Sen voisivat valtio- ja talousmiehet ratkaista. Kuusisto ajatteli hetken, miltä maailma mahtaisi näyttää suursodan jälkeen ja miten hyvän yhteiskuntajärjestyksen ihmiset tässä myllerryksessä onnistuisivat rakentamaan. Mutta sehän oli jo teoriaa. »Kaikk' oppi, ystävä, on haave harmaa, on vehmas elon kultapuu». Elämän kultainen puu viheriöi ikuisesti, siihen versoi uusia lehtiä, siitä putosi kellastuneita, joista jokainen oli ihmiselämä. Kaukana horisontissa häämötti järvi, sen kapea lahti ulottui puistoon asti. Oikealla näkyi pieni pa-

la tummaa Paasiluotoa. Kuusisto kumartui eteenpäin nähdäkseen tarkemmin. Sinne tehtiin syksyisin ja keväisin luokkaretkiä, sitten perustettiin sinne ulkoilmaravintola, jolloin saaren nimikin muuttui Punssiluodoksi. Kuplettilaulaja Ramstadius lauloi siellä viimeisen kesänsä. Hänen äänensä oli käheä, hän oli juonut äänensä, mutta hänen mimiikkinsä oli vieläkin suurenmoinen, ja hän säesti kätevästi luutullaan entisiä bravuurikappaleitaan. Hänen kasvonpiirteensä olivat hienot, ja hänen ilmeensä muuttui surulliseksi, kun nuoret vaativat häneltä uusia lauluja. He olivat kyllästyneet entisiin, jotakin uutta, uutta! Naura, Pajazzo! Ja Pajazzo nauroi eräänä elokuun kuutamoyönä särkyneiden hermojen naurua, ja hänet vietiin hullujenhuoneeseen.

Ovelle koputettiin. Ruth hiipi huoneeseen ja istuutui hänen tuolinsa kädensijalle.

— Uusi romaani? sanoi tyttö tarttuen käsikirjoitukseen.

— Ei, se on novellikokoelma. Se ilmestyy jouluksi.

— Luuletteko, että minussa olisi aihetta novelliin? kysyi tyttö nojautuen hänen ylitseen.

— Kyllä, kyllä, hymähti Kuusisto. Minä en vain ole tarpeeksi raihnainen kirjoittaakseni todella ensiluokkaisia novelleja.

Ruth nauroi.

— Minä olen iloinen, että te näytätte nyt paljon terveemmältä.

Hän kumartui ja selaili käsikirjoitusta. Hänen ihonsa tuoksui, ja hän hengitti lyhyesti ja nopeasti tanssin jälkeen. Kuusisto tuijotti eteensä. Siellä oli saari, jonka rantakivillä hän ja Brita olivat joskus onkineet. Ja heitelleet voileipiä, ja Brita oli nakannut häntä kävyllä ja hän oli tyrkännyt tytön järveen. Ja kahdeksannella luokalla keväällä hän oli ollut luvattoman kauan nimismiehen Evan kanssa soutelemassa, ja Brita oli itkenyt kiukusta sanoen syyksi sen, että hän pelkäsi saavansa reput, vaikka kaikki tiesivät hänen kirjoittaneen loistavasti. Ja sitten siellä oli ollut vielä tuo orginelli Ramstadius, ikuisesti viheriöivän elämänpuun kuihtunut lehti, joka irtautui eräänä kuutamoyönä kannastaan ja putosi niin kummallisesti havisten, että ravintolavieraat olivat pelästyneet puolikuolleiksi.

Ruth tarttui hänen komentohihnaansa. Tuolin kädensija oli kapea, ja hän oli vähällä horjahtaa Kuusiston syliin.

— Isoisänne sanoi Lohjelmien olevan kotoisin pirun pussista, mutisi Kuusisto.

Ruth purskahti nauramaan.

— Ne ovat niitä jefreitteri Heikkilän juttuja, sanoi hän.

Kuusisto huokasi. Kenraali oli lähtiessään pyytänyt häntä olemaan kartanossa kuin kotonaan. Vanhus oli siten ikäänkuin vedonnut hänen kunniantuntoonsa.

Ruth ei hellittänyt kättään hänen komentohihnastaan.

— Tulkaa tanssimaan, pyysi tyttö. Minun on ikävä.

— Teillähän on jo kaksikin kavaljeeria.

— Joista toinen on tahditon ja toinen typerä.

von der Recke on tahditon ja Vuorela on typerä, ajatteli Kuusisto.

— Vuorela ei ole typerä, sanoi hän. Pelasin eilen hänen kanssaan erän shakkia.

— Te ja isoisä olette aivan samanlaisia, sanoi Ruth tuskastuneesti. Te arvioitte kumpikin ihmisen intelligenssiä sen mukaan, kuinka älykkäästi hän siirtelee shakkinappuloita. Eikö ole muita älykokeita? Esimerkiksi tanssi. Minulla on uusi, ihastuttava tangolevy, ja haluan tietää, kuinka te reagoitte siihen. Tänään tanssimme, jonakin lämpöisempänä päivänä voimme pelata tennistä. Tulkaa nyt!

Kuusisto oli vaiti ja katsoi järvelle. Brita, Brita oli alaluokilla auttanut häntä saksankirjoituksessa ja kuiskannut hänelle puuttuvia sanoja. Hän oli antanut tytölle nekun sanasta. Nekku ja sana! Miksi nuo vanhat tapahtumat tunkeutuivat aina etualalle hänen ajatuksissaan? Oliko hän vanha? Oliko kolmenkymmenenviiden vuoden ikäinen mies vanha? Kenraali oli seitsemänkymmenen, katsokoon hän taakseen.

Ruth pujotti kätensä hänen kainaloonsa ja vei hänet muassaan.

11.

Kenraali seisoi tenniskentän laidassa ja palautteli palloja Ruthille ja kolmelle upseerille. Ruth ja Kuusisto näyttivät pitävän nelinpelissä hyvin puolensa. Kapteeni löi toisinaan epävarmasti, mutta tyttö pelasi sitä voimakkaammin ja uskaltautui rohkeasti verkolle. Luutnantit olivat saappaissaan kovin kömpelöitä, ja kaiken lisäksi ontui kumpikin vielä haavansa takia. Se loukkasi kenraalin silmää, mutta esteettiset seikat eivät merkinneet nykyään kerrassaan mitään, sillä koko maailmahan oli muutenkin aivan sekaisin. Yksinpä luontokin oikutteli; tämä oli jo toinen kuiva vuosi. Egyptissä oli ollut seitsemän katovuotta ja lisäksi heinäsirkkoja, mutta siellä olikin ollut Josef kansanhuoltoministerinä. Kukaties tallimies Heikkilä oli oikeassa väittäessään sateettomuuden johtuvan siitä, että tykistö ampui ilmakehän rikki.

— Pelkään tallanneeni kentän käyttökelvottomaksi, sanoi von der Recke. Katsokaa, eikö näytä siltä kuin täällä olisi liikkunut kokonainen hevoslauma?

— Oletteko pelanneet koskaan poloa? kysyi kenraali

erän päätyttyä. Se vasta on peliä, se koettelee miestä ja hevosia. Pelasimme sitä Kaukasiassa, meillä oli siellä vieraanamme englantilaisia upseereja, jotka olivat oppineet pelin Intiassa.

Nuoret miehet kerääntyivät Ruthin ympärille. Kuusisto korjasi pallot, hän oli tyytyväinen voittoonsa. Käsi oli kestänyt hyvin, ja Ruth oli pelannut erinomaisesti; oli kokonaan hänen ansiotaan, että he olivat saaneet viimeisen ja ratkaisevan erän.

— Olen lukenut polosta Kiplingin kertomuksista, sanoi hän. En ole edes nähnyt sitä pelattavan Se on kallista, hevosten täytyy olla hyviä ja ruohokenttien tarpeeksi laajoja.

Kuusisto oli välistä oudoksunut kenraalin tieto- ja kokemusmäärän laajuutta ja ihmetellyt sitä varmuutta, millä hän liikkui elämän eri aloilla. Hän oli sen tähden pistäytynyt joskus kartanon kirjastoon ja turvautunut hakuteoksiin, vakuuttuakseen vanhuksen kertomusten totuudenmukaisuudesta. Se oli ollut turhaa; kenraali ei puhunut milloinkaan asioista, joista hän ei ollut täysin perillä.

Oli lämpöinen syyspäivä, jollaisia oli näin myöhään vain harvoin. He olivat kaikki kovan pelin takia kuumissaan ja lähtivät Ruthin ehdotuksesta joenrannalle.

— Viime kesä oli ihana, huokasi Ruth. Isoisä väittää, että meidän on kaikkien ruvettava nudisteiksi, ellei vaatetustilanne pian parane.

— Se voisi olla kesäisin terveellistäkin, sanoi von der Recke.

— Pisteet ja varat ainakin säästyisivät, lisäsi kenraali.

Kuusisto käveli hajamielisenä kuunnellen kenraalin selostusta polohevosista, poneista, joita oli huolellisesti koulutettava. Ruth ja luutnantit keskustelivat vilkkaasti, von der Recke nauroi ja viittoi käsillään, hänen temperamenttinsa tempasi toisetkin mukaansa. Kuusisto ajatteli itsekseen, oliko hän tulossa mustasukkaiseksi. Hän kiihdytti vaistomaisesti askeleitaan tavoittaakseen edelläkulkijat. Ruthin vartalo oli poikamaisen solakka, ja hänen epäjärjestykseen joutunut tukkansa pursui esiin lakin alta. Hän oli harvinaisen sopusuhtainen matalakorkoisissa kengissään, jotka saavat useimmat naiset näyttämään kovin lyhytraajaisilta ja kömpelöruumiisilta miehen rinnalla.

He kulkivat kasvihuoneen ohi, ja kenraali jatkoi itsepintaisesti kertomustaan poloponeista, tuntui aivan siltä kuin hän olisi halunnut jättää nuoret erikseen omaan seuraansa. Kuusisto muisteli galleriassa näkemäänsä naisen muotokuvaa, hän ajatteli, kuinka siro Ruth olisi krinoliinipuvussa, ja täytti tytön tanssivihkon loistavien kavaljeerien nimillä. Sitten tyttö horjahti kävellessään. Hänen vartalonsa keinahdus loihti Kuusistossa hekumallisen mielikuvan, ja hänen täytyi puolustautua tuomari Korven sanoilla: ketään ei saa rangaista siitä, mitä hän ajattelee.

Ruth vilkaisi taakseen.

— Mennään Orraeuksen saareen! huudahti hän, ja Kuusisto oli huomaavinaan oudon soinnun hänen äänessään.

Orraeus oli kirjallisuudenhistoriasta tuttu Kuusistolle, mutta hänelle oli uutta, että runoilija oli ollut toista sataa vuotta sitten kartanossa kotiopettajana ja kirjoittanut täällä eräät parhaat elegiansa. Joki oli laskettu, saari oli muuttunut niemeksi, ja sinne pääsi nyt kuivin jaloin pähkinäpensaiden lävitse. Kuusisto ja von der Recke kirjoittivat nimensä huvimajan vieraskirjaan — Vuorela oli käynyt siellä jo aikaisemmin — ja lähtivät kummulle, jossa kasvoi suuria tammia. Siellä oli maaherra Lohjelmin ja hänen puolisonsa hauta. Kaksisataa vuotta oli kuluttanut hautakiviä, ja nimet eroittuivat enää vain hyvin epäselvästi. Mitään kukkaistutuksia ei ollut — vainajat olivat niin tahtoneet — ja hautaa ympäröivä taidokkaasti taottu, ruostunut rautaristikko teki sen kovin kolkoksi. Mutta tammet olivat suuria, tuuheita ja elinvoimaisia. Kuusisto ja Ruth mittasivat niitä sylillään, heidän kätensä ulottuivat juuri ja juuri puun ympäri toisiinsa. Ruth puristi hänen sormiaan.

— Tässä on isoisällä tapana pitää esitelmä eräästä kuuluisasta Lohjelmista, sanoi tyttö. Haluatteko kuulla. Hänellä oli kolme vaimoa ja kuusitoista lasta . . .

— Mennäänpä nyt katsomaan, mitä Antonilla on meille tarjottavana, sanoi kenraali keskeyttäen hänet.

Hovimestarin valkoinen puku näkyi terassilla. Oli päivällisaika, ja he palasivat kartanoon. Samassa kuului heidän yläpuolellaan ikäänkuin trmupetin puhallus.

— Kurjen huuto, sanoi Kuusisto pysähtyen ja katsoen taivaalle.

— Kurki muuttaa, lisäsi kenraali. Näettekö, ne vaihtavat juuri kärkeä!

Kurkiaura halkoi ilmaa rauhallisin, voimakkain siiveniskuin. Johtajalintu väistyi taakse, sen tilalle siirtyi toinen, ja muodostelma jatkoi järkkymättä lentoaan.

— Nuo ovat viimeiset, jatkoi kenraali. Nyt ne laskeutuvat Suursuolle. Se on aina ollut muuttavien kurkien etappipaikka. Muutaman päivän päästä ne ovat Bisertassa.

Kurjet katósivat. Kenraali ja luutnantit jatkoivat matkaansa. Ruth tarttui Kuusiston käteen.

— Kurjet matkustavat Rivieralle ja Bisertaan, huokasi hän.

— Ja poikkeavat välillä Parisiin ostaakseen itselleen uudet höyhenet, hymähti Kuusisto.

Ruth nauroi ja otti muutaman tanssiaskelen, pitäen häntä koko ajan kädestä. Tuuli puristi hänen ohuen pukunsa pitkin hänen vartaloaan.

— Oi Pariisi! Pariisi ja sen muotikuninkaat! Vionnet ja Lanvin, Lelong ja Molyneu, Schiaparelli ja Mainbocher! Vain Vionnet ja Chiaparelli ovat naisia. Miehet määräävät naisten muodin, kaikki parhaat piirtäjät

ja suunnittelijat ovat miehiä. Milloinkahan kaupoissa on taas noita utuisia pukuja, jotka ovat kuin naisen sielu?

— Paholainenkin kaupustelee mieluummin sieluja kuin ruumiita, mutisi Kuusisto.

Ruth muuttui vakavaksi.

— Minä olen syntynyt Cannes'issa, sanoi hän. Myöhemmin olen viettänyt Ranskan Rivieralla kaksi kesää ja yhden joulun. Oletteko milloinkaan nähnyt palmujen lehtivän keskellä talvea? Tai uinut jouluaattona Välimeressä? Tai pelannut verkkopalloa tammikuussa? Oletteko?

— En.

Kuusisto käveli äänettömänä hänen rinnallaan. Hän oli ollut vain Wienissä asti, hän ei ollut milloinkaan käynyt Alppien eteläpuolella.

Kenraali ja luutnantit olivat väsyneitä ja poistuivat päivällisen jälkeen huoneisiinsa. Ruthin kasvot hohtivat vielä, tennispeli oli lämmittänyt häntä. Kuusisto pyöritteli sormissaan hajamielisesti hopealusikkaa, johon oli kaiverrettu Lohjelmien sukuvaakuna, kypäräpäinen ilves.

Ruth oikaisi itseään.

— Ruumiinliikunto on ihanaa, sanoi hän. Lähtisitkö kanssani uimaan, jos ilma olisi vielä lämpöisempi?

Kuusisto katsahti häneen nopeasti. Ruth ei ollut sinutellut häntä milloinkaan aikaisemmin. Tyttö seisoi

hänen edessään suorana, lämpöisenä ja odottavana. Tennispuku oli tullut rinnasta hiukan ahtaaksi ja sukasta oli lähtenyt silmä.

— Me emme ole nyt Rivieralla, sanoi hän.

Palvelija saapui korjaamaan ruoka-astioita, ja he poistuivat olohuoneeseen.

— Sinun sukkasi on revennyt, hymähti Kuusisto.

— Sinun olisi pitänyt sanoa se aikaisemmin.

Ruth punastui, mutta nosti sitten jalkansa tuolille korjatakseen sukkaansa ja siirsi kuin uhalla hiukan hamettaan. Sukka oli vähän revennyt, ja paljas iho hohti kuin alabasteri.

Kuusiston oli kuuma, ja hänen sormensa vapisivat hänen sytyttäessään savukettaan.

— Soita minulle jotain, pyysi hän käheästi.

— Tytöt sanoivat, että minulla oli koulun kauneimmat jalat, sanoi Ruth odottavasti.

Hänen silmäteränsä olivat oudon mustat niinkuin kerran aikaisemminkin, jolloin hän oli pyytänyt Kuusistoa luokseen.

— Pidätkö sinä minusta yhtään? jatkoi hän ja hengähti syvään.

Kuusisto oli vaiti.

Tyttö oli kuin ihana taulu, ajatteli hän katkerasti, miltei kyynillisesti. Kehyskin, tämä kartano, on monen kymmenen miljoonan markan arvoinen.

Ruth katsoi häntä epätoivoisesti, heittäytyi sitten ra-

justi hänen syliinsä ja kietoi kätensä hänen hartioittensa ympäri.

— Älä sano mitään, vaikeroi hän. Minä tiedän, että sinä pidät minusta. Mutta rakastatko sinä minua, pidätkö sinä minusta niinkuin minä sinusta? Sinä olet minun sydämeni, sinä olet koko minun elämäni! Jos sinä rakastaisit, niin sinä taistelisit voittaaksesi minut, sinä taistelisit, sinä et luopuisi minusta, vaikka taivas romahtaisi ylitsesi!

Hän värisi. Kuusisto suuteli hänen suutaan, silmiään, kulmakarvojaan.

— Sinä et tiedä mitä teet, sanoi hän käheästi.

Joku laskeutui alas yläkerrasta. Hän työnsi tytön luotaan, astui pianon ääreen ja otti jonkin nuotin telineestä. Se oli Debussy-albumi, ja hän avasi sen umpimähkään.

— l'Isle joyeuse, sanoi hän ja naurahti hiukan katkerasti. Minä pidän siitä.

Kappale oli hänelle aivan vieras, mutta hän halusi saada tytön huomion kiintymään toisaalle. Ainakin sadannen kerran hän ajatteli, että hän oli jo kolmenkymmenenviiden vuoden ikäinen. Kenraali astui huoneeseen, kysyen Antonia ja poistui sitten puhelimeen. Kuusisto arveli, ettei vanhus ollut huomannut mitään.

Ruth alkoi soittaa, ensin hapuillen, sitten joustavammin. Musiikki sai hänet valtoihinsa, hänen kumma, hurmioitunut ilmeensä hävisi, kasvojenpiirteet tulivat

levollisiksi ja silmiin palasi taas niiden entinen harmaa rauhallisuus. Hän soitti erinomaisesti, kosketus oli hieno, hänen kätensä pienet ja hennot, kapeat ja valkoiset kuin nunnan kädet, ja kuitenkin ne olivat vielä äsken heiluttaneet tennismailaa niin vauhdikkaasti. Johtuikohan tytön outo hurmioituminen siitä, että hän oli kestämässä jo toista sotaa, ajatteli Kuusisto. Vai oliko hänessä ikäänkuin kaksi eri luonnetta, toinen viileä ja aristokraattinen, kymmenen sukupolven tulos, ja toinen kuuma ja kesytön, peräisin paljon, paljon kauempaa, aina hänen esiäidistään Eevasta asti. Kuusiston valtasi äkillinen häpeäntunne, ja hän sulki silmänsä. Hän oli suudellut tytön kasvoja ahneesti ja nälkäisesti, hänet valtasi jälleen mieliteko syleillä häntä ja suudella häntä niskaan. Helvetti, mikä oli moraali, mikä oli yleinen mielipide? Eikö se ollut vain joukko henkisesti keskinkertaisten ihmisten luomia säädöksiä? Ruth oli taistelun arvoinen, hänen takiaan kannattaisi taistella, vaikka voitonmahdollisuudet olisivat aivan olemattomat, vaikka fariseukset kivittäisivät ja vaikka taivas romahtaisi ja hautaisi rakastajan alleen.

Kuusisto luotti omiin voimiinsa.. Mutta Ruth, kestäisikö Ruth sitä? Jokainen halveksiva katse tai hymy olisi kova kuin fariseusten heittämä kivi.

— Minä rakastan Debussy'tä huokasi Ruth lopettaen soiton. Hän on parhaimmillaan melkein kuin Chopin.

— Scherzo oli aivan erinomainen, myönsi Kuusisto.

— Siinähän ei ollut scherzoa lainkaan, sanoi tyttö ja hymyili. Ja sinä olet kuitenkin säveltänyt Bostonvalssin.

— Kirjoitin sen scenarion, oikaisi Kuusisto. Valssihan on Gerald Hastingsin vanha Babette.

Ruth oli jo aivan rauhallinen, ja hänen kätensä palasivat koskettimille. Vanha, hidas Bostonvalssi tulvahti huoneeseen. Babette liukui parketilla. Babette, pumpulienkeli, julkea ja aistillinen, joka nautti riisuutuessaan ujon kuudesluokkalaisen edessä. Babette, venäläinen emigranttiruhtinatar, jota sanottiin Kavaljeerien Kiertopalkinnoksi. Babette, hänen vaimovainajansa vappuyönä, jolloin ilma on ihmeellistä hengittää ja jolloin bulevardien puihin puhkeaa silmuja. Babette, Brita, joka oli koulutyttönä nauranut soneteille, joka oli patalogisella laitoksella leikannut ja jaoitellut miehenruumiin sen hienoimpia kudoksia myöten ja joka oli myöskin tuntenut elävän miehenvartalon lämmittävän vuoteessa itseään. Ja viimein Babette soittamassa pianoa nuorena, koskemattomana ja odottavana, ympärillään hieno orvokintuoksu ja valssin sävelet, joiden kolmeneljäsosatahti kiihoitti miestä hänen tajunnassaan herättämillään assosiotioilla. Ollut ja mennyt siirtyi vähitellen oikeaan paikkaan tajunnan taakse, kuolleet saivat haudata kuolleensa. Jäljelle jäi vain se, mikä eli ja rakasti: ruskea pää, niska, vartalo, koskettimilla leikkivät kädet, pedaalia polkeva jalka, jonka sukasta oli ir-

tautunut silmä paljastaen sen alta alabasterinvalkean ihon.

Ruth soitti loppuakordin ja kääntyi häneen.

— Olen soittanut viisivuotiaasta asti, sanoi hän. Professori Steiner sanoi, että minulta puuttuu enää vain vuoden tai parin viimeistely. Mitä sinä arvelet?

Hän oli aivan entisellään. Kymmenen sukupolven kasvatus oli päässyt hänessä voitolle.

— Tuletko ensikonserttiini? jatkoi Ruth.

— Tietysti, vastasi Kuusisto. Luulen kuitenkin, että kaksi taiteilijaa samassa perheessä on liian paljon.

Ruth punastui.

— Voin jättää soiton, sanoi hän melkein nöyrästi.

— Musiikki ei ole siis sen arvoinen, että sinä antaisit taivaan romahtaa sen takia yllesi, sanoi Kuusisto hyvillään siitä, että tyttö oli toipunut.

— Ei.

Ruth heilautti tukkaansa taaksepäin ja alkoi korjata sitä käsillään. Tennispuku oli tullut ahtaaksi, se oli aivan ruumiinmukainen ja taipui pitkin hänen vartaloaan. Hän istui huolettomasti pianotuolilla.

Kuusiston ohimoissa jyskytti, ja hän siunasi ajatuksissaan Vuorelaa ja von der Reckeä, jotka olivat heränneet pianonsoittoon ja palasivat olohuoneeseen.

— Da capo! huudahti von der Recke. En bedårande vals!

Ruth soitti valssin uudelleen. Kuusisto huomasi, miten von der Recken kasvot kirkastuivat. Luutnantti oli musikaalinen, hän olisi voinut pitää serenaadin minä iltana hyvänsä. Vuorela oli hiljainen ja kalpea, hän oli menettänyt haavoittuessaan paljon verta. Kuusistoa miellytti hänen hillitty esiintymisensä, hän tunsi luutnanttia kohtaan myötätuntoa ja koetti arvailla, mitä nuoren miehen mielessä liikkui. Pohjoismainen kovuus ja karuus oli läpitunkematon, se häpesi näyttää tunteitaan, ilojaan ja surujaan.

von der Recke halusi jotakin repäisevämpää ja hän esitti Ruthin säestäessä Tipperaryn. Kenraali tuli huoneeseen, von der Recken ääni miellytti häntä, ja hän pyysi luutnanttia esittämään erään toisenkin ensimmäisen maailmansodan aikuisen sotilaslaulun. Se oli la Madelon, ja kenraali hyräili kertosäkeen mukana.

Kenraali jätti heidät yksikseen ja lähti tapaamaan metsänhoitajaansa. von der Recke oli laulutuulella, ja Ruth säesti häntä. Kuusisto ei muistanut, oliko kappale jostakin operetista vai äänielokuvasta. Melodia oli yksinkertainen, eikä von der Recken ääni ollut erikoisen voimakas, mutta se oli pehmeä ja kaunis. Laulun sanat olivat jokseenkin mitättömät, siinä kerrottiin keväästä ja rakkaudesta; se ei ollenkaan sopinut tähän vuodenaikaan. Mutta laulaja oli nuori, hän ja säestäjä olivat kumpikin keväässä, vaikka syystuuli kiskoikin ulkona kellastuneita vaahteranlehtiä. Vuorelankin kas-

vonpiirteet pehmenivät, näytti melkein siltä, että hänkin olisi halunnut yhtyä von der Recken barytoniin refrengissä:

Es ist nur einmal,
es kommt nie wieder,
denn jeder Frühling hat nur einen Mai!

Ruth naurahti pehmeästi ja sulki pianon.

— Huomaatteko minussa mitään erikoista? kysyi hän.

Luutnantit katsoivat häneen ihmeissään.

— Kapteeni Kuusisto sanoi minun sukkani olevan rikki, huokaisi Ruth. Hän on tarkkasilmäisin koko joukosta.

Hän kiiruhti huoneeseensa, ja vasta hänen kadottuaan älysivät toverukset hymyillä.

Jeder Frühling hat nur einen Mai, ajatteli Kuusisto. Ruth keskustelee teidän kanssanne ikäänkuin te olisitte hänen veljiään, mutta hän punastui äsken katsoessaan minuun.

Mieletön ajatus sai hänenkin kasvonsa kuumenemaan:

Tyttö pitää minua herrasmiehenä, ja hän uskoo, etten voisi jättää häntä, jos hänen onnistuisi vietellä minut!

12.

Kolme upseeria istui verannalla. Muratti ja viiniköynnös kiersivät sen seiniä, ja katosta riippui rapujuhlien muistona värikkäitä paperilyhtyjä. Kenraali ja Ruth olivat lähteneet autolla kylään viemään Ruthin ompelemia vaatteita hänen sotakummilapsilleen. Anton tuli ja toi viinipullon ja lasit. Kuusisto katsoi maantiellä kiitävää suurta, harmaata autoa. Se pysähtyi hetkeksi, kulki vielä onnahdellen satasen metriä ja jäi sitten hievahtamatta paikoilleen melkein kartanoon vievän koivukujan päähän. Kuljettaja astui ulos vaunusta ja alkoi tutkia konetta.

— Lyön vetoa, että se on armeijan auto, sanoi Kuusisto ajatuksissaan.

Luutnantit lopettivat keskustelunsa ja katsoivat maantielle. von der Recke maistoi asiantuntijan tavoin lasistaan.

— Oletteko aivan varma? kysyi hän. Minä en ainakaan näe SA-merkkiä tänne asti.

— Tuo vaunu kulkee bensiinillä. Kaikissa siviliautoissa on puukaasutin.

Selitys oli varsin yksinkertainen, eikä von der Recke väittänytkään vastaan.

Samalla hetkellä astuivat vaunusta sen matkustajat, sotilaspukuinen mies ja pitkä, solakka nainen. Kuusisto tunsi heidät heti. Brita ja tuomari Korpi olivat ajelulla; Britaa saattoi tavata melkein missä maankolkassa hyvänsä, eikä Kuusisto olisi ollut kovin yllättynyt, vaikka hänellä olisi ollut Iikkakin muassaan.

— Ruth ja kenraali palaavat, sanoi Vuorela.

Kenraali Lohjelmin auto ajoi paikalle. Ruth ja hänen isoisänsä pysähdyttivät vaununsa, ja he alkoivat tutkia armeijan autoa.

— Autoilijat ovat yleensä laupiaita samarialaisia toisiaan kohtaan, huomautti Kuusisto. He pysäyttävät ja tiedustelevat vaurion syytä, jos näkevät auton tienvieressä.

— Ruth aikoo ottaa vaunun hinatakseen, mutisi Vuorela.

Maantiellä pidettiin todellakin pieni sotaneuvottelu. Kenraali viittoi kepillään, ja haaksirikkoiset siirtyivät hänen vaunuunsa. Ruth ohjasi auton koivukujalle, ja he olivat tuossa tuokiossa kartanon portaiden edessä.

— Teidän tuttavianne, kapteeni, sanoi kenraali heidän tervehtiessään. Brita kätteli hiukan harmistuneena Kuusistoa.

— Meidän oli pakko tulla puhelimeen soittaaksemme

kaupungista autoa avuksemme. Vahinko, ettei kaikissa armeijan autoissa ole langatonta lennätintä. Älä ole noin hämmästyneen näköinen; ei ollut minun vikani, että vaunu lakkoili juuri kartanon kohdalla. Auto on all right, kuljettajaparka ei vain osannut arvioida oikein bensiinin riittäväisyyttä.

— Palaamme Helsingistä, selitti Korpi. Kirottua, että bensiinin piti loppua juuri kymmenen kilometrin päässä kotoa.

Kuusisto ei halunnut udella heiltä heidän matkansa syytä. Kenraali pyysi vieraita kotiutumaan, ja Ruth soitti kaupunkiin, että sieltä lähetettäisiin paikalle auto ja bensiiniä. Ruth oli välitön ja rauhallinen. Hän oli kotonaan ja uskoi voivansa pitää puolensa kenelle hyvänsä. Tohtori Storm sai tehdä hänestä katseellaan diagnoosin, jos häntä vain halutti. Hänen turvanaan oli isoisä ja tämä vanha linnoitus. Reservissä olivat kartanoa hallinneet kymmenen Lohjelm-sukupolvea, jotka hän saattoi loihtia avukseen jokaiselle askeleelleen.

Brita puristi reippaasti luutnanttien kättä; hänen olkapäällään riippui kamera, ja näytti melkein siltä kuin hänellä olisi ollut komentohihna ja pistoolikotelo. Kenraali sai suostutella häntä hetken, ennenkuin hän riisui päällystakin yltään ja suostui jäämään taloon. Kenraali oli hyvillään voitostaan.

—Maantie on autio, sanoi hän. On oikein nautinto ajaa omassa ylhäisyydessään.

— Nyt on polkupyöräilijöiden kulta-aika, huomautti Kuusisto. He ovat maanteiden herroja.

— Ja lehmät, lisäsi Brita. Ajoimme Helsingistä tullessamme suoraan karjalaumaan. Vähältä piti, ettei minun tarvinnut ruveta veterinääriksi.

— Meidän piirissämme oli muutamia vuosia sitten naispuolinen eläinlääkäri, hymähti kenraali. Hänellä oli tepsivä yleislääke kaikille sairaille elukoille.

— No mikä? kysäisi Brita.

— Kuula kalloon.

— Mixtura simplex, naurahti Brita ja otti savukelaatikon käsilaukustaan.

von der Recke ja kenraali kiiruhtivat antamaan hänelle tulta, kenraali ehti ennen. He siirtyivät kaikki olohuoneeseen. Kenraali taputti käsiään, ja Anton nouti viinin ja lasit verannalta.

— Meidän perhekummituksemme, sanoi Ruth Antonin poistuttua.

— Minä tunnen aina itseni avuttomaksi katsellessani miespalvelijoita, huokasi Brita. Me naiset olemme ylpeitä taloudenhoidostamme, mutta mies voittaa meidät tarjoilijanakin. Parhaiden keittokirjojen tekijätkin ovat miehiä.

— Mikään ei vedä vertoja valtamerilaivojen stewardeille, sanoi kenraali. Olen käynyt kerran Amerikassa, palasin sieltä Cunard-linjan vanhassa Mauretaniassa. Se ei ole mikään pieni purkki, mutta se horjui

myrskyssä kuin juopunut ja pani tarjoilijat koetukselle.

Brita oikaisi vartaloaan ja katsoi Ruthia miltei äidillisesti.

— Olen istunut itseni autossa kipeäksi, sanoi hän. Muuan antropologian professori kertoi kafferinaisten hyvän vartalon ja ryhdin johtuvan siitä, että he kantavat vesiruukkuja päälaellaan.

Ruth joutui hämilleen, ja hänen itseluottamuksensa alkoi järkkyä. Hänestä ei ollut oikein, että tohtori Storm oikaisi itseään ja puhui kafferinaisten hyvästä ryhdistä korostaakseen oman vartalonsa moitteettomuutta.

— Voimistelunopettaja kehoitti meitä tyttöjä kävelemään joskus kirja päälaella, mutisi hän.

Anton ilmoitti odotetun auton saapuneen. Kenraali puristi lämpimästi Britan kättä, ja Kuusisto saattoi hänet autoon.

— Kiitos kirjeestäsi, sanoi hän.

— Älä vain tule itserakkaaksi, vaikka tapaamisemme olikin näin teennäinen, tokaisi Brita. En todellakaan halunnut tulla tänne. Minä en järjestä yhtä kömpelöitä kohtauksia kuin sinä romaaneissasi. Syy oli autonkuljettajan, hän ei ottanut tankkiin tarpeeksi bensiiniä.

Kuusisto naurahti.

— Terveisiä Iikalle, sanoi hän. Käy poikaa silloin

tällöin katsomassa. Saan ensi vuonna Nobelpalkinnon ja korvaan ruhtinaallisesti vaivasi.

Korpi on kovin voitonriemuisen näköinen, ajatteli hän palatessaan sisään.

Ruth poistui huoneeseensa. Hän tunsi kärsineensä tappion, sillä tohtori Storm ei ollut kiinnittänyt mitään huomiota vanhaan herraskartanoon, jossa melkein jokainen vieras tunsi itsensä epävarmaksi. Tohtori Storm oli käyttäytynyt ikäänkuin kartano olisi ollut menneiden aikojen mitätön reliikki ja sitä hallinnut dynastia vain parvi tinasotilaita, jotka hän saattoi kaataa kumoon polkaisemalla jalallaan parkettiin. Tohtori Storm oli mailmannainen, ja hänen kauneutensa ja välittömyytensä oli riipaissut Ruthia, kun hän oli nähnyt tämän istahtavan hetkeksi verannalle. Ikkunalla, tohtori Stormin takana, oli ryhmä georgiineja, ja hänen kasvonsa ja musta tukkansa piirtyivät huikaisevan hienoina niiden punahehkuista taustaa vasten Ja hänen silmänsä! Ruth oli nähnyt hänen ja Kuusiston vaihtavan katseita vain kerran, mutta sekin jo kavalsi, että kapteeni oli varmaan joskus ollut tohtori Stormin budoaarissa. Oli huolehdittava, ettei Kuusisto pääsisi sinne enää toiste.

Ruth astui ikkunan luo. Hän puristi notkean ruumiinsa kylmään ruutuun ja tähysti kiinteästi puutarhaan. Hänen hartiansa olivat hennot, mutta hän piti päänsä pystyssä kuin uhalla, hänessä oli ryhtiä, ja hän

tiesi nyt, mitä hän tahtoi. Hän oli perijätär, hänellä oli valtaa. Hän oli viimeinen Lohjelm, kenraali rakasti häntä ja oli valmis täyttämään hänen kaikki toiveensa. Hän tiesi, millainen valtti hänellä oli kädessään, ja hän päätti panna sille kortille koko elämänsä. Rakkaus teki hänet itsekkääksi ja säälimättömäksi, hänen oli saatava omakseen juuri se mies, jonka hän oli valinnut.

Hänen kasvojaan poltti hänen muistaessaan viimeöistä untaan, ja hän painoi otsansa ikkunaruutuun. Kuusisto oli tullut jotakin salakäytävää pitkin hänen huoneeseensa, painanut sormen huulilleen ja kuiskannut: »Vaiti, Vivica herää!» Kuusisto oli sanonut kulkevansa unissaan, hän oli suudellut ja hyväillyt hänen rintojaan ja vartaloaan. Hänet oli vallannut selittämätön mielihyvä, ja hän oli tuntenut selvästi sylissään hänen ruumiinsa painon. Hän oli herännyt, hän oli haparoinut käsillään tyhjyyttä ja kuunpaistetta ja itkenyt.

Eroottisia unia! Ruth värähti ja kääntyi. Vastakkaisella seinällä oli Revonlahdella kuusitoistavuotiaana kaatuneen kornetti George Lohjelmin muotokuva, jonka ihmettelevät pojansilmät näkivät kaikkialle. Poika oli isoisän viittätoista vuotta nuoremman sisaren Vivican suojelusenkeli, Vivican, josta ei puhuttu ja jota ei tahdottu edes ajatella. »Vaiti, Vivica herää!» Ja tämä oli Vivica Lohjelmin makuuhuone. Se oli pu-

nainen, koko kalusto, vieläpä vuodekin oli ruusunpunainen. Hän istuutui vuoteen reunalle ja tunsi ruumiissaan aistillisen värähdyksen. Vuode oli kahdenmaattava. Vivica oli naimaton, ja Ruth muisti hänen äänensä inhoavan soinnun hänen huudahtaessaan: »Kuinka voi mennä naimisiin miehen kanssa!» Vivica oli lapsuudestaan asti ollut enfant terrible. Hänen ratsunsa oli hurja, ja kartanon alustalaiset kertoivat vieläkin, ettei hän milloinkaan pysähtynyt ja laskeutunut hevoseltaan veräjälle vaan ajoi sen ylitse. Hän oli kookas ja kaunis, hän oli luotu rakastettavaksi, mutta hänellä ei ollut miehiä. Hän oli usein Rivieralla, ja sieltä hän toi kamarineitonsa Marqueriten. Marquerite oli Vivican vastakohta, hän oli pieni, hiljainen ja hento, ja kultainen ristiinnaulitunkuva riippui hänen kaulassaan. Marqueriten tulo toi riidan. Isoisä oli sietänyt jotenkuten sisarensa hullutteluja, mutta kun Vivica majoitti kamarineitonsa omaan huoneistoonsa ja vieläpä nukkui hänen kanssaan samassa vuoteessa, niin se oli hänestä liikaa. Mutta Vivica piti päänsä. Eräänä yönä Ruth kuuli Marqueriten valittavan, ja heidän ollessaan seuraavana päivänä uimassa hän huomasi tytön olkapäässä mustelmia, jotka olivat kuin hampaiden jälkiä. Hän oli pelännyt Marqueriten puolesta, hän oli toivonut tytön pakenevan Vivican luota, mutta Marquerite suuteli vain ristiinnaulittunsa kuvaa entistä kiihkeämmin ja hypisteli rukousnauhaansa kuulustellessaan hänen ranskan-

tehtäviään. Mutta sitten näki isoisä Vivican syleilevän häntäkin, Ruthia, tavallista kiihkeämmin — Vivica oli välistä tukahduttaa hänet hyväilyihinsä — ja samana iltana kutsui isoisä sisarensa kirjastoon, jossa heillä oli katkera välienselvittely. Isoisän nyrkki pamahti pöytään, ja Vivica ja Marquerite lähtivät seuraavana päivänä Ranskaan. Sen jälkeen alkoi kiivas perintöriita, joka rikastutti kummankin puolen asianajajia. Isoisä hävisi, ja hänen oli myytävä tehtaansa tyydyttääkseen sisarensa vaatimukset. Ruth hymyili. Isoisä oli suuttunut ja luvannut »rykmenttinsä kunnian kautta» näyttää vielä tuolle »nuorelle parille», mutta Vivica ja Marquerite olivat turvassa Rivieralla, ja hänen oli alistuttava ja maksettava. Vuotta ennen talvisotaa pyysi Vivica isoisää ja häntä luokseen. He lähtivät heti matkaan, mutta Vivica kuoli päivää ennen kuin he ehtivät Rivieralle. Marquerite oli hukuttautunut, Vivica oli sairastunut ja kuollut käännyttyään vähän aikaisemmin katolilaisuuteen. Vanha, hienostunut jesuiittapater du Bois aivan säteili puhuessaan kerettiläisen pelastumisesta ja hänen aikomuksestaan mennä luostariin. Heidän veljeskuntansa tunnuslause oli: Omnia ad majore Dei gloriam. Kaikki Jumalan suuremmaksi kunniaksi. Isoisä hymähti alakuloisesti ja sanoi, että Vivicasta olisi tullut aivan erinomainen abbedissa, mutta Ruth arvasi isoisän pitäneen sisarensa roomalaiskatolisuuteen siirtymistä hänen viimeisimpänä hul-

lutuksenaan. Suvun kantaisä, kolmikymmenvuotisessa sodassa taistellut Jaakko Erkinpoika Ilves kääntyi varmaan haudassaan. Isoisällä ja jesuiittapaterilla — isoisä nimitti häntä paavin kevyen ratsuväen upseeriksi — oli pitkä salainen keskustelu. He erosivat puristaen liikuttuneina toistensa käsiä, eikä isoisä ruvennut riitelemään paterin kanssa Vivican roomalaiskatoliselle kirkolle testamenttaamasta omaisuudesta.

Ruth siveli silkkipeittoa kädellään: »Kuinka voi mennä naimisiin miehen kanssa!» Vivican ja Marqueriten lähdöstä oli kulunut jo kuusi vuotta, mutta tässä punaisessa budoaarissa oli heistä vielä jotakin jäljellä. Ruth värähti, ikäänkuin Vivican kauniit valkoiset hampaat olisivat uponneet hänen olkapäähänsä . . .

Hänen mieleensä juolahti äkkiä hullunkurinen ajatus, ja hänen täytyi nauraa ääneen. Isoisä, se vanha kettu! Heti Vivican ja Marqueriten lähdettyä kutsui isoisä heille hänen kahta vuotta vanhemman pikkuserkkunsa Erik Vuorelan. Hän käsitti vasta nyt, että Erik oli tarkoitettu jonkinlaiseksi vastamyrkyksi Vivican turmiollista vaikutusta vastaan. Hän naurahti toistamiseen. Pikkuserkku parka! Isoisä oli heittänyt heidät toistensa syliin, ja pikkuserkku oli saanut olla hänen kavaljeerinaan sekä kotona että Rivieralla. Mutta Erik oli ritari peloton ja moitteeton, hänen päähänsä ei milloinkaan pälkähtänyt sammuttaa valoja

syleilläkseen ja suudellakseen hämärässä. Eikä hän itsekään tuntenut silloin pikkuserkkuunsa sen suurempaa kiintymystä kuin nytkään. Hän piti Erikistä vain siksi, että poika oli reilu toveri ja että isoisäkin luotti häneen täydellisesti. Professori Steiner, hänen viisikymmenvuotias pianonsoitonopettajansa, joka oli viettänyt heillä kaksi kesää, kiinnosti häntä paljon enemmän. Professorin kädet olivat harvinaisen kauniit, ja hän oli joskus ajatellut, miten hurmaavalta tuntuisi, jos ne hyväilisivät häntä. Koulussa oli poikien ja tyttöjen välillä vain harvoja intiimejä suhteita, ja hän oli silloin vielä kovin nuori, hänhän ei ollut vielä seitsemäätoista tullessaan ylioppilaaksi. Mutta Kaija ja Fakiiri! Vanha matematiikanlehtori Pythagoras sairasti vuoden, ja hänellä oli sijainen, jota nimitettiin ensin Lavennetuksi Pythagoraaksi ja sitten vain Lavennetuksi. Sekin tuntui liian pitkältä, ja lopulta vakiintui maisterin nimeksi Fakiiri. Hän oli vivööri, hänen silmänsä olivat mustat, ja hän tuijotteli joskus häpeämättömästi Kaijaa, joka istui etupenkissä tyhmänä ja upeana. Kaija alkoi ottaa Fakiirilta tunteja, ja hänen arvosananansa nousivat. Tytöt sanoivat, että Fakiiri antoi hänelle kotitehtävät jo etukäteen, ja pojat, luokan matemaatikot, olivat katkeroituneet kierosta pelistä. He hyväilivät Kaijaa julkeasti ja nimittivät häntä hänen rehevyytensä takia Imettäjäksi. »Enkö sitä sanonut», kuiskasivat monet tytöt, kun Fa-

kiiri korjasi rakastajattarensa ja vei hänet dosentin rouvaksi Helsinkiin.

Ruth hyväili jälleen silkkipeittoa. Hän ja Kuusisto? Tai oikeammin ensiksi hän ja Iikka. Hän oli tyttöjen kanssa mennyt kouluun, kun he olivat nähneet kadulla pienen, itkevän miehenalun. He olivat kerääntyneet pojan ympärille — kaikki tytöt pitivät avuttomista pikkulapsista — ja hän oli ottanut sen syliinsä ja he olivat yhdessä vieneet eksyneen kotiinsa. He olivat kaikki myöhästyneet koulusta ja saaneet jälki-istuntoa siitä laupeudentyöstä. Sen jälkeen piti hän aina makeisia taskussaan, ja hänen sydämensä jyskytti ilosta, kun Kuusisto nosti hänelle ohikulkiessaan hattuaan. Hän hankki itselleen kaikki Kuusiston kirjoittamat romaanit. Kerran oli kokeissa aiheen nimenä »Kirjastoni kallein aarre.» Se oli aasinsilta, pons asinorum, se oli tarkoitettu heikoimmille kynäilijöille. Hän kirjoitti eräästä Kuusiston romaanista. Suomenkielen maisteri nauroi ja sanoi hänen käsittäneen romaanin allegorian hiukan omalaatuisesti, mutta antoi kuitenkin kiitettävän arvosanan hänen tekeleestään.

Ja sitten... Hän kieltäytyi muistelemasta, että hän oli kerran tarjoutunut Kuusistolle. Tohtori Storm, hän oli varmaankin omistanut hänet muutenkin kuin vain ajatuksissa ja unissa. Hän nousi ja avasi suuren kaapin, jossa oli Vivican vaatevarasto. Se oli nykyään

hänen aarreaittansa. Isoisä oli ensin kieltänyt häntä käyttämästä Vivican vaatteita, mutta hänen oli pakostakin turvauduttava niihin, sillä hänen omansa olivat käyneet liian pieniksi ja uusia oli mahdoton saada. Vivica pukeutui miehisistä taipumuksistaan huolimatta aito naisellisesti, ja hän sanoikin joskus, ettei Schiaparelli vaatetttanut yksinomaan Windsorin herttuatarta. Useimmat puvut olivat olleet Vivican yllä vain kerran tai kahdesti, jotkut olivat aivan käyttämättömiä. Ruth silmäili ihastuttavaa duchesse-leninkiä, mutta siirsi sen sitten syrjään. Hän ja Vivica olivat samankokoiset, hänen tarvitsi vain muodistaa vaatteet pukeakseen ne ylleen. Tuo ruusunpunainen, yksinkertainen iltapuku sopi sinänsä. Hän irroitti sen kannattimesta ja heitti vuoteelle. Se sopi vuoteen väriin, se oli tehty aivan kuin koko tätä huonetta varten.

Hän avasi toisen kaapin ja valitsi vielä samanväriset sukat ja kengät. Hänen tuli kuuma ja tukahduttava olla, hän riisuutui nopeasti aivan alasti, mutta veti sitten punaiset silkkisukat jalkoihinsa. Ne olivat ihonmukaiset ja pysyivät ylhäällä itsestään; kengät olivat hiukan liian pienet, ja peilistä hän näki niiden ranskalaisten korkojen tekevän itsensä entistä pitemmäksi ja solakammaksi. Lohjelmit olivat pudonneet pirun pussista. »Kerro mulle, kuvastin, ken on kaikkein kaunehin!» Ruth naurahti. Vivica oli varmaankin ollut vielä ihanampi, mutta hän oli jo kuollut, eikä

hän olisi eläissäänkään alentunut kilvoittelemaan miehen rakkaudesta. Mutta tohtori Storm? Oli mahdollista, että Kuusisto asetti tohtori Stormin kypsyneen vartalon hänen hoikan tytönruumiinsa edelle. Hän oli sentään kauniimpi kuin moni muu, tytöt olivat uimarannalla aina ihailleet häntä ja nimittäneet häntä Najadiksi. Hän tunsi mielihyvää sivellessään kädellään alastonta vartaloaan. Narkissos oli ihaillut itseään lähteestä ja muuttunut viimein kukaksi. Helleenit osasivat antaa arvon kauneudelle. Ja rakkaudelle. Kahden rakastavaisen yhtyminen ei herättänyt noina antiikin aikoina pahennusta, vaikka se olisi tapahtunut julkisesti. Hän hyväili kädellään rintojaan. Rintatuet? Mitä hän niillä teki? Hänen ihonsa oli nuori ja kiinteä, häntä ei voinut sanoa imettäjäksi. Olikohan siinä perää, että helleenirunoilijat muovailivat viinimaljansa käyttäen mallina rakastettunsa rintaa? Juopuisikohan Kuusisto hänen rintansa mukaisen maljan rakkausjuomasta?

Häntä alkoi ujostuttaa, hän pujotti ruusunpunaisen Schiaparellin nopeasti ylleen ja alkoi korjata tukkaansa. Kas noin. Kampaus a la Louis Gervais. Hänen vartalonsa ääriviivat kuulsivat ohuen silkin lävitse. Tähän pukuun ei ollut yhdenkään miehen käsi koskenut, ei ainakaan silloin, kun se oli verhonnut tuon syntisen Vivican vartaloa.

Oli puolipäivä, kello löi juuri kaksitoista. Syysau-

ringon valo häilyi huoneessa himmeänä kuin kuunpaiste. Nyt ei ollut iltapuvun aika, mutta hänhän olikin vain mannekiini, hän halusi vain koettaa, miten se sopi hänelle. Pitäisiköhän Kuusisto tästä Schiaparellista? Tietenkään ei Kuusisto välittänyt hänestä, mutta ehkä hän piti tästä puvusta...

Biljardisalista kuului pallojen kolinaa. Kenraali, Vuorela ja von der Recke pelasivat carambolia Antonin ollessa markööринä. Kuusisto istui olohuoneessa ja poltti savuketta. Hän oli siirtänyt lepotuolin mielipaikalleen ikkunan ääreen.

— Mitä pidät tästä Schiaparellista vuodelta yhdeksäntoistasataakolmekymmentä ja viisi? kysyi Ruth mustan odotuksen vallassa.

Kuusisto katsoi häntä lumottuna. Savu leikki ja tanssi, se muodosti kuvioita, siitä sukeutui vartalo, pää, silmät tukka. Kädet ojentuivat ja suu hymyili.

— Pieni noita, sanoi hän.

Kevyt henkäys hajoitti savukuvion. Ruth hiipi hänen luokseen.

— Sinä istut itseesi syventyneenä kuin ooppiuminpolttaja, sanoi hän hellästi. Mitä sinä ajattelet? Antaisin paljon sinun ajatuksistasi.

— Ooppiuminpolttaja polttaa tavallisesti niin kauan, että näkee lohikäärmeiden tanssivan katonrajassa, mutisi Kuusisto voimatta irroittaa katsettaan Schiaparellista.

Ruth hymyili ja puristi hänen käsivarttaan.

— Sinä ajattelet minua, sanoi hän.

— Sinä et ole lohikäärme, sinä olet seireeni, pieni noita, vastasi Kuusisto tuntien kiusausta vetää tyttö syliinsä.

Ruth huokasi.

— Pieni noita! Oi, minä haluaisin olla sellainen kuin tohtori Storm.

— Onko tohtori Storm suuri noita?

— Hän on. Ainakin hän on la belle dame sans merci.

— Grande dame, oikaisi Kuusisto.

— Elle n'est pas belle, elle est pire, sanoi Ruth hiukan katkerasti.

— Luulen todellakin, että hän kykenisi puhumaan Vuorelan ja von der Recken pyörryksiin kymmenessä minuutissa.

— Entä sinä? Voisitko sinä vastustaa häntä kauemmin kuin kymmenen minuuttia?

— Me olemme tunteneet toisemme lapsesta asti.

— Onko se jonkunlaista vastamyrkkyä?

Kuusiston kasvoja poltti hänen katsellessaan Ruthia. Hän tulee ja istuutuu minun syliini, ajatteli hän. Hän tulee!

Ruth katsoi puistoon.

— Näetkö tuon sireenimajan? Siinä on kesäisin kiitäjäperhosia. Niitä ei kukaan saa koskaan kiinni.

Hän tuli hänen syliinsä. Kuusisto syleili häntä voi-

makkaasti. Ruthin nuori iho tuoksui, ja Kuusisto tunsi käsissään, kuinka kaunis hän oli.

— Pieni kiitäjäperhonen, sanoi hän käheästi.

— Tule minun huoneeseeni, kuiskasi Ruth.

— — —

Ovelle koputettiin. Kenraali astui sisään biljardisauva kädessään. Hänen kasvonsa olivat tyynet, mutta Kuusisto huomasi, että vanha upseeri oli vieläkin täysin odottamattomien tilanteiden tasalla ja arvioi ne nopeasti ja oikein.

Ruth oli aivan rauhallinen, hän korjasi pukuaan ja nojautui ujostelemattomasti Kuusistoon. Kenraali alkoi liiduta biljardisauvaansa.

— Mitä arvelette erästä biljardia, kapteeni? kysyi hän. Olen aikoinani ollut rykmenttini mestari ranskalaisessa carambolibiljardissa, eikä käteni vapise vieläkään. Luutnanteista en saa vastusta, mutta Anton juorusi teidän pelaavan erinomaisesti. Emmekö koeta, kumpi meistä pääsee ensiksi sataan pisteeseen?

13.

Kenraali istui myöhään illalla työpöytänsä ääressä ja katseli sisarvainajansa pientä, kapeakehyksistä valokuvaa. Vivica muistutti tavattomasti Ruthia, ainoastaan pitkä tukka ja outo puku juorusivat, että kuva oli otettu paljon ennen hänen pojantyttärensä syntymää. Hän aukaisi kehyksen. Kuvan takana oli vain nimi Vivica ja vuosiluku 1904. Vivica oli syntynyt v. 1886, hän oli siis tätä valokuvaa otettaessa ollut täsmälleen yhtä vanha kuin Ruth oli nyt.

Hän huokaisi ja asetti kuvan takaisin entiselle paikalleen. Hänen muistiinsa palautui toinen henkilö, Pierre du Bois. Hän oli tavannut du Bois'n ensiksi vuonna 21, ei, vaan 22, vuotta ennen Ruthin syntymää. Hän ja du Bois olivat olleet Monte Carlossa, he olivat pelanneet rulettia pienin panoksin ja hävinneet kumpikin. Hän oli ystävystynyt pienen ranskalaisen kanssa, häntä miellytti ukon älykkyys ja hänen korrekti käytöksensä. du Bois oli jesuiittapater, ja hän pyydysti Rivieran hienoston sieluja. Hän kohtasi paterin jokaisella Ranskan-matkallaan; kerran he tapa-

sivat toisensa Helsingissä, ja he kuuntelivat yhdessä sotilassoittoa Kappelissa. Jesuiittajärjestöä sanottiin paavin kevyeksi ratsuväeksi, pater du Bois oli sen upseeri, ja hänet voitiin heittää tuleen milloin ja minne hyvänsä. Hänellä ei ollut perhettä, ei omaisuutta eikä isänmaata. Hänen järjestönsä oli organisoitu sotilaallisesti, ja esimiehen käskyjä toteltiin ehdottomasti. Protestantit nimittivät sellaista alistumista kadaverikuuliaisuudeksi, mutta paterissa oli kuitenkin jotakin, joka viehätti kenraalia. Tuo moitteettomasti pukeutuva maailmanmieskin oli tavallaan sotilas ja kavaljeeri, vaikkei hänellä ollutkaan univormua.

Kenraalin mieleen muistui muuan sotateoreetikko. »Ilman riittävää ratsuväkeä harhailee paraskin armeija kuin sokea». Se mies ei tietänyt vielä mitään tankeista, lentokoneista eikä radiosta.

Kuusi vuotta sitten katkesivat hänen ja Vivican välit lopullisesti, ja sisar matkusti ystävättärineen Rivieralle. Marquerite teki siellä itsemurhan ja pian sen jälkeen sai hän pater du Bois'n sähkösanoman, jossa kerrottiin hänen sisarensa olevan kuolemaisillaan. Silloin oli joulukuu, Ruthilla oli lomaa, ja hän otti tytön mukaansa. Ruth halusi nähdä Rivieran talvella. He olivat tulleet liian myöhään; pater du Bois kertoi Vivican nukkuneen rauhallisesti ainoan autuaaksitekevän kirkon helmaan ja testamentanneen omaisuutensa jollekin katoliselle hyväntekeväisyysjärjestölle. Lisäksi

pater kertoi Vivican suunnitelleen luostariinmenoa. Vivica nunnaksi! Hän oli vähällä menettää malttinsa ja sanoa du Bois'ille, mitä hän ajatteli »ketuista, jotka hävittivät meidän Herramme viinimäkeä.» Kaikeksi onneksi hän ei ollut sentään puhunut mitään. Illalla hän istui tuon elegantin Taivaan Luotsin kanssa Vivican huvilassa viinilasin ääressä ja kuunteli hänen kertomustaan sisarensa viime hetkistä. Pater teki Vivicasta hämmästyttävän oikean diagnoosin ja vihjasi sen lisäksi, että Ruthia uhkasi sama sairaus. Pater kuunteli hänen vastaväitteitään maltillisena ja kostutti silloin tällöin viinillä huuliaan. Vihdoin hän sanoi hiljaa, aivan kuin puolustaakseen itseään: »Ennen kääntymistäni olin gynekologian professori Parisissa.»

Hän palasi Cannes'ista masentuneena enemmän Ruthin kohtalon kuin Vivican kuoleman johdosta. Hän ja Ruth olivat kahden maailmassa, hänen vaimonsa ja Ruthin äiti olivat kuolleet jo aikoja sitten. Kuka olisi tarpeeksi hienotunteinen kertomaan Ruthille häntä uhkaavasta vaarasta? Pappi? Lääkäri? Hän ei rohjennut itse eikä hän pitänyt ketään muutakaan soveliaana selostamaan noin arkaluontoisia asioita. Pater du Bois selitti sairauden olevan enemmän psyykillistä kuin fyysillistä laatua, ja hän sanoi sen puhkeavan jo puberteetti-iässä. Pater oli siitä hyvin perillä ja väitti sen olevan kaikkien »vanhojen sukujen» vitsauksena. Kenraalin mieleen juolahti äkkiä, että du Bois näytti

itsekin degeneroidulta. Eikö muuan markiisi du Bois survaissut joskus turnajaisissa erästä Ranskan prinssiä niin rajusti satulasta, että tämä menetti henkensä? Vai oliko se kovakätinen ritari Montgomery? Lohjelmien aatelius ei ollut peräisin keskiajalta asti, mutta suvun kantaisä, Jaakko Erkinpoika Ilves, nai Kristina Hornin ja sai hänen myötäjäisinään Koskelan. Sen jälkeen oli sukuun tullut Fleming, Tott ja Stuart. Ja ranskalaista hugenottiverta myöskin. Hitto vieköön, oli vaikea tietää, mitä perua nuo ulkomaalaiset oikeastaan olivat. He sanoivat paenneensa kotimaastaan uskonvainojen takia, mutta aivan yhtä hyvin he saattoivat olla etsintäkuulutettuja hevosvarkaita.

Kenraali rypisti otsaansa. Hän oli Vivican tragedian peloittamana siirtänyt Ruthin heti tyttökoulusta yhteiskouluun ja hankkinut hänen kesätoverikseen hänen pikkuserkkunsa Vuorelan. Hän oli antanut lasten olla kahden aivan kuin paratiisissa, ja hän oli soimannut itseään joskus parittajaksi. Sitten hän oli sanonut Ruthille, että hän katui poikaansa kohtaan osoittamaansa kovuutta ja että hän salli hänen valita puolisokseen kenet hän vain halusi. Pelkkää pötyä! Mahtoikohan Ruth uskoa hänen naivia selitystään? Hitto vieköön, poika oli ollut lurjus, häntä ei milloinkaan kaduttanut se, että hän oli ajanut hänet revyytähtineen tiehensä. Poika oli väärentänyt isänsä nimen, mutta se jäisi Ruthin takia iäksi salaisuudeksi. Miljoonan

frangia. Pitäköön poika vain marttyyrikruununsa. Ja vaikka hän olisi menetellytkin väärin poikaansa kohtaan, niin hän ei olisi milloinkaan uskonut Ruthin kohtaloa kokonaan hänen omiin käsiinsä. Ruth oli nuori ja kokematon, ja hän rakasti pojantytärtään myöskin järjellään eikä ainoastaan sydämellään.

Hän oli voittanut tänään luutnantit biljardissa ja hakenut sitten Kuusistoa pelatakseen hänenkin kanssaan. Kapteeni ei ollut olohuoneessa ja hän meni oudon levottomuuden valtaamana Ruthin makuukamariin. Ovi ei ollut lukossa. Ruthilla oli yllään Vivican puku, hän näytti siinä melkein alastomalta. Ruusunpunainen silkki oli rypistynyt... Fait accompli... Hän ajatteli katkeroituneena, ettei naisella ollut oikeutta kosia. Kaksoismoraalissa oli jotakin mätää. Oli väärin, että naisen täytyi turvautua vaatteisiin ja kosmeettisiin aineisiin ja korostaa sukupuolista eroavaisuuttaan kiihoittaakseen miehen eroottisia tunteita. Hän huokasi. Niin oli ollut ennen, ja niin kai tulisi olemaan aina. Se oli kumoamaton luonnonlaki.

Hän ja Kuusisto menivät ja pelasivat erän biljardia. He löivät kumpikin hiukan epävarmasti, mutta hänelle tuotti lopulta jonkinlaista lohdutusta se, että hänen onnistui sentään nipin napin voittaa kapteeni, joka oli äsken muuttunut Ruthin ihailijasta hänen rakastajakseen. Ruth ja Kuusisto olivat illalla kuin Anna Karenina ja ruhtinas Vronski tanssiaisissa — he eivät

nähneet ketään muuta kuin toisensa. Kenraali hymyili. Ruth suuteli häntä poskelle ennen nukkumaanmenoaan ja kysyi, miksi hän oli tullut huoneeseen koputtamatta ensin ovelle. Hän oli jäänyt sanattomaksi. Hän oli koputtanut, mutta he eivät olleet kuulleet. Sitäpaitsi oli silloin ollut keskipäivä eikä keskiyö.

Ruth oli välttänyt Vivican kohtalon, ja kenraali tunsi vapautuneensa painajaisestaan. Hänen mielensä oli kuitenkin hiukan apea. Hän oli pitänyt Ruthia omana lapsenaan, ja hän aavisti, että tyttö oli loitonnut hänestä ainiaaksi. Oli mahdotonta pysäyttää ajan kulkua. Hänen oli nyt valmistauduttava siihen, että Kuusisto valtaisi hänen paikkansa. Kapteenilla oli poikakin, ja tämä oli myöskin otettava huomioon. Luojan kiitos, että Ruth piti lapsista. Ruthin ja Kuusiston — tai ainakin toisen heistä — oli jätettävä taideharrastuksensa ja omistauduttava kokonaan kartanolle. Jättäköön Ruth musiikin, hän liikkui sittenkin todellisemmalla maaperällä kuin hänen tuleva miehensä. Ruthin omistamisvaisto oli ainakin Kuusistoon nähden hyvin voimakas. Hän kykenisi kyllä hallitsemaan ja hoitamaan kartanoa, kunhan hän vain pääsisi alkuun. Kihlausaika oli supistettava mahdollisimman lyhyeksi, ja se kävikin hyvin päinsä tähän maailmanaikaan, jolloin oli mahdotonta pitää yhtä komeita häitä kuin ennen. Kuusiston poika sopi paashiksi, ja kartanosta löytyi kyllä morsiuspukuun ja -huntuun vaa-

tetta. Luutnanttien loma loppui ylihuomenna, ja he palaisivat joukko-osastoihinsa. Maurit olivat tehneet tehtävänsä, he saivat mennä. Hän rypisti kulmiaan. Vuorela oli viettänyt toissa kesänä kahden viikon loman kartanossa. Hän oli majoittanut hänet Ruthin makuuhuoneen viereiseen kamariin ja jättänyt välioven avaimen luutnantin puolelle. Se seikka oli tuottanut hänelle tarpeettomia omantunnontuskia.

Hän nousi, avasi kassaholvin, jossa hän säilytti sukukalleuksiaan, ja otti sieltä kultaisen morsiuskruunun. Se oli kreivillinen — hänen vaimonsa oli syntyisin kreivitär — mutta Ruthin oli käytettävä sitä, sillä Vivica oli kerran pudottanut Lohjelmien morsiuskruunun säpäleiksi lattialle. Vivica teki sen tietenkin tahallaan, hän aivan inhosi kaikkea avioliittoa koskevaa. Olivatkohan kaikki emansipeeratut abnormeja? Hän otti liinan ja pyyhki sillä hellästi korua. No niin. Ruth oli kyllä kreivillisenkin kruunun arvoinen.

Kruunu oli vähällä luiskahtaa hänen käsistään, ja hän asetti sen varovaisesti entiselle paikalleen. Kassaholvi sulkeutui oudosti kumahtaen. Hän säpsähti, hänen käsiään palelsi. Mitähän, jos hän pyytäisi Antonin keittämään itselleen vielä teetä? Anton oli kuin pöllö, hän valvoi yöt läpeensä ja liikkui sitten päivisin kuin unissakulkija. Hän muutti kuitenkin mieltään, meni makuuhuoneeseensa ja alkoi riisuutua. Hän joutaisi pian lähtemään, sillä pater du Bois oli saanut pitkän

nenän. Lohjelmien luita oli kaikkialla keski- ja itä-Euroopassa; kuudesta kenraalistakin oli vain kaksi haudattu kotimaan multiin. Hän oli seitsemäs, ja hän saisi kuolla omaan vuoteeseensa. Hän muisteli omia taistelutantereitaan. Mandshuria, Karpaatit, Kaukasia. Uneen vaipuessaan hän palasi jälleen Mandshuriaan ja ajatteli veljeään Jakobia, rykmentinkomentajaa, joka kuoli Lohjelmien tapaan saappaat jalassa. Veli haavoittui kuolettavasti Jalu-joella, ja kreikkalaiskatolinen pappi lohdutti häntä hänen viime hetkillään. Jakob oli vapaa-ajattelija, mutta hän kuunteli kärsivällisesti papin puhetta haudantakaisesta elämästä. Vähän ennen kuolemaansa hän avasi silmänsä ja sanoi rauhallisesti: »Minä siirryn reserviin.»

14.

Kuusisto päätti seuraavana aamuna käydä kaupungissa. Hän lupasi palata pian, hänen oli selvitettävä vain joitakin asioita kustantajansa kanssa. Ruth aikoi tulla häntä saattamaan, mutta puukaasutin meni epäkuntoon, ja tyttö ja luutnantit jäivät touhuamaan sen kimpussa. Kenraali lähti hänen kanssaan linja-autolle. Se oli nykyajan tavan mukaan myöhässä, ja he odottivat ja tupakoivat hetken äänettöminä. Kartanon päärakennuksen silhuetti piirtyi syystaivasta vastaan, ja pihalla näkyi puiden välistä auto ja kolme sen ympärillä häärivää henkilöä.

He olivat kumpikin ajatuksissaan. Kenraali leikki kepillään ja tyrkkäsi pienen kiven maantieltä ojaan. Muuan Jaakko Erkinpoika Ilves — aateloituna Lohjelm — oli ratsastanut neljättäsataa vuotta sitten ristiin rastiin läpi Saksan ja käväissyt kerran Böhmissäkin. Nyt hääri kartanon pihalla nuori junkkari, joka voi nimestään päätellen olla hyvinkin niiden ritarien jälkeläisiä, joiden haarniskoita Jaakko Eerikinpojan säilä oli halkonut. Hänellä ei ollut korskuvaa sota-

ratsua, hän hyökkäsi panssarivaunussa, jota hakkapeliitta Jaakko Erkinpoika Ilves — aateloituna Lohjelm — olisi varmaankin pitänyt ilmestyskirjan verisenä petona. Oli jotakin luonnotonta siinä, että hän tavoitteli viimeisen Lohjelmin pojantytärtä ja aikoi salakuljettaa hänet ulkomaille. Kenraali iski jälleen kiven maantienojaan aivan kuin krokettipallon. Onneksi ei Ruth sentään välittänyt hänestä. Mutta tyttöä ei miellyttänyt tuo toinenkaan luutnantti, jolla oli kuitenkin Jaakko Erkinpojan verta suonissaan ja jonka hän oli tuntenut lapsuudestaan asti. Vuorela oli herrasmies, mutta jos Ruth olisi uhrannut edes puoletkaan siitä kurtiisista luutnantille, minkä hän käytti Kuusiston voittaakseen, niin olisivat he jo kihloissa. Vieras viehättää... No niin, olisihan siinä voinut käydä hullumminkin. Tapaus Vivica ei toistunut, perintöruhtinas ilmestyisi aikanaan ja isoisä saisi siirtyä rauhassa reserviin. Tout passe, tout casse, tout lasse. Kaikki päättyy, kaikki särkyy, kaikki sammuu.

Suuri, kaksimoottorinen lentokone kiiti matalalta heidän ylitseen. Se liikennöi Helsingin—Tukholman linjalla, ja sen oli Hangon takia kaarrettava näin kaukaa sisämaasta. Maantien vieressä tehtiin kartanon syyskyntöjä, useat hevosparit ja puukaasuttimella käyvät traktorit käänsivät peltoa. Maa oli hiukan roudassa. Kauempana niityllä oli muutamia ayrshirelehmiä jaloittelemassa, ja ruskean ja valkoisen väriset

eläimet loistivat syysauringossa kuin suuret, kirjavat kukat.

He vaihtoivat muutamia merkityksettömiä sanoja säästä. Linja-auto saapui vihdoinkin, ja Kuusisto puristi kenraalin kättä. Vaunun jo lähdettyä liikkeelle näki Kuusisto Ruthin ajavan autonsa pihalta tielle. Huomattuaan hänen jo kadonneen heilutti tyttö hänelle kättään jäähyväisiksi. Kuusiston mieleen piirtyi auton ikkunasta vielä toinenkin häviämätön kuva: vanha kenraali, joka jäi katsomaan hänen lähtöään ryhdikkäänä ja suoraselkäisenä.

Kuusisto tunsi äkkiä tavatonta väsymystä. Hän ei ollut nukkunut viime yönä tuntiakaan, hän ei ollut edes riisuutunut. Kuu paistoi hänen makuuhuoneeseensa, hän siirsi lepotuolin ikkunan ääreen ja alkoi tuijottaa puistoon. Kullattu lasipallo loisti maagillisesti kuin suuri kiiltomato, ja hänen onnistui lepuuttaa siinä hetken ajatuksiaan. Sitten hänen mieleensä juolahti, että kiiltomadon lyhty olikin vain merkkivalo, jolla toinen sukupuoli houkutteli toista luokseen. Samanlaiset virvatulet paloivat kaikkialla luomakunnassa. Hänen ajatuksensa alkoivat kiertää entistä taikaympyräänsä ja se circulus vitiosus oli Ruth.

Ruth oli antautunut hänelle ilotytön ujostelemattomuudella, Ruth oli hyväillyt häntä intohimoisesti ja mukautunut hänen kaikkiin mielitekoihinsa aivan kuin rutinoitu rakastajatar. »Hehku kuoleman kynnyksel-

lä.» Elämä ja kuolema kamppailivat keskenään, kaikkialla maailmassa sodittiin, tännekin kuului tykkien kumua, ja joskus tuntui siltä, etteivät puutarhassa tuoksuneet yksinomaan lahoavat lehdet, vaan tuuli toi hautuumaan tuntua kaukaisilta taistelutanterilta. Ruthin antautumisen saattoi ymmärtää ja selittää sodan taustaa vasten, sillä hän oli nainen, hänen henkinen ja ruumiillinen rakenteensa oli heikko ja hauras. Hän oli herkkä ulkomaailman vaikutuksille. Mutta mies? Kuusisto huomasi seuranneensa luonnon virvatulta ja purjehtineensa karille. Hän tunsi menetelleensä ryhdittömästi, hän ei voinut päästä itsesyytöksestään selittämällä olleensa sokeasti rakastunut, hänhän oli tyttöä kaksi kertaa vanhempi. Kohtaus Ruthin makuuhuoneessa ei ollut puolustettavissa, olkoonpa niinkin, että kenraali oli antanut pojantyttärelleen vapaan valintaoikeuden. Se ei ollut ainoastaan vieraanvaraisuuden väärinkäyttämistä, se oli jotakin paljon julkeampaa. Se oli petos, se oli toisen luottamuksen pettämistä. Kenraalihan ei ollut mikään vapaan rakkauden apostoli, hän oli vain luottanut häneen miehenä ja uskonut, ettei hänen vieraansa menettelisi kunniattomasti, vaikka Ruth palaisi kuinka houkuttelevana virvaliekkinä hyvänsä. Mutta kenraali Lohjelm oli myöskin kenraali Jefta, ja se teki probleeman yhä mutkikkaammaksi. Kuusisto oli suhtautunut epäuskoisesti Ruthin kertomukseen isoisänsä lupauksesta, ja ken-

raalin yllätettyä heidät makuuhuoneesta hän oli odottanut kohtausta. Kaikkihan oli päivänselvää; kenraalin ei tarvinnut olla ajatustenlukija voidakseen päätellä, mitä tuossa punaisessa huoneessa oli tapahtunut. Hän luuli kenraalin vaienneen Ruthin takia ja ottavan asian esille biljardisalissa, jossa he olivat kahden. Ruth oli puhunut totta; kenraali oli antanut sanansa, niin uskomattomalta kuin sellainen lupaus oli Kuusistosta tuntunutkin. Kenraali oli kukistanut hänet ranskalaisessa carambolibiljardissa, vaikka hänkin oli koettanut keskittyä niin hyvin kuin oli kyennyt. He eivät olleet puhuneet tavuakaan mistään muusta kuin pelistä.

Kenraalin saattaessa häntä äsken autolle oli hän uskonut — ja melkein halunnutkin — että vanhus olisi vihdoinkin ottanut asian puheeksi. Kenraalin vaiteliaisuudessa oli jotakin salaperäistä. Jos hän olisi moittinut tai jos hän olisi vaatinut edes selitystä, niin Kuusisto olisi tuntenut siitäkin jotain helpotusta. Kenraali ajatteli kiihkeästi asiaa; Kuusisto näki hänen iskevän kepillään kiviä, ja hän aivan toivoi, että lyönti olisi sattunut häneen. Mutta heidän erotessaan oli kenraalin kädenpuristus ollut luja ja lämmin, ja hänen harmaat silmänsä näyttivät melkein hymyilevän. Kenraali piti selvästi häntä tulevana sukulaisenaan. Olikohan ukko tullut vanhuudenhöperöksi? Vuosi vanhentaa vanhan, kaksi kasvattaa lapsen. Mutta kyke-

nikö vanhuudenhöperö ampumaan kaksoislaukauksia peltokanaparviin? Tai pelaamaan shakkia ja biljardia? Mahdotonta. Vai ajatteliko kenraali, ettei mikään rakkaudentyö ollut moitteettomasti taistelleelle upseerille liian suuri ja että haavoittuneella sotilaalla oli ensimäisen yön oikeus — jus primae noctis — hänen pojantyttäreensä? Mutta luutnantti Vuorela? Hänkin oli haavoittunut, ja Kuusistosta tuntui siltä kuin kenraali olisi nähnyt Ruthin vuoteessa mieluummin Vuorelan kuin hänet. Ei, ei ollut mitään muuta vaihtoehtoa, oli vain uskottava, että kenraali Lohjelm oli todellakin kenraali Jefta ja että hän aikoi järkkymättömästi pitää pojantyttärelleen antamansa lupauksen.

Kuusisto hengähti raskaasti. Hän oli menettänyt itsekunnioituksensa. Ruthia ja kenraalia saattoi vielä jotenkin ymmärtää, toinen oli vanhus ja toinen oli rakastunut, kokematon tyttöhupakko. Hän oli mies, hän oli parhaassa iässään, ja hänen olisi pitänyt voida hillitä itseään.

»Kaikki te miehet olette samanlaisia sikoja!»

Auto saapui kaupunkiin, ja epätasaiset katukivet tärisyttivät vaunua. Kuusisto meni autoasemalta suoraan kotiinsa. Iikka tervehti häntä oikealla intiaanikiljunnalla.

— Olitko sinä sodassa, isä? kysyi Iikka.

Isä hymähti.

— Melkein. Mutta minun täytyi peräytyä aivan epäjärjestyksessä.

— Siiri sanoi, ettei isä peräydy koskaan, väitti poika epäuskoisena.

— Kylläpä sinä olet kasvanut, sanoi isä nostaen hänet syliinsä.

— Minä olen syönyt Brita-tädin maksaöljyä joka päivä, kertoi poika. Brita-täti sanoi, että minä olen tullut paljon painavammaksi. Hän nostaa minut ihan ilmaan. Koetappas, jaksatko sinä.

Isä koetti.

— Käykö Brita-täti sinua usein katsomassa? kysyi hän.

Poika osoitti päätään silmät suurina.

— Hän ei tule tänään. Hän soitti Siirille ja sanoi, että hänessä on koukoja.

— Täitä, mutisi isä. Ei, eivät ne ole hänen päässään.

Poika hyväili hänen poskeaan.

— Sano isä, miksi everstisedän kauluslaatat ovat keltaiset, mutta sinun ovat punaiset? Miksi?

— Punainen on etulinjan väri.

— Mutta mikä se on se punainen etulinja, isä?

Isä huokasi ja meni työhuoneeseensa. Korpi oli palannut Helsinkiin, hänen virastonsa oli hakenut hänet takaisin. Kuusisto etsi karttalaukkunsa, kiikarinsa, kompassinsa ja pistoolinsa. »Mutta mikä se on se pu-

nainen etulinja, isä?» Oli mahdotonta selittää pojalle, miksi etulinja oli punainen. Hän alkoi puhdistaa pistooliaan. Se tuntui melkein elävältä olennolta, se oli pettämätön ystävä, todellinen aseveli. Se oli vetänyt kerran nenästä Kuolemaa, kun tämä oli laskenut lähitaistelussa kätensä hänen olkapäälleen ja sanonut: »Herra kapteeni, nyt on Teidän vuoronne lähteä.» Kuolema ei antaisi pettää itseään toista kertaa.

Hän pisti pistoolin koteloon ajatellen, että itsemurha on vain tie haudasta toiseen, ja lähti sitten sotilaspiirin esikuntaan. Oli toimittava niin nopeasti, ettei mahdollinen katumus voisi enää vaikuttaa asiaan. Eversti kertoi, että hänet oli vastikään korotettu majuriksi, ja lupasi tehdä voitavansa siirtääkseen hänet rintamajoukkoihin. Kuusisto oli B-luokan mies, hänen oli ensin mentävä komissioonitarkastukseen ja koetettava päästä A-luokkaan. Hetken mietittyään myönsi eversti tohtori Storminkin todistuksen riittävän.

Kuusisto palasi kiertotietä kotiinsa. Eversti oli ollut hienotunteinen eikä udellut häneltä rintamallemenon syytä. Sillankorvan ilmoitustauluilla kehoitettiin kaikkia työkykyisiä kyntökamppailuun, sillä oli tulossa aikainen talvi. Korjuu oli sujunut suotuisten ilmojen vuoksi onnellisesti, vaikka parhaat miehet olivatkin poissa. Sato oli vain jäänyt heikoksi. Elokuvateattereiden mainoksien edessä seisoi joukko sotilaita ja tehtaantyttöjä, elokuvat olivat miltei ainoat huvituk-

set tähän maailmanaikaan. Sinisessä Lyhdyssä esitettiin Villin Lännen filmiä; se oli sallittu lapsille, ja Kuusisto ajatteli ottaa Iikan sinne mukaansa, mutta luopui hankkeestaan nähtyään mainoskuvassa pistoolin cowboyn kummassakin kourassa. Se olisi liian repäisevää viisivuotiaalle, yksikin revolveri olisi riittänyt. Alhambrassa näytettiin ranskalaista taidefilmiä, pääosassa oli Jean Gabin.

Kotona oli Iikka heti pihalla vastassa. Isän poissaolo oli aiheuttanut sen, että poika riippui nyt hänessä kiinni kuin takkiainen.

— Isä, isä, Siiri sanoi, että sinusta on tehty majuri ja että sinulta viedään kolme tähteä ja pannaan tilalle vain yksi, hätäili poika.

— Se yksi on suurempi kuin ne kolme yhteensä, lohdutti isä. Syö vain rauhassa puurosi ja mene sitten Liisan luokse kuuntelemaan lastentuntia.

Brita oli vielä toimessaan, ja Kuusisto tavoitti hänet puhelimeen.

— Sinähän olet nyt herra ja ylhäisyys, sanoi Brita.

— Minun arvoni on alentunut Iikan silmissä, vastasi Kuusisto. Hänen mielestään kolme tähteä on enemmän kuin yksi.

— Kuinka poika voi? kysyi Brita.

— Hän valittaa, ettet sinä ole voinut käydä häntä katsomassa, koska sinussa on koukoja.

— Jos voisit nähdä, niin huomaisit minun punastu-

van, sanoi Brita ja nauroi. Minun hoidettavanani on todellakin yksi pilkkukuumepotilas.

— Minähän huomaan sinun punastuvan, vakuutti Kuusisto vakavissaan. Minä kuulen sen sinun äänestäsi.

— Uusi arvo on mennyt sinun päähäsi, väitti Brita.

— Olkoon niin, huokasi Kuusisto. Punastumisesi on ainakin todistus sinun turmeltumattomuudestasi.

Brita ehti vasta kahdeksan näytökseen. Filmi ei ollut hullumpi, ranskalainen intelligenssi sai verrattain tyhjänpäiväisestäkin aiheesta ihmeitä aikaan. Muuan balettirotta muistutti hiukan Ruthia, ja Kuusiston itsehalveksunta palasi. Hän oli iloinen, että tyttö oli filmissä vain statistina. Luonto oli pitänyt häntä narrina, luonto oli julma ja tunteeton, sitä ei liikuttanut vähääkään kahden pienen ihmisen kärsiminen. Puhe ihmisen vapaasta tahdosta oli vain silkkaa valhetta. Hän oli katkeroitunut ja ymmärsi, miksi entisaikojen munkit käyttivät jouhipaitaa ja ruoskivat itseään. Sata lyöntiä lihallisuuteni tähden!

He lähtivät kotiinpäin. Asfaltti kiilsi himmeiden katulyhtyjen alla, ja Brita nojasi kevyesti hänen käsivarteensa.

— Piditkö siitä yhtään? kysyi Kuusisto.

— Me olemme kaikki olleet nuorina yhtä hassuja rakastaessamme, vastasi Brita.

Hän puristautui Kuusistoon. Ilma oli kolea ja us-

vainen; näytti siltä, että pian alkaisi sataa lunta. Kadun asfaltoitu osa loppui, hiekka narisi. Kuusisto tunsi Britan lämmittävän itseään ja mietti, mitä hajuvettä Brita mahtoi käyttää.

— Sanohan, miten sinun herra miehesi käyttäytyi rakastuneena? Kuinka hän kosi sinua? Sanoiko hän: kaunis neiti, minä rakastan Teitä?

— Mehän olemme kumpikin olleet kerran naimisissa, vastasi Brita. Ethän sinäkään, herra majuri, ole enää mikään alokas niissä asioissa.

Hänestä on vaikea saada otetta, ajatteli Kuusisto.

— Sinä pidät Iikasta, sanoi hän. Pidätkö lapsista yleensä?

— Iikka on sinun, sanoi Brita kevyeen tapaansa. Ja sinähän olet kerran koulupoikana murskannut minun sydämeni.

— Luuletko, että minä voisin korjata sen entiselleen? Kuusiston ääni oli miltei vakava, ja Brita vilkaisi häneen hattunsa alta.

— Papin poika! sanoi hän ja naurahti.

He kulkivat hetken hitaasti ja äänettöminä, päästäen muun elokuvayleisön ohitseen.

— Tunsitko metsänhoitaja Lauri Rannan? kysyi Kuusisto äkillisen mielijohteen valtaamana.

— En. Miksi sitä kysyt?

— Hän seurusteli Laura Westzynthiuksen kanssa, mutisi Kuusisto. Heidän sanottiin olleen kihloissa.

— Laura Westzynthius oli professori Westzynthiuksen tytär. Hän opiskeli romanista filosofiaa ja hukuttautui etelä-Atlantilla ollessaan matkalla toimeensa meidän Buenos Airesin lähetystöömme. Minä tunsin Lauran hyvin. Hän oli sairas, hän olisi muutenkin elänyt vain korkeintaan kaksi vuotta.

— Hänen kuolemansa oli kaunis; pasaadi tuuditti hänet viime uneen ja Etelän Risti loisti hänen haudallaan

— Tropiikissa on haikaloja, tokaisi Brita. Parasta, etten kerro enempää. Sinä metsästät romaaniaihetta, mutta Laura on liian hyvä sinun sankarittareksesi.

— Minullahan on aihetta jo riittävästi, mutisi Kuusisto.

Haikaloja! Hän oli hiukan närkästynyt Britan realismista.

— Kirjoittikohan Ranta runoja? kysäisi hän hetken kuluttua.

— Kuinka niin?

— Ajattelin vain. Hänen morsiamensa nimihän oli Laura.

— Hui hai. Hän on yhtä saamaton nahjus kuin sinäkin.

— Hän suoritti sentään tutkintonsa kaikkein korkeimmin arvosanoin, mutisi Kuusisto ajatellen, ettei Britakaan tiennyt mitään Kiitäjäperhosesta.

— Haluaisin puhua kanssasi hiukan enemmän, jat-

koi hän heidän pysähtyessään Seurahuoneen edustalle.

— Haudotko sinä yhä niitä suuria elämänprobleemoja? kysyi Brita.

— En. Haluaisin keskustella vain sinun oman alasi asioista. Tahdon rintamalle ja toivon sinun kirjoittavan minulle lääkärintodistuksen.

Seurahuone oli melkein tyhjä heidän astuessaan sisään. Aitioon kantautui trion soittama Järnefeltin Berceuse.

— Minä pidän Järnefeltistä ja Merikannosta, sanoi Brita. Sibelius on minulle liian vaikeatajuinen.

Hovimestari tuli, ja Brita valitsi viinin.

— Olin saksalais-puolalaisen sodan syttyessä Parisissa, sanoi hän. Istuin hotellini terassilla ja kuuntelin Järnefeltin Berceusea. Tiedätkö, minä melkein uskon, että te miehet sytytätte sotia kyllästyttyänne vaimoihinne. Se on erinomainen keino päästä vuode- ja asuntoeroon.

Kuusisto hymähti.

— Se on minulle aivan uusi teoria sotien syistä, sanoi hän. Olen kyllä kuullut, että ennen vanhaan lähdettiin sotaan aina kun pyrstötähti ilmestyi taivaalle.

Brita maistoi lasistaan.

— Sinä siis haluat, että minä teen sinusta terveen miehen.

— Niin.

— Lupaatko, ettet antaudu ehdoin tahdoin vaaraan?

Kuusisto vältti hänen katsettaan. Hän oli varma, että Brita arvasi hänen olevan desperaatti, ja probleema Ruth, jonka hän luuli viime yön unettomina tunteina ratkaisseensa, tuntui nyt entistä mutkikkaammalta.

— Tapasin Helsingissä käydessäni professori Bäcklundin, jatkoi Brita Hän sanoi ... kranaattisirpalehan vikuutti hermokeskusta ... joku vähäpätöinen vastoinkäyminen voi saattaa sinut suunniltasi ... täälläkin.

— Väitätkö, etten ajattele tarpeeksi selkeästi kyetäkseni komentamaan pataljoonaa? kysyi Kuusisto tylysti.

Brita oli vaiti ja katsoi häntä aivan kuin lasta.

— Minä olen menettänyt itsekunnioitukseni, sanoi Kuusisto hitaasti. Tahdon rintamalle ja sinne pääsenkin. Ellet sinä kirjoita minulle lääkärintodistusta, niin kirjoittaa sen joku toinen.

Brita sammutti savukkeensa musertamalla sen tuhkakuppiin.

— Professori Bäcklund ei ole vielä koskaan erehtynyt, sanoi hän hiljaa. Sinua ei järkytä yksinomaan vastoinkäyminen, sinut voi luhistaa myöskin odottamaton, käsittämätön onni.

— On tietenkin olemassa sellainenkin mahdollisuus, etten palaisi, puhui Kuusisto tukahtuneesti. Ajattelen Iikkaa, hän on aivan yksin. Sentähden kysyn: haluatko tulla vaimokseni.

Hän katsoi muualle. Hänen mieleensä muistui ilta suojeluskuntatalon ravintolassa, jolloin Ruth oli tarrautunut häneen avuttomana ja yksinäisenä. Nyt hänen itsensä täytyi Iikkaan vedoten turvautua Britaan.

Brita huokasi ja ojensi hänelle kätensä.

— Kyllä, sanoi hän rauhallisesti. Minä olen jo väsynyt lähettelemään paketteja tuntemattomille sotilaille.

Berceuse oli ollut illan viimeinen kappale, ja soittajat valmistautuivat poistumaan. Kuusisto meni heidän luokseen. Viulunsoittaja otti viulunsa kotelosta, sellisti alkoi jälleen tapailla joustaan, ja pianisti avasi pianon kannen. Bostonvalssin sävelet soluivat huoneeseen. Hovimestari tuli ovelle, Kuusisto maksoi, ja soittajille tuotiin juomia jäähdyttäjässä. Tanssi oli kielletty, mutta sali oli jo tyhjentynyt, ja hovimestari antoi hänen ja Britan tanssia tämän valssin.

Trio soitti heidän lähtiessään vielä marssin, ja Kuusisto hyräili sitä heidän kulkiessaan öistä katua. Bostonvalssissa ei ollut enää sen entistä hurmaa, mutta hän tunsi mielensä kuitenkin hiukan keventyneen. Kaikki oli nyt ohi, probleema Ruth oli saanut ainoan oikean mahdollisen ratkaisunsa.

He pysähtyivät Britan portille.

— Saan kai nähdä paljon vaivaa, ennenkuin Iikka oppii sanomaan minua äidiksi, lausui Brita mietteissään. Ja minun on sääli päästää sinua rintamalle, poikaparka.

Kuusisto syleili häntä jäähyväisiksi.

— Yrjö! Yrjö! Varo pilkkukuumeen aiheuttajia! sanoi Brita ja naurahti pehmeästi.

Kuusisto palasi hitaasti kotiinsa ajatellen, että Brita tiesi hänestä varmaan enemmänkin kuin oli sanonut. Kranaatinsirpale oli vienyt sittenkin hänen voimansa ja rohkeutensa. »Sinua ei järkytä yksinomaan vastoinkäyminen, sinut voi luhistaa myöskin odottamaton, käsittämätön onni.» Grande passion! Ruth! Brita vaistosi senkin. Kuusisto tunsi itsensä raihnaiseksi, hänessä oli särkynyt jotakin, hän oli menettänyt jotakin muutakin kuin vain itsekunnioituksensa. Hän oli erehtynyt tähän asti pitäessään Ruthia hentona ja hauraana. Hän oli itse paljon heikompi, intohimo oli polttanut hänet. Hänellä ei ollut enää mitään annettavaa, hänen oli paettava. Hän olisi pettänyt Ruthia sitoessaan tytön kohtalon omaansa. Britaa hän ei pettänyt, Brita tiesi hyvin, millaisen ihmisraunion hän otti mieheksensä.

Hän avasi asuntonsa ulko-oven, laahusti sisään ja valmistui viettämään toista unetonta yötä.

15.

Kuusisto oli pataljoonassaan kaksi viikkoa ja lähti sitten muutaman vuorokauden lomalle. Hän päätti matkustaa kotiin Helsingin kautta ja hankkia sieltä Britalle jotakin häälahjaksi. Juna saapui pääkaupunkiin varhain aamulla, ja hän pistäytyi ostamaan Rautatiekirjakaupan myymälästä kotikaupunkinsa lehden. Kirkollisten asioiden osastossa oli lyhyt ilmoitus: avioliittoon kuulutetaan ainoan kerran... Sota-aika oli syrjäyttänyt turhat muodollisuudet; samalla oli tosin kadonnut osa avioliiton solmimiseen liittyvää juhlallisuutta ja romantiikkaa, ja asioista tietämätön saattoi helposti luulla, että nopealla toimituksella yritettiin salata jotakin. Salata jotakin? Kuusisto taittoi lehden ja pisti sen taskuunsa. Hänellä ja Britalla ei ollut mitään syytä tavoitella loistavia vihkiäisiä. Kumpikin heistä oli jo kerran ollut naimisissa, heillä oli molemmilla tarpeeksi rutiinia häitä ja hääyötä koskevissa asioissa.

Matka oli ollut rasittava, hän ei ollut ummistanut silmiään vuorokauteen, ja hän koetti päästä johonkin hotelliin levähtääkseen muutaman tunnin. Aterioituaan

ja huomattuaan kolmen parhaimman hotellin olevan täpötäynnä hän muisti, että Brita oli viime kirjeessään kehoittanut häntä käyttämään hänen kaupunkiasuntoaan hyväkseen matkustaessaan Helsinkiin. Asia ei ollut aikaisemmin juolahtanut hänen mieleensä; lyhyt avioliitto ei ollut ehtinyt vieroittaa häntä poikamieselämän tottumuksista, hänellä oli vain harvoja perhetuttavia ja hän oli Helsingissä ollessaan asunut aina hotellissa.

Hän soitti ovikelloa, ja Britan kotiapulainen laski hänet sisään.

— Kyllä, kyllä. Tohtori soitti minulle eilen illalla teidän tulostanne ja käski minun olla kotona. Tätä tietä, herra majuri. Se ovi vie vastaanotto- ja odotushuoneeseen.

Kuusisto hymähti tahtomattaan. Vihkiäiset olisivat ylihuomenna, ja vasta tänään hän perehtyi tulevan vaimonsa kotiin.

Tyttö vei hänet Britan makuuhuoneeseen. Leveä, kahdenmaattava vuode vitivalkoisine lakanoineen herätti Kuusistossa kuitenkin omituisen tunteen, hän huomasi olevansa hiukan mustasukkainen sen takia, että miehestään viisi vuotta erossa ollut nainen makasi noin upeasti. Hän pelkäsi nukkuvansa Britan vuoteessa huonosti, ja tyttö sijoitti hänet olohuoneen sohvalle, luvaten herättää hänet puolenpäivän aikaan. Huone oli kolea, hän näki unta talvisodasta ja nauroi nukkuessaan: joku

korsuun tullut sotamies väitti löytäneensä lumesta tuoreet naisen jäljet ja lupasi näyttää ne tuhannesta markasta komppanianpäällikölleen.

Tyttö herätti hänet kello yhdeltä. Hän pistäytyi parturissa ja huomasi sitten, että oli vielä parisen tuntia aikaa ennenkuin kaupat suljettaisiin. Keskikaupungin jalokivi- ja kultasepänliikkeet olivat melkein tyhjät; oli todennäköistä, että ihmiset sijoittivat inflationpelossa rahojaan kalleuksiin. Valintakin tuotti hänelle vaikeuksia, sillä hän tiesi Britalla olevan runsaasti koruja. Hän harhaili kaksi tuntia liikkeestä toiseen, saaden taskuunsa vain sileän vihkimäsormuksen. Hän palasi asuntoonsa pienen le Diable boiteux-nimisen antikviteettikaupan ohitse ja muisti äkkiä, että kenraali Lohjelm oli maininnut sen olevan hänen hoviharkkijansa antiikkitavaroiden alalla.

Hän noudatti päähänpistoaan ja astui sisään. Vanha, hieno, ei vähääkään le Diable boiteux'ta muistuttava herra oli myymäläpöydän takana.

— Kenraali Lohjelm on suositellut minulle liikettänne, aloitti Kuusisto.

Vanhus kumarsi.

— Kenraali Lohjelm on ollut asiakkaani jo kaksikymmentä vuotta. Miten voin teitä palvella?

Kuusisto tarkasteli vitriinissä olevaa ihanista merenpihkahelmistä valmistettua kaulanauhaa.

— Kenraali kertoi ostaneensa teiltä aseita. Eräs hänen kartanonsa sali muistuttaa erehdyttävästi arsenaalia.

Vanhus naurahti.

— Kenraali Lohjelm on erikoistunut pistooleihin, sanoi hän. Olen hankkinut hänelle joitakin keskiajalta peräisin olevia. Tapani on ilmoittaa hänelle ensimmäiseksi, milloin onnistun saamaan jonkin muunkin harvinaisuuden.

Hän aukaisi lasikaapin ja ojensi helmet Kuusistolle.

— Katsokaa. Nämä hän on ostanut pojantyttärelleen. Sovimme kaupasta puhelimitse.

Kuusisto antoi helmien solua sormiensa lomitse. Tämä ihana merenkulta kiertäisi joskus Ruthin kaulaa ja korostaisi hänen vaaleaa kauneuttaan.

— Ostin helmet ruhtinatar Barabanovalta, jatkoi kauppias.

— Ne ovat aidot, sanoi Kuusisto mietteissään.

Vanhus katsoi häntä hiukan moittien.

— Tietenkin ne ovat orginaalit. Sekä helmet että ruhtinatar. Ruhtinatar peri ne aikoinaan madame Matilda Feliksovna Khsesinskajalta. Tiedän sen varmasti, olen itse emigrantti.

— Kenraali kertoi nähneensä madame Khsesinskajan tanssivan, sanoi Kuusisto.

Vanhus hymyili.

— Kenraali tunsi madamen henkilökohtaisesti. Hän

vieraili nuorena upseerina usein Khsesinskajan palatsissa Kamenno-Ostrovin varrella.

— Niinkö?

Kuusisto hämmästyi, mutta naurahti sitten. Hän ymmärsi nyt, miksi kenraali tahtoi saada helmet haltuunsa.

— Kenraaliluutnantti Lohjelmilla oli hyvin vaikutusvaltainen rivaali, joka raivasi hänet tieltään komentamalla hänet Kaukasiaan, jatkoi vanhus.

Kuusisto näki veitikkamaisen välähdyksen hänen silmissään. Kauppias oli perillä asioista, hän oli entinen tsaarinupseeri, sen huomasi hänen ryhdistäänkin.

— Te teette minut uteliaaksi, hymähti Kuusisto. Rohkenenko kysyä, kuka tämä vaikutusvaltainen kilpakosija oli?

— Nikolai Romanov.

Kuusisto katsoi helmiä mietteissään. Oli hyvin mahdollista, että kaartinluutnantti Henry de Lohjelm oli lahjoittanut ne joskus primaballerina Khsesinskajalle. Tsaarinajan Pietarissa oli vara valita koruja, siellä oli ollut jalokivi- ja kultaseppien hallussa kokonaisia kaupunginosia.

Kauppias otti laatikostaan sormuksen, jota koristi säihkyvä rubiini.

— Tämä on myöskin Khsesinskajan peruja. Ruhtinatar Barabanova kertoi tsaarin lahjoittaneen sen tanssijattarelleen, eikä minulla ole mitään syytä epäillä hänen sanojaan.

Vanhus oli huomannut Kuusiston silmäilleen helmien hintalappua.

— Sormuksen arvo ilmaistaan viisinumeroisella luvulla, sanoi hän ja hymyili Se on Fabergén valmistama.

Kuusisto laski helmet melkein hellästi kädestään ja alkoi tarkastaa sormusta.

— Hyvä, sanoi hän. Kaikkein alin?

— Kymmenentuhatta, olkoon menneeksi, sanoi kauppias. Sormus on kyllä hyvinkin sen arvoinen. Näyttäkää sitä ystävällenne kenraali Lohjelmille. Hän on asiantuntija.

Kuusisto poistui liikkeestä tehtyään mielestään hyvin onnistuneen kaupan. Hento ja hauras merenkulta puki Ruthia, mutta voimakas, georgiininpunainen rubiini korosti Britan tummaa kauneutta. Brita ei ollut ennakkoluuloinen eikä taikauskoinen, hänelle voi huoleti kertoa sormuksen historian. Sehän ei sitäpaitsi ollutkaan mikään onnettomuutta tuottava talismani. Ruhtinatar Barabanova eli vielä, ja madame Khsesinskaja oli kuollut luonnollisen kuoleman. Mutta tsaari Nikolai Romanov ja ruhtinas Barabanov olivat menettäneet päänsä. Miksi kauppias luopui sormuksesta niin halvalla? Kenties kirous kohdistuikin sormuksen lahjoittajaan eikä siihen, jonka kädessä se kimalteli.

Kuusisto kohautti olkapäitään: Nitshevo. Merenkultaiset helmet kiinnostivat häntä sittenkin enemmän.

Kenraalikin oli kerran ollut nuori, hänellä oli ollut nuoren luutnantin heikkoudet, ja hän oli saanut sovittaa kiihkeytensä jossakin Kaukasian syrjäisessä garnisonissa, kaukana Pietarin loistavasta seuraelämästä ja Marianteatterin ihanasta baletista. Hänen poikansa oli rakastunut näyttelijättäreen, ja kenraali oli yrittänyt lopettaa heidän suhteensa mahtikäskyllään. Poika oli ollut kovempaa ainesta kuin isä, suhde oli päättynyt ulkomailla solmittuun avioliittoon ja avioliitto tragediaan. Siinä olivat draaman puitteet. Tapaus Ruth ei ollut irrallinen, se noudatti syyn ja seurauksen järkkymätöntä lakia.

Hänet valtasi selittämätön yksinäisyydentunne, ja hän lähti tapaamaan maisteri Bergstedtiä. Bergstedt ei ollut kotona; taloudenhoitajatar kertoi, ettei maisteri ollut käynyt asunnossaan kolmeen vuorokauteen. Kuusisto arvasi hänellä olevan tavanmukaisen »sadekauden», mutta hän meni kuitenkin sisään. Taloudenhoitajatar oli tottunut tällaisiin vieraskäynteihin, ja hän vei hänet työhuoneeseen, mainiten kuitenkin ohimennen, ettei hän uskonut maisterin palaavan ennen kuin viikon tai parin kuluttua. Huone oli pieni; seinillä oli muutamia arvokkaita kivipiirroksia — ne olivat Bergstedtin heikkous — ja ikkunasta avautui oivallinen näköala merelle. Kuusisto oli ikuistanut tämän huoneen novellissaan Hotelli Bellevue. Hän silmäili kirjoituspöytää, jonka ääressä hän ja Bergstedt olivat joskus

täyttäneet vekseleitään. Siinä oli nytkin tyhjä lomake ja sen vieressä puolivalmis tutkielma Kiitäjäperhosesta. Bergstedt ei ollut vielä hellittänyt, hän uskoi yhä pääsevänsä noiden kahdentoista sonetin tekijän jäljille ja toivoi saman tien saavansa käsiinsä kirjailijan koko muunkin tuotannon. Kuusisto luki nimikkosonetin analyysin, ja hänen autiudentunteensa lisääntyi; tuntui uskomattomalta, että maan parhaat esseet olivat kirjoitetut tässä ilmapiirissä. Meri oli harmaa, kivipiirrokset olivat harmaat. Pöydällä oli puolisen tusinaa äärimmäisen huolellisesti teroitettuja lyijykyniä — Bergstedt käytti yksinomaan niitä —, ja hän otti yhden ja painoi sen kärkeä hitaasti kämmeneensä. Kipu palautti hänet todellisuuteen, ja hän kirjoitti nopeasti tutkielman loppuun terveisensä ja mainitsi samalla, ettei hän ollut Kiitäjäperhosen tekijä ja ettei ollut enää olemassa mitään muita sonetteja kuin nämä kaksitoista. Hän epäröi hetken, mutta lisäsi sitten, että sonettien tekijä oli kuollut tuhottuaan sitä ennen koko tuotantonsa.

Kuusistosta tuntui aivan kuin hän olisi laatinut oman jälkisäädöksensä, hän poistui kiireesti huoneesta ja laskeutui alakertaan. Hän vilkaisi hississä peiliin, hänen kasvonsa olivat vanhat, väsyneet ja harmaat, silmienalustat olivat mustat ja vasemmassa suupielessä oleva juova oli syventynyt entisestään. Hän lähti Bergstedtin kantaravintolaan, hänen oli ehdottomasti saatava puhua jonkun kanssa, joka ymmärsi. Kysymys ei

ollut noista soneteista, vaan hänestä itsestään. Bergstedt ei ollut »kotona» kantaravintolassaan; portieri otaksui maisterin olevan jossakin laitakaupungin kapakassa ja soitti hänen pyynnöstään tuloksetta useihin eri paikkoihin. Kuusisto alkoi kulkea umpimähkään pitkin katuja ja pistäytyi vähän väliä jossakin ravintolassa. Hänen aistinsa harhailivat. Kiitäjäperhonen! Kiitäjäperhonen oli ollut hänen, hän oli omistanut sen, mutta se oli paennut hänen kuumista käsistään ja nauroi nyt syystuulessa bulevardien hedelmättömien lehmuksien latvoissa. Hän oli näkevinään Ruthin kaikkialla. Siinä oli Ruth menossa metsästämään teerensulka hatussaan, siinä tepsutteli Ruth kävelypuvussa, ja hänen askeleensa kapsahtelivat somasti asfaltilla, ja siinä kulki lottapukuinen Ruth, noista jaloista ja tuosta vartalosta hän ei voinut erehtyä. Hän kiihdytti askeleitaan ja tarttui tytön käsivarteen. Keski-ikäinen nainen tyrkkäsi hänet inhoten luotaan ja kadunkulmassa seisova poliisi katsoi häntä paheksuvasti. Hän jatkoi matkaansa horjuen kuin juopunut ja törmäten vastaantulijoihin. Mutta tuolla, tuollahan Ruth olikin! Tyttö seisoi näyteikkunan edessä, tuuli pörrötti hänen biisamiturkkiaan, hänellä oli jaloissaan ranskalaiskorkoiset kengät ja... ja... hänen sukkansa... hänellähän oli samat sukat, jotka repesivät tenniskentällä! Ja näin kolea ilma! Kuusisto kiiruhti yli kadun ollen vähällä jäädä auton alle ja kosketti hengästyneenä tytön turkkia.

— Viisisataa markkaa koko yö, sanoi tyttö kääntyen häneen.

Hänen kasvonsa olivat räikeästi maalatut, ja hän hymyili julkeasti.

Asfalttikukka! Millaisia orgioita noiden pimennysverhojen takana vietettiinkään? Koko kaupunki tuntui saastaiselta. Kuusisto pakeni asemalle ja vaipui vaunussa horroksiin. — Juna oli myöhässä, ja hän saapui kotiin vasta puolenyön aikaan. Siiri, taloudenhoitajatar, oli vielä valveilla.

— Se on kenraali Lohjelmin, sanoi Siiri huomatessaan hänen katselevan suurta kukkalaitetta. Kenraali soitti heti majurin lähdettyä. Sanoin teidän matkustaneen joukko-osastoonne. Hän kävi täällä myöhemmin autolla ja toi teidän unohtamanne matkatavarat ja suuren korillisen omenia, luumuja, hunajaa ja kirsikoita Iikalle. Tuo kukkalaite tuotiin vasta tänä iltana.

Kuusisto otti nukkumaan mennessään voimakkaan annoksen unilääkettä. Aamulla hänen täytyi turvautua pervitiiniin.

Brita oli vielä vihkiäispäivänäänkin työssä ja Kuusisto soitti hänelle sairaalaan.

— Onko sinulla yhtään ramppikuumetta? kysyi hän.

Brita nauroi.

— Ei ole. Luulen, että me olemme kumpikin jo suojarokotettuja rakkauden varalta.

— Aivan niin, huokasi Kuusisto.

— Saanko tehdä sinulle morsianten tavallisimman kysymyksen?

— Ole hyvä.

— Oletko ajatellut minua yhtään, rakas?

— Paljonkin. Välistä olen sentään ollut sinulle uskoton, olen muistanut erästä toistakin.

— Olet ajatellut nuorta, pitkää, hoikkaa, vaaleaa kaunotarta, joka tuntee nimen Ruth, povasi Brita.

— Älä kiusoittele. Se, jota sieluni halaa, on satavuotias, tumma ja niin pieni, että mahtuu hyvin sinun käsilaukkuusi. Hän on neiti Nikotiini.

Brita naurahti hiukan pingoittuneesti.

— Hyvä on, sanoi hän. En ole mustasukkainen.

Brita halusi, että vihkiminen tapahtuisi illalla pappilassa, koska sitä ei voitu suorittaa »morsiamen kodissa». Kuusisto myöntyi; hän arvasi, että hänen ensimmäinen vaimonsa tuntuisi Britan mielestä olevan läsnä, jos heidät vihittäisiin hänen luonaan. Pappilassa oli saapuvilla muutamia upseereita naisineen, eversti oli sulhasen best man. Britan morsiuspuku oli hyvin yksinkertainen ja tyylikäs. Kukkia oli vähän, eikä hänellä ollut huntua. Hän oli suuri ja kaunis. Kuusisto huomasi everstin ja upseeritovereidensa kasvoilla vilpitöntä ihailua.

Heti vihkimisen alkaessa annettiin ilmahälytys. Se sattui mahdollisimman kiusalliseen aikaan, ja Kuusisto ajatteli, että Khsesinskajan sormus oli sittenkin perin

harmillinen kapine. Brita puristi hiukan hänen käsivarttaan, mutta vanhan everstin kasvoilla oli jatkuvasti sama, melkein autuaallinen ilme, ja sotilaspastori jatkoi järkähtämättä toimitustaan suorittaen sen kuitenkin lyhyemmän kaavan mukaisesti.

He poistuivat pappilasta miekkojen välistä — »ikeen alitse», niinkuin eversti selitti. Myöhemmin oli upseerikerholla vaatimaton illanvietto. Vanhapoika-eversti piti Britalle puheen nimittäen Kuusistoa »kyvykkääksi taktikoksi, joka oli nyt itse auttamattomasti saarrettu ja motitettu».

Brita laski kotona kukkansa maljakkoon, ja Kuusisto aukaisi shampanjapullon. Se oli peräisin hänen ensimmäisistä vihkiäisistään; muutamia pulloja oli säästetty silloin hopeahääpäivää varten, jota ei milloinkaan tullut. Brita riisuutui. Kuusisto katsoi hänen upeaa vartaloaan ja alkoi lukea Bergstedtin sähkösanomaa salatakseen hämmentymistään.

— Ketä hän tarkoittaa Kiitäjäperhosella? kysyi Brita vuoteesta.

— Sinua.

Britan kasvoihin, kaulaan ja rintoihin kohosi puna.

— Se on ontuva vertaus, mumisi hän raukeasti. Joudu jo.

Kuusisto valvoi myöhään vuoteessa. Brita nukkui rauhallisesti, hänen tasainen hengityksensä kuului tuskin huomattavasti. Britan käsi oli peiton päällä, ja

Khsesinskajan sormus kimalsi hänen sormessaan. Hän oli ennakkoluuloton ja terve, Kuusiston kertoma sormuksen historia sai aikaan vain sen, ettei hän tahtonut luopua siitä edes yöksikään. Kuusisto suuteli hänen sormiaan, ja Brita hymyili unissaan. Rakas, terve, voimakas käsi! Se oli pidellyt eilen kuumepotilasta ja tänä yönä hyväillyt hänen ohimoitaan. Nyt se oli väsynyt.

Brita liikahti unissaan. Hänen ruumiinsa lämpö vaikutti Kuusistoon ärsyttävästi ja samalla uuvuttavasti, ja hän nukahti.

Hän heräsi aamulla Britan kumartuessa hänen ylitseen. Brita oli täysin pukeutunut, hän oli jo lähdössä sairaalaan. Kuusisto huomasi hänen silmäripsissään jotain kosteaa, ja hän suuteli vaimoaan.

— En hennonut herättää sinua aikaisemmin, sanoi Brita. Ehdit vielä seuraavallekin junalle, se lähtee tasan kaksitoista.

Brita syleili häntä nopeasti ja kiiruhti pois, mutta palasi vielä takaisin kantaen Iikkaa selässään.

— Levätkää vielä vähän, poikaparat, sanoi hän suudellen heitä hyvästiksi.

Iikka ryömi peiton alle kuin maamyyrä.

— Sano, isä, onko teillä siellä korsuissa näin pehmeitä sänkyjä, onko?

— On on, hymähti isä.

— Kuule, minä näin sen nuoren tädin monta, monta päivää sitten.

— No kenet?

— Sen, joka haki sinut kerran autolla ja jonka nimi on kuin Ruuti.

Kuusisto ei kyennyt vaihtamaan keskustelun aihetta.

— Missä ja milloin sinä hänet tapasit?

— Ei sitä nähnyt kukaan muu kuin minä. Se tuli taas autolla ja kysyi sinua, mutta minä sanoin, että sinä olit mennyt tappelemaan.

— No no.

— Ja sitten se hankasi poskeaan minun poskeeni ja juoksi takaisin autoon ja pani kädet näin silmilleen. Kinniäinen lensi varmaan sen silmään. Kuule, isä, kun me oltiin kerran Siirin kanssa puistossa kävelemässä, niin kinniäinen lensi Siirin silmään eikä Siiri tahtonut saada sitä millään pois. Onko kinniäinen lentänyt koskaan sinun silmääsi?

— On.

— Mutta minunpas ei.

— Se on onni. Nuku nyt.

Ruthin käynti järkytti Kuusistoa, ja vasta junassa hän alkoi päästä tasapainoon. Ruth rakasti, Ruth oli sanonut, ettei mikään voisi saada häntä taistelutta luopumaan siitä, jota hän piti elämänsä arvoisena. Taivas oli romahtanut nyt hänen ylitseen, ja Kuusisto käsitti, etteivät mitkään selittelyt ja puolustelut voisi enää pa-

rantaa asiaa. Junapartio kulki vaunun lävitse. Kuusisto tunsi rauhoittuvansa matkan edistyessä ja rintamalinjan lähestyessä. Jotakin oli tekeillä, joukkoja keskitettiin ja ryhmitettiin molemmin puolin. Hän ajatteli pataljoonansa rintamalohkoa. Kukkula 108 salpasi tien, se oli vallattava, maksoi mitä maksoi. Sitten näppäili joku sotilas harmonikkaansa ja alkoi hiljaa soittaa. Laulu oli ranskalainen, mies esitti sen hyvin. Siinä kerrottiin nuoresta tytöstä, joka kuiskasi äidilleen: »Äiti, sano minulle, millaista on, kun rakastetaan?» Kuusisto tunsi laulun, Ruth oli soittanut sen hänelle viimeisenä iltana, jolloin tyttö oli ruusunpunaisessa puvussaan tehnyt hänet mielettömäksi.

Ruth! Kiitäjäperhonen! Pieni noita! Ruthilla ei ollut äitiä. Kuusisto piiloutui sanomalehtensä taakse. Hän oli hiukan häpeissään, hän ei tahtonut myöntää, että kinniäinen oli lentänyt jälleen hänen silmäänsä.

16.

Ruth oli hiljaa hytissään. Isoisän lähtösyleily liikutti häntä, ja uusi turkki tuntui kovin lämpöiseltä ja pehmoiselta. Se oli ilvestä; isoisä oli metsästäjä, ja hän halveksi kettuja ja minkkejä, jotka elivät ja lisääntyivät vankeudessa. Ruth arvasi lahjan tarkoitetun jonkinlaiseksi unohdukseksi ja sovitukseksi, mutta hän ei voinut olla hymyilemättä muistaessaan isoisän kalleimman turkin valittuaan sanoneen: »Ota tämä, etteivät rakkaat sukulaisemme luulisi sinun lähteneen kerjuulle. Tuhkimolla on onnea vain saduissa». Isoisä tuhautti aina nenäänsä puhuessaan tuosta v. 1809 Ruotsiin »livahtaneesta» sukuhaarasta ja totesi ilmeisellä tyydytyksellä, ettei kukaan sen jäsenistä ollut kohonnut majuria korkeammalle. Tämän sanottuaan oli hänen tapanaan lisätä: »Paitsi kreivitär Ebba Lohjelm, josta tuli pelastusarmeijan eversti». Oli joka tapauksessa hyvin mielenkiintoista tutustua sellaiseenkin sukuhaaraan, jonka jäsenissä ei ollut yhtään kenraalia, vaan »vain» tiedemiehiä, pankkiireja, valtiomiehiä, tehtailijoita, fideikomissionäärejä ja pelkkiä kreivejä. Paitsi Ebba-krei-

vitär, joka oli pelastusarmeijan eversti. Niin, ja olihan Tukholmassa eräs pianisti ja säveltäjä myöskin. Häneltä voisi kenties saada yksityisopetusta, ellei musiikkiakatemiaan otettaisi kesken lukukautta.

Moottorit jyskyttivät, ja matkustajakone kohosi kiitoradalta. Ruth kumartui ja katsoi ulos. Oli tuhkanharmaa iltapäivä, eikä lentokentän pimennetyistä rakennuksista näkynyt valoa hiventäkään. Vanha merenrantakaupunki, jonka kirkkaat valokaskaadit loistivat rauhanaikana peninkulmien päähän, oli nyt synkkä ja äänetön kuin aaltoihin vajonnut Vineta. Sieltä ei kuulunut kellojensoittoa, modernin Vinetan hälytti sireeninulvonta.

Hän ja ruotsalaisen ambulanssin ylilääkäri tohtori Becker olivat ainoat matkustajat. Toiset olivat lähteneet laivalla. Heillä oli kaikilla ollut muutamia kiireisiä päiviä. Oli ruokittava, vaatetettava, riisuttava, nukutettava, tutkittava ja varustettava henkilölllisyystodistuksilla monta sataa lasta, ennen kuin laiva oli päässyt lähtemään. Äidit ja lapset olivat itkeneet laiturilla; pienimmät olivat saaneet nimilapun kaulaansa ja heitä saattavia hoitajattaria oli varoitettu, etteivät tenavat vain purisi rikki tai hukkaisi pahvisia tuntolevyjään.

Tämä oli ensimmäinen lentomatka, jonka hän teki yksin; hän nautti siitä. Hän oli tutustunut ambulanssitovereihinsa melkein vain ohimennen; oli ollut liian kiire, eikä hänellä ollut haluakaan solmia läheisiä tutta-

vuussuhteita. Hänen oli hyvä olla yksin, melkein tuntemattomana, ja työ auttoi unohtamaan. Tohtori Becker torkkui hänen vieressään silmät puoliummessa; hän ei ollut paljon nukkunut viime vuorokausina. Hän puristi käsissään kirjakääröä, jonka hänen suomalaiset kolleegansa olivat antaneet hänelle lentokentällä viime tingassa.

Lentokone joutui ilmakuoppaan, ja sen aiheuttama nykäys herätti tohtorin. Hän avasi varovasti kääröänsä, ja hänen uneliaisuutensa katosi. Hän oli bibliofiili, hänen hobbynsä olivat vanhat kirjat, ensipainokset, joita hän kolusi kruunujaan ja vaivojaan säästämättä antikvariaateista, ullakoilta ja huutokaupoista. Hänen lahjaksi saamansa kirja oli Välskärin Kertomusten ensimmäinen painos — ne peijakkaat, mistähän ne olivatkin saaneet vihiä, että hänen Topeliuskokoelmastaan puuttuikin vain juuri tuo — ja sen mukana seurasi lisäksi Topeliuksen originaali kirje Runebergille, joka sekin kosketteli Välskäreitä, mutta niiltä ajoilta, jolloin teos oli vielä Helsingfors Tidningarin jatkoromaanina. Hän myhäili, tutki tarkasti kirjan nimilehteä ja alkoi sitten selailla sitä edeten hitaasti sivu sivulta todetakseen, että kirja oli varmasti ehjä kappale ja että sen jokainen lehti oli tallella.

Tuli jälleen ilmakuoppa, ja kirja luiskahti hänen käsistään. Ruth kumartui nopeasti ja nosti sen ylös. »Tack so mycke'! De' va' snällt de'!» Tohtori hymyili kii-

tokseksi ja kääri aarteensa huolellisesti paperiin. Hän oli liikuttunut; nuo rakkaat kollegat olivat arvanneet, mikä oli hänelle penisilliniä, tuota uutta salaista ihmelääkettä, joka kuului parantavan kaikki. Penisilliniä, Suomessa tarvittiin sitäkin, mutta vielä kipeämmin kaivattiin voita, leipää, maitoa ja kalanmaksaöljyä. Hän huokasi ajatellessaan laihoja suomalaisia lapsia ja lihavaa ruotsalaista voileipäpöytää. Ja lämpimiä vaatteita ja jalkineita. Siinä oli oikea resepti. Ketä se ei pelastanut, se ei jaksaisi elää penisillininkään varassa. Perinnöllisyystekijöille ei tietenkään mahdettaisi koskaan mitään.

Hän katsahti Ruthiin ja siristi hiukan likinäköisiä silmiään. Tyttö oli jokseenkin puhdas pohjoismainen tyyppi, hitunen verensekoitusta antoi hänen kasvoilleen madonnamaisen vivahduksen. Tyttö näytti uupuneelta ja kalpealta, ja ellei hän olisi itse muutamia päiviä sitten tarkastanut häntä, niin olisi häntä voinut pitää keuhkotautisena. Hänen nimensä oli Munster ... Munster ... ei vaan Lohjelm. Sotilassuku, karoliinisuku. Isoisä kuului olevan Viimeinen Mohikaani. Vahinko, että sellaiset vanhat suvut sammuivat. Puuttuikohan niiltä halua vai kykyä jatkaa sukua? Ylhäiset roomalaiset suhtautuivat usein suvunjatkamiseen halveksivasti ja nimittivät köyhiä piruja proletaareiksi. Näillä ei ollut valtiolle mitään muuta antamista kuin jälkeläisensä, proles, mutta patriisit antoivat sille älynsä ja omaisuu-

tensa. Miksi hän itse oli jäänyt poikamieheksi? Ei ollut aikaa mennä naimisiin, hänellä oli työnsä ja kirjansa. Mutta jos jalosukuinen neiti Munster... neiti Lohjelm olisi tepsutellut häntä vastaan Tukholmassa muutamia vuosikymmeniä sitten, niin kuinkahan olisi silloin miehen käynyt? Oi Venus!

Hän istui paikallaan miltei häpeillen. Hän oli moitteeton, ihmisrakas vanhapoika, ja häntä liikutti tytön salaperäinen ja hauras sulous. Kenraali oli hyvin hienovaraisesti maininnut, että hänen pojantytärtään oli kohdannut joku henkinen järkytys, selittämättä kuitenkaan lähemmin, minkälaatuinen se oli ollut. Kysymyksessä voi tuskin olla mikään muu kuin pettymys rakkauselämässä, uskonnolliset probleemat olivat nykyään vain harvoin henkisen luhistumisen aiheina. Ihmiskunta oli sekularisoitunut. Onneton rakkaus, no sen takia ei vielä kannattanut tehdä nunnalupausta. Ilmanalan ja miljöön vaihdos oli tytölle eduksi, ja apusisareksi hän sopi erinomaisesti. Lapsethan aivan riippuivat hänen hameessaan. Rakkauselämässään pettyneet tytöt saivat usein kompensatiota juuri lasten- ja sairaidenhoidossa.

Ruth hymyili ajatellessaan kirjaa, joka oli hänen nostaessaan avautunut nimilehden kohdalta. Tohtorin Välskärin Kertomukset oli perin vanhentunut laitos; häntä oli ilmeisesti pistänyt sama kärpänen, joka sai isoisän keräämään vanhoja miekkoja ja tussareita. Ja koulutytöt filmitähtien kuvia ja muonamiesten muksut

karamellipapereita. Tohtori-satusetä istui hyvin tyytyväisenä Välskäreineen, jota isoisä piti oivallisena ja havainnollisena Pohjoismaiden historian kertauskirjana, vaikka liian romanttisena. Se vieroitti lukijan elämän todellisuudesta. Todellinen elämä: satoja lapsia, joista nuorimmat eivät vielä osanneet sanoa, milloin heillä oli »iso», milloin »pieni». Mitähän Kuusisto ajattelisi . .

Hänen huulensa puristuivat äkkiä kovaksi, tuskalliseksi viivaksi, ja hän kyyristyi turkkiinsa niin pieneksi kuin vain voi.

Hän ponnisteli urhoollisesti, ja hänen onnistui paeta jälleen Välskärien turviin. Hän kuvitteli suuren ja lihavan, haarniskoidun tohtori-satusedän kipuavan ratsunsa selkään ja kiitävän täyttä laukkaa Breitenfeldissä, Varsovassa, Narvassa ja Pohjanmaan lumisissa metsissä. No niin, eihän sankarin tarvinnut olla ehdottomasti niin laiha kuin luuranko. Kustaa II Adolf ja Stålhandske olivat ainakin kuvasta päättäen lihavia. Välskärin Kertomukset . . Isoisä oli sanonut kerran, että tarvitsi muuttaa vain Bertelsköld-nimen Lohjelmiksi, niin kirjasta sai suvun historian. Genealogia Lohjelmiana oli vielä kirjoittamatta. Suuret nälkävuodet. Iso viha. Viidestä Pultavassa taistelleesta Lohjelmista kaatui viisi. Isoisä ei nähnyt nykyajassa mitään Harmageddonia, hän katsoi tapahtumia aina sukunsa monisatavuotista taustaa vastaan.

Lentokoneen moottorien käynti muuttui kumman

epäsäännölliseksi. Ehkä olisi sittenkin ollut turvallisempaa kulkea meritse, vaikka laivamatka olisikin vienyt enemmän aikaa. Hän oli nuori, hän ajatteli vain harvoin kuolemaa. Mutta jos kerran oli kuoltava, jos oli pudottava, niin kauneinta oli sitten pudota korkealta, niinkuin komeetta, jonka punainen juova näkyi kauas.

Hän vilkaisi ikkunaan. Airiston aallot olivat varmaankin jo jääneet taakse. Airiston aallot! Musta Jaana! Hän kurkoittautui hiukan, näki ruudusta oman kuvansa ja lentokoneen heilahtaessa sumuisen taivaan ja harmaan, aution merenpinnan. Musta Jaana kiehtoi hetken hänen ajatuksiaan, olivathan Lohjelmitkin pudonneet pirun pussista. Jossakin suhteessa hän oli sentään Jaanaa täydellisempi: hän lensi, mutta tuon vanhan velhon täytyi tyytyä vain kehnoon purjealukseen. Kuinka hassua! Hänhän oli aivan kuin noita-alokas, jota kuvattiin pääsiäispostikortissa. Kissa ja kahvipannu vain puuttuivat.

Hän avasi isoisän hänelle lähtöhetkellä antaman kukkavihkon. Kukat olivat suuria, tummanpunaisia georgiineja, hän painoi ne kasvoilleen ja suuteli niiden hehkuvia terälehtiä. Isoisä parka! Isoisä ei olisi ostanut noita Kuusiston mielikukkasia, jos hän olisi aavistanut, mitä muistoja ne hänessä herättivät. Oli toivotonta paeta nykyisyyttä Välskäreiden taakse. Voimakas, lämpöinen tunneaalto riuhtaisi hänet mukaan-

sa, ja hän antautui sille vastustelematta. Intohimon tumma kukka. Hän nykäisi irti kaksi georgiinin terälehteä. Rakastaa — ei rakasta. Kuusisto rakasti häntä... Elää — kuolee. Elää, elää! Hän keskeytti leikin. Kuusiston täytyi elää, hän ei saanut kuolla! Parempi tuon toisen omanakin kuin... kuin... Hänen vartalonsa vavahti hekumallisesti. Hän oli ottanut Kuusiston kerran, hän varastaisi hänet vielä uudestaan. Sodassa ja rakkaudessa olivat kaikki keinot luvallisia. Kunhan Kuusisto vain eläisi. Tämänpäiväisessä lehdessä kerrottiin, että taistelut olivat alkaneet jälleen hänen pataljoonansa rintamalohkolla. Kunhan hän vain eläisi!

Hän katsoi oudon aavistuksen vallassa ympärilleen. Hänestä tuntui, etteivät hän ja tohtori olleet ainoat matkustajat. Ketään ei näkynyt, hytissä ei ollut edes stewardia. Olisikohan mahdollista...? Hän punastui, laski kätensä vyötäisilleen ja hyväili täplikästä ilveksennahkaa. Tietenkin hän tulisi raskaaksi, hän saisi lapsen, hän saisi pojan, ja hänen poikansa syntyisi varmaan ennen kuin rouva Kuusiston poika. Hän vilkaisi tohtori Beckeriin ja hyväili uudelleen vartaloaan. Hänestä ei huomannut vielä mitään, tohtorikaan ei voinut aavistaa mitään. Mutta lapsi oli jo olemassa. Il ne faut pas badiner avec l'amour. Se oli aivan luonnollista, eihän tuon hänen makuuhuoneessaan vietetyn kuuman tuokion jälkeen voinut muuta odottaakaan.

Hänen tuli yhtäkkiä lämmin, hänen käsiään poltti, ja hän riisui vasemman hansikkaansa. Kädessä ei ollut sormusta. Hän oli kerran seurannut Ogilwie-nimisen aatelissuvun vaiheita isoisän aateliskalentereista. Eräästä tytöstä oli halveksiva maininta, hänellä oli lapsi, eikä hänellä ollut miestä. Sellaista ei ollut milloinkaan tapahtunut Lohjelm-suvussa. Hän tajusi äkkiä, miksi isoisä oli sallinut hänen lähteä Ruotsiin. Isoisä! Isoisä oli perillä kaikesta, hän vainusi ja ymmärsi kaiken, hän johti kaikkea näkymättömästi ja huomaamattomasti. Kenties hän oli kaikki kokenutkin. Ruth hymyili. Isoisä ajatteli tietysti, ettei hän haluaisi lapsen syntyvän ja että asia järjestyisi kaikkein huomaamattomimmin ulkomailla. Oli olemassa toinenkin tie. Hänen pikkuserkkunsa Erik oli kosinut häntä heti Kuusiston lähdettyä. Erik oli saanut rukkaset, mutta Erik oli ritari peloton ja moitteeton, hän ottaisi hänet vieläkin vaimokseen. Ruth hylkäsi ajatuksen nopeasti; sellaisessa avioliitossa oli jotakin yhtä iljettävää kuin Vivican ja Marqueriten suhteessa. Lapsi oli Kuusiston, kirjoittakoot genealogit hänestä ja hänen äidistään mitä hyvänsä. Lapsella oli oikeus elää, ja ellei se perisi isänsä nimeä, niin olisi se kuitenkin Lohjelm, vaikkei se koskaan saisikaan astua Ritarihuoneen kynnyksen yli. Ruth puristi ajatuksissaan sormuksettoman kätensä nyrkkiin. Hän kestäisi kyllä, mutta Kuusisto, Kuusisto oli sairas, häntä

oli suojeltava, häntä oli säästettävä järkytyksiltä. Hänen, Ruthin, oli oltava maanpaossa vuosi tai pari ja hänen oli kotiinpalattuaan sanottava, hänen oli valehdeltava, että hänen lapsensa oli muutamia kuukausia nuorempi kuin se todellisuudessa oli.

Tohtori kumartui hänen puoleensa. Hänen kasvonsa olivat harmaat ja hänen äänensä vapisi. Lentokoneen toinen moottori oli pysähtynyt ja toinenkin kävi epäsäännöllisesti.

Ruth kietoutui ilvesturkkiinsa. Pelkäsiköhän tohtori vai oliko hän huolissaan vain hänen takiaan? Pultavassa kaatui viidestä Lohjelmista viisi. Hänen oli kestettävä Kuusiston takia. Ei nyyhkytyksiä, ei kyyneliä silmäripsissä. Hän hyväili georgiinien terälehtiä kapeilla, sormuksettomilla käsillään. George. George sopisi hänen poikansa nimeksi. Hän alkoi muistella George-nimisiä Lohjelmeja. Luutnantti George Lohjelm kaatui Klissowissa, kapteeni George Lohjelm Narvassa ja kornetti George Lohjelm Siikajoella, ei, vaan Revonlahdella. He olivat kaikki kuolleet nuorina. Ruth muisti kornetin mutokuvan, jonka Vivica-täti oli ottanut galleriasta ja siirtänyt makuuhuoneeseensa. Pyhä Yrjö ja Lohikäärme! Taulun tekijä oli tuntematon; se oli maalattu hyvin. Kornetin pyöreiden, ihmettelevien pojansilmien katse seurasi huoneessaolijaa, siirtyi tämä mihin nurkkaan hyvänsä. Poika näytti ujolta, hänen kasvonsa olivat rypyttömät

ja sileät; hän olikin tullut upseeriksi jo viisitoistavuotiaana. Vivica oli pitänyt kuvasta, hän oli tuntenut pöyristyttävää hurmiota harjoittaessaan pahettaan noiden ikuisesti avoimien, viattomien pojansilmien edessä. Oli ihme, että niiden katse oli pysynyt kirkkaana. Poikaparka! Hän oli kaatunut kuusitoistavuotiaana, hän ei ollut milloinkaan rakastanut. Oi ei, kenties hän olikin kuollut juuri siksi, että hän oli nähnyt Eraksen kasvoista kasvoihin.

Punainen huone... Ruth painoi hehkuvat kasvonsa tummiin, tuoksuttomiin kukkiinsa. Kornetti oli nähnyt myöskin hänen ja Kuusiston... Moottorinääni paisui, se soi hetken mahtavasti ja intohimoisesti kuin Ravelin sensuelli Bolero, ja hiljeni sitten sordinoksi. Ruth tapaili säveltä. Viimeinen akordi. Kuusisto entä jos hän olisi mukana... jos ajat olisivat toiset... jos tämä olisi heidän häämatkansa. Tukholma, Berliini, Pariisi. He ostaisivat Pariisista auton, avoimen kahden hengen auton, Kuusisto haluaisi nähdä Etelän öisen taivaan. He matkustaisivat Rivieralle, he ajaisivat tietenkin harhaan ja yöpyisivät jossakin Provencen maakylässä. Pater du Bois oli vienyt Vivican Villa du Nordiin, mutta palmut, sypressit ja oleanderit kasvoivat tuhansien muidenkin huviloiden edustalla, ja Välimeri kuulsi kaikkialla yhtä azurinsinisenä. Auringonlaskun aikaan se näytti joskus punaiselta. He ottaisivat pater du Bois'n vaununsa takais-

tuimelle ja kyyditsisivät häntä Nizzassa, Cannes'issa ja Mentonessa. He saisivat paterilta siunauksen ja synninpäästön siitä hyvästä. Isoisä tulisi sinne keväällä, isoisä . . .

Oli oudon hiljaista, ja Ruth katsoi ihmeissään ympärilleen. Stewardi? Kolmas matkustaja? Oi, se oli hän! Hän se oli! Kuusisto! Hän arvasi, että Kuusisto oli mukana! Kuusisto hymyili ja viittoi häntä luokseen. Hänen manttelinsa oli tahrainen, hänen lakkinsa oli pudonnut, hänen hiuksensa olivat epäjärjestyksessä, ja hänen otsallaan oli punainen läiskä. Hän oli tavattoman kalpea, mutta hän hymyili ja viittoi häntä luokseen, hän kutsui häntä luokseen!

— Yrjö! Minä tulen!

Ruth nousi vavisten, mutta horjahti kasvoilleen, puristaen georgiinejaan kapeilla, sormuksettomilla käsillään rintaansa vasten.

Hämeenlinna 1946
Oy. Hämeen Kansan Kirjapaino